

SALA DE
LECTURA

Anul XXII, nr. 52, joi 28 decembrie 1989

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
România

52

România literară

LA MULȚI ANI!

Prin telefon de la
EUGEN IONESCU

● Să aveți curaj și încredere în Dumnezeu. Sint fericit că sinteți liberi. Mă gindesc la sacrificiul românilor care a fost sublim, plătit cu sînge. Sint din toată inima cu voi. Sint convins că abia acum se va putea exprima adevărata cultură românească.

24 decembrie 1989

Ca să nu se mai repete

LA fel ca toată țara, revista noastră se bucură astăzi de libertate. O libertate care ne este cu atît mai scumpă, cu cît a fost plătită cu sîngele a mii de compatrioți, în marea lor majoritate tineri sau chiar copii, cărora li s'au revine cel dintîi gînd de recunoștință și cel dintîi omagiu. Fie ca sacrificiul acestor eroi, care vor sta mereu alături de toți aceia care, în zbuciumata noastră istorie, au căzut pentru patrie, să ne înobileze sufletele și să ne redea demnitatea națională! Fie ca jertfa lor să ne purifice și să ne întărească moral!

Avînd veșnic în memorie viețile lor secerate, ne simțim dator moralmente să spunem din capul locului că nu poate exista misiune mai înaltă și mai necesară decît aceea de a face imposibilă repetarea tuturor acelor lucruri — de la măruntele concesii cotidiene la complicitatea iresponsabilă, și trecînd prin elogiul deșantat — care au condus la odioasa dictatură prăbușită în ziua de 22 decembrie 1989. Trebuie, așadar, să începem cu un examen de conștiință. Trebuie să avem puterea de a ne scruta pe noi înșine. Trebuie să ne asumăm răspunderea ce ne revine, tuturor, dar mai ales fiecăruia în parte.

Ar fi, probabil, nevoie de caractere tipografice cu desăvîrșire noi pentru ca însuși editorialul nostru de astăzi să nu mai semene nici măcar la față cu acelea care, mai ales în ultimii cincisprezece ani, au făcut din acest colț de pagină (pagina întîi!) unul din cele mai rușinoase din revistă. A fost vorba de un compromis ocazional, pe care puterea politică a știut să-l transforme cu vremea într-unul permanent. Și în alte pagini sau rubrici, și uneori în numere întregi, pot fi găsite ecourile acestui compromis. E drept și că nu aveam de ales: între a pierde din mînă orice mijloc de a ne adresa cititorilor noștri și a încerca să menținem, în condiții de semiclandestinitate, un anumit spirit critic, capabil să promoveze valorile autentice ale literaturii naționale, împotriva deprofesionalizării și imposturii mereu mai agresive, am preferat a doua cale. Fără să avem superbia de a ne face din aceasta un titlu de glorie, credem totuși a fi izbutit să conservăm astfel o parte din patrimoniul literar amenințat. Am reușit să publicăm literatură adevărată și valoroasă. Și, mai cu seamă, să ținem sus stacheta judecății critice, nepermițînd confuziile și neomologînd falsurile. Critica revistei n-a vorbit limbajul de lemn al propagandei. Ea și-a formulat destul de des, fie și într-un mod esopic, la nevoie, convingerile estetice și morale.

Acum vedem mai bine ca oricînd că scrisul are o morală a sa care nu trebuie încălcată. Din păcate, așa cum au existat profitorii ai dictaturii, vor exista și profitorii ai libertății. Și, ceea ce este și mai grav, ei sint

„România literară”

(Continuare în pagina 2)

Desen de DONE STAN

HAPLEA

Vine Haplea dă cu lingura-n sate
soarbe clopote pe nerăsuflăte
ară biserici seamănă panică
și-apoi o seceră cu limba mecanică.
Știa ce spune greul săracu :
nu-ți lua turcoaică — îl iei pe dracu,
nici casă-n Vlahia — ferește Doamne
că-i cad ferestrele după trei toamne
că vin cumanii și pecenegii
și gugumanii și viceregii
și-n fruntea oștii săltînd buricu
Haplea al nostru cu polonicu

Mircea Dinescu

(Poezie din volumul Moartea citește
ziarul, publicat în românește de „In-
ternational Journal of rumanian stu-
dies” — Amsterdam, 1989)

„Cronica”

● O ediție specială a săptămânalului de cultură „Cronica”, apărută la Iași la 24 decembrie 1989 este dedicată, sub deviza **Deșteaptă-te române!**, tulburătoarelor zile ale acestui sfârșit de decembrie și început de nouă, demnă și adevărată istorie. Iată câteva fragmente:

„Să ne unim inimile și mințile, să ne stringem într-un front comun și să nu precupețim nici un efort pentru a curăța teritoriul sacru al culturii, al artei și literaturii, al științei și învățămîntului românesc de toate murdăriile care au fost aruncate asupra lui de mințile bezmetice, analfabete și paranoice care au avut în stăpînire personală acest teritoriu! Odată cu libertatea, demnitatea și democrația pe care poporul nostru și le-a cucerit prin lupte eroice și prin jertfe, să-i redăm cultura adevărată, să contribuim la înălțarea lui. (Ștefan Oprea în editorialul ediției **Cu demnitate și cinste, în slujba culturii române!**).

„Am plătit scump întirzieră în «somnia» cel de moarte». Treziți, în fine, să căutăm a fructifica împrejurările și a pune temeiuri noi gospodăriei comune, temeiuri legate în primul rînd de tradițiile noastre istorice și ținînd seama de nevoia unei depline armonizări cu lumea din jur, cu această Europă care-și refacă, ea însăși, structurile sub ochii noștri. E un ceas mare al istoriei, ceasul demnității regăsite. Să nu-l lîrosim în vorbărie inutilă, în intrigă și vindictă!” (Al. Zub, **Chemarea istoriei, chemarea vieții**).

„Sîngele celor căzuți, mai ales acesta, ne-a eliberat mințile, ne-a adus cu adevărat capul pe umeri, ne-a îndreptat spatele. Depinde acum numai de noi să ne slujim poporul nu așa și nu atît cît am făcut-o pînă acum. Și fiecare dintre gesturile noastre, să continue gesturile supreme ale celor ce-au căzut pentru existența demnă a națiunii române” (Corneliu Ștefanache, **Ole, ole, ceașescu nu mai e!**).

(Vă rog, ca tipograf ce a îndurat greu monstrul,

să nu i se mai scrie, în gazeta dv., niciodată numele cu literă mare) *.

„S-a vărsat mult sînge pentru această lucrare a unui întreg popor. Sînge nevinovat, pe care l-a plătit îndeosebi tînăra generație. Un tineret admirabil — căruia noi eram dispuși să-i dăm fel de fel de lecții mărunte, în timp ce el era pregătit să ne dea lecția cea mare a Istoriei. Noua generație este floarea de jertfă din care s-a născut România cea nouă” (Vasile Constantinescu, **O nouă Românie s-a născut!**).

„Poate că nimic nu datorăm mai mult tinerimii noastre, celor care cu prețul singelui, al vieții s-au ridicat împotriva clanului despotice decit superba lecție de curaj civic pe care ne-a dat-o și prin care a vrut parca să ne spună tuturor, să ne arate tuturor că unicul pilon pe care se sprijinea samavolnicia era doar frica — acest singur produs oferit din plin oamenilor” (Constantin Dăru, **Psihologia friei — la o parte!**).

„Cultura și școala au avut poate cel mai mult de suferit de pe urma unei politici premeditate de eliminare a valorilor autentice și care urmărea pervertirea conștiinței și ruina sufletului. Pentru aceasta, din învățămîntul și știința românească au fost proscrise și obligate să se expatrieze minți strălucite, adevărate glorii naționale” (Viorel Barbu, **Pentru prestigiul școlii**).

Si extrasele ar putea continua, pline de responsabilitate și real patriotisme, din articolele, însemnările sau versurile tuturor celorlalți semnatari ai noii „Cronici”: Nicolae Turtureanu, Al. Pascu, Vasile Filip, Nicolae Tațomir, Nicolae Ionescu, Paul Balahur, Sergiu Tudose, Dionisie Vitcu, Traian Mocanu, Vasile Proca, Viorica Ana Cozan, Valeriu Stancu, V. Spătaru, Adrian Porciuc, Lucian Vasiliu, Cătălin Ciolca.

R. V.

*) Textul interpolat cu albine aparține linotipistului Gh. Popa și l-am inserat ca atare.

● Comitetul provizoriu al Uniunii Scriitorilor din România aduce la cunoștință: membrii Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor sînt convocați azi, joi 28 decembrie 1989, ora 11, la sediul Uniunii din București, Calea Victoriei 115. Pe ordinea de zi:

1. Adoptarea măsurilor necesare în vederea pregătirii și convocării Conferinței naționale a scriitorilor din România.

2. Chestiuni privind buna funcționare a Uniunii Scriitorilor și a publicațiilor literare pînă la Conferința națională a scriitorilor din România.

Comitetul provizoriu al Uniunii Scriitorilor din România: Ștefan Augustin Doinaș, Domokós Geza, George Macovescu, Octavian Paler, Eugen Simion

Viață și literatură

MOȚIUNEA COMITETULUI PROVIZORIU AL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE DIN SISTEMUL EDITORIAL

1) În prezența unui număr mare de editori din majoritatea editurilor, astăzi, 25 decembrie 1989, s-a constituit Comitetul Provizoriu al Frontului Salvării Naționale din edituri.

2) Comitetul își exprimă integral adeziunea la Programul Consiliului Frontului Salvării Naționale și se pune deplin la dispoziția acestuia, asigurînd continuitatea cu maximă profesionalitate și dăruire a activității editoriale.

3) Comitetul constituit hotărăște încetarea oricărei forme de coerciție din partea Consiliului Culturii asupra activității editoriale.

4) Salutăm și aprobăm în unanimitate și cu deplină satisfacție aboga-

rea oricărei cenzuri, răspunderea pentru cele publicate revenind exclusiv editurilor și proclamăm depolitizarea și dezideologizarea activității editoriale.

5) Ne angajăm să punem întreaga noastră activitate sub imperiul competenței și cinstei profesionale.

6) Hotărîm elaborarea unor noi planuri editoriale pentru 1990, cu o structură dinamică, deschisă, corespunzător necesităților reale ale culturii, literaturii, științei și tehnicii românești.

7) Hotărîm trimiterea imediată la tipar a cărților oprite de cenzură și eliminarea din lucrările aflate sub tipar a tuturor imixtiunilor impuse de odioasa dictatură.

8) Solicităm autonomia deplină, tematică și economică a fiecărei edituri

în vederea realizării obiectivelor administrative.

9) Hotărîm alcătuirea unei comisii de protejare și salvare a tuturor documentelor și bunurilor reprezentative ale culturii românești aflate la edituri și Centraia editorială.

10) Vom sprijini integrarea în sistemul editorial precum și publicarea acelor tineri de valoare care nu au avut posibilitatea să se exprime ca scriitori și specialiști.

11) Hotărîm înființarea și cerem recunoașterea juridică a Asociațiilor editorilor liberi din România, indiferent de naționalitate.

Biroul Comitetului Provizoriu al Salvării Naționale a Editorilor

APELUL EDITURII „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

ADRESAT CONSILIULUI FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

● Colectivul Editurii „Cartea Românească” își exprimă total și necondiționat adeziunea și sprijinul față de programul Consiliului Frontului de Salvare Națională. Nu vrem să folosim nici un fel de retorică tipătoare, așa cum, din păcate, a început să-și facă locul în presa noastră scrisă și vorbită. Datoria noastră primordială este să ne descoperim și să cădem în genunchi în amin-tirea zecilor de mii de morți care au spălat de rușine, compromisuri și ezitări întreaga istorie a țării noastre, sanctificînd definitiv ceea ce a fost bun și pregătindu-ne un viitor eliberat de orice complex de inferioritate în fața lumii. În primul rînd tineretului acestei țări, însușirii sale fără arme, i se cuvine recunoștința noastră, lor, zecilor de mii de mu-

cenici care s-au sacrificat pentru ca libertatea și demnitatea noastră să se nască închevov, pentru prima dată închevov, subliniem, în istoria noastră. Ei au obținut brusc și miraculos înmormîntarea definitivă a „netrebni-ciei românești” de care se plîngea un alt mucenic al culturii noastre actuale, Constantin Noica. Ei au măturat ca un trăznit al lui Dumnezeu tot ce ținea, înlănuia, umilea și spurca forțele națiunii, valorile în care pînă și cei mai optimiști dintre noi aveam din ce în ce mai puțin curajul de a crede. Ei ne îngăduie să reîncercăm cu sens cuvintele culturii, ei, cei care, fără arme, cu sufletele lor nemuritoare, au redus la zero forța aparent inexpugnabilă a celui mai modern armament și a celor mai fe-

roci minuiitori ai acestuia din ultimii patruzeci și cinci de ani ai Europei. Ei au redus la zero o ideologie la adăpostul căreia s-au comis mult prea multe erori și genociduri pentru ca ea să se mai poată legitima în fața oamenilor de bună credință și cinstiți. Ei au pulverizat un partid care de prea multe ori a lăsat să fie acaparat și manipulat de sclerații de toate soiurile, nouă, Românilor, fiindu-ne dat să avem parte, pentru păcatele noastre, de cel mai bestial dintre toți. Nu vrem nici un fel de răfuie sau de vindictă, dar cerem măcar acum, după baia de sînge, o baie de cinste pentru toți cei care sînt în adiacul lor buni sau se simt capabili să redevină buni. Orice încercare de ideologizare a culturii tre-

buie smulsă din rădăcini, oportunistii, multioportunistii momentului trebuie reduși la tăcere și trimiși să-și facă penitența la masa de scris. Cultura să rămînă în afara politicii și să fie liberă de orice fel de cenzură! Restul trebuie să fie doar faptă, modestă și dreaptă. Suntem, din fericire, noi toți cei din Editura „Cartea Românească”, oameni competenți și iubitori de cultură, știm că trebuie să facem și fagăduim memoriei mucenicilor noștri, că ne vom face meseria cinstit și deschis față de orice carte valoroasă, dar neconcesivi față de nonvalori și oportunism.

Dumnezeu să-l odihnească pe mucenicii noștri și să ne ajute pe noi!

Editura Cartea Românească

COMITETE INTERIMARE

● Uniunea Scriitorilor din România aderă la Platforma-Program a Consiliului Salvării Naționale constituindu-și comitetul de conducere provizoriu alcătuit din Ștefan Augustin Doinaș, Domokós Geza, George Macovescu, Octavian Paler și Eugen Simion.

● Asociația scriitorilor din Cluj și-a desemnat comiteul de conducere interimar format din Augustin Buzura, Fodor Sándor, Adrian Marino, Liviu Petrescu și Szilagy István.

● La Craiova, comitetul interimar al Asociației libere a scriitorilor din Oltenia este alcătuit din Patrel Berceanu, Gabriel Chifu, Eugen Negrici și Marin Sorescu.

● La Iași, Ștefan Avădanei, Alexandru Călinescu, Alexandru Dobrescu, Mihai Drăgan, Ioan Holban, Corneliu Ștefanache și Lucian Vasiliu sînt cuprinși în comitetul interimar al Asociației scriitorilor din localitate.

În loc de SEMNAL

● Renunțăm, în acest număr, la semnarea noilor apariții editoriale pentru a ne exprima incredințarea că în cel mai scurt timp cu puțință vor fi tipărite volumele interzise în ultimii ani ai dictaturii. Va fi, desigur, retipărit „Dicționarul scriitorilor români”, rod al muncii de mai mulți ani a unui colectiv de cercetători condus de profesorul Mircea Zăciu. Spunem retipărit deoarece „Dicționarul” a văzut lumina tiparului, dar ulterior a fost dat la topit. Așteptăm apariția volumelor purtînd semnătura poezilor Mircea Dînescu, Ana Blandiana, Florin

Iaru, Ion Stratan, a eseistului Alexandru Paleologu, a romancierilor Petre Sălcudeanu și Stelian Tănase și a altor scriitori ale căror nume sau scrieri nu erau pe placul cenzurii ceașeste.

A sosit clipa să fie publicate și în țară cărțile scriitorilor români exilați, pe care, la ordinul „savantei”, funcționari din Consiliul Culturii încercaseră să-i izgonească din literatura noastră prin măsuri administrative.

Sîntem convinși că se va renunța la aberanta măsură a debutului în volume colective.

Cărțile pe care vi le vom semnala în cadrul a-

cestei rubrici sperăm să apară în tiraje suficiente de mari, încît să le puteți găsi în librării și să vi le procurați la preț oficial, nu la speculă, ca pînă acum.

De asemenea, vă informăm că revista noastră va relua în curînd rubrica **Dialog cu cititorii**. Vă invităm să ne comunicați opiniile dumneavoastră despre revistă, ideile de noi rubrici pe care ați dori să le vedeți în „România literară”, păreriile despre problemele vieții noastre culturale artistice. Vă așteptăm.

LECTOR

Ca să nu se mai repete

(Urmare din pagina 1)

cîteodată unii și aceiași. N-a trecut nici o săptămînă de la revoluția populară — în cel mai deplin sens al cuvîntului! — care a măturat de la putere nu doar un om, o familie dar o întreagă clasă politică și ierarhiile ei mai solide ca betonul armat, și s-au și ivit fenomene de camelonism. Impostura își schimbă repede stralele. N-am crezut în partizanii cultului personalității, nu credem nici în varianta lor nouă de apostoli ai libertății. Ascultați-le cu atenție cuvintele și veți observa că ei folosesc exact limbajul dinainte, că sporcă astăzi ceea ce au adorat ieri și invers. În ce ne privește, credem mai onest să ne facem un examen de conștiință, să încercăm să vedem unde și ce am greșit, iar mai ales în ce fel greșelile noastre s-au acumulat și au condus treptat la situația intolerabilă din ultima vreme; totodată, voim să continuăm, cu vigoare, ceea ce a fost bun, viabil în opiniile pe care le-am profesat.

Deloc întîmplător, publicăm în acest număr scriitori care n-au avut drept de semnătură la un moment dat și texte care au fost interzise de cenzură. A fost me-

reu în ideea noastră majoră de cultură dreptul scriitorului de a-și face public cuvîntul său, oricare ar fi acela. Credem că literatura nu reprezintă o reflectare a ideologiei unui partid sau grup politic, ci expresia individuală și liberă a conștiinței umane.

Literatura și arta sînt atașate prin însăși esența lor ideilor de democrație și libertate. Nu există literatură în fond neliberă și nedemocratică, indiferent de punctul de vedere pe care-l sprijină.

O literatură liberă implică o critică liberă. Deprofesionalizarea accentuată din ultimii ani, pătrunderea în cetatea literară a subproducțiilor și clătinaarea ierarhiei valorice s-au datorat greutăților din ce în ce mai mari ridicate în calea criticii. Cenzura lovea nu numai în operele de artă, dar și în critică. Am spus-o mereu și o repetăm acum: critica asigură normalitatea culturii. N-am făcut totul pentru asta: dar am făcut cît ne-au permis forțele, talentul, împrejurările. Dacă au continuat să fie tipărite cărți bune și chiar excepționale, să fie analizate ediții și valori de patrimoniu, dacă n-au fost omologați impostorii — legiune! — care au năvălit în paginile publicațiilor ca o apă mîloasă, aceasta se datorează în bună măsură rezistenței criticii.

Din 1971, naționalismul șovin, antisemitismul, xenofobia și alte extremismе deopotrivă de primejdioase au confruntat critica nu cu un simplu fenomen de valorizare estetică (în fond, aceasta intrînd în menirea ei principală) dar cu unul care comporta dimensiuni politice. Toată lumea știe că, dacă nu era cu neputință, deși deloc ușor, să te mîie în domeniul estetic, acela politic era prea plin de tabuuri și clișee spre a permite o minimă circulație a ideilor. De bine, de rău, și la acest capitol critica revistei și-a făcut datoria, neclăborînd niciodată cu extremismele, oricît de inocente ar fi părut inițial (protocronismul, bunăoară), și fiind aproape de fiecare dată prima a le discuta și combate.

Ne păstrăm și acum pe aceeași poziție, conștienți (nu fără o secretă mindrie) că dictatura culturală a epocii încheiate n-a cunoscut adversar mai redutabil decît spiritul critic, opus în principii festivalismului și triumfalismului de care cultul personalității dictatorului avea nevoie ca de aer. Dorim să ne exprimăm speranța nu numai într-o lume mai bună, dar și într-o cultură românească autentică, în stare să-și ocupe locul între acelea ale Europei, bizuită pe valori estetice, morale, sociale firești și vorbind limba vie a adevărului. În aceste condiții, „România literară” va încerca — să nu spunem mai mult! — să-și onoreze deplin numele.

„România literară”

Nevoia de purificare

Jurnalul

unui scriitor interzis

■ IN ultimele opt luni am ținut un Jurnal. I-am dat și un titlu : „A doua poliție“. Căci mă obseda un gând pe care voi încerca să-l lămuresc în această introducere.

SE știe : dictatura a ruinat țara. Ne-a batjocorit tradițiile, ne-a confiscat speranțele, ne-a amenințat limba, cu limba ei de lemn, a caricaturizat istoria. A vrut să-și perpetueze în eternitate prostul gust în orașele și în satele noastre. A încercat să ne transforme într-un popor de nomazi, să ne facă să devenim apatrizi în propria noastră țară. A transformat o sinistă anomalitate în „normalitate“. Devenise „normal“ să mergem pe străzi întunecate noaptea, să se dărime biserică, să auzi că o altă carte a fost censurată. Ni se vorbea despre progres, în timp ce noi ajunsesem să deținem primul loc în Europa la frig, întuneric și frică. Ni se țineau predici despre „omul nou“ în timp ce noi ne degradam din ce în ce mai mult. Aerul devenea tot mai irrespirabil în timp ce marșurile triumfale ne anunțau că inimile noastre sînt pline de recunoștință. În fiecare zi eram convinși că am ajuns la limita răului, pentru a constata a doua zi că răul putea fi și mai adînc. Nu numai tropicală, nu numai ubuescă, dictatura sub care am traversat un lung, interminabil coșmar, una misticismul și teroarea, monologul cel mai arbitrar și tăcerea cea mai resemnată. Numai vocea aspră, obsesivă, a dictatorului avea dreptul să vorbească, să decidă, să interpreteze adevărul unic, să ni-l reveleze. Sufeream de frig ? Vocea lui ne spunea cu cinism că astfel ne călim. Duceam lipsă de alimente ? Aceeași voce ne avertiza că mîncăm prea mult. Ne era frică ? Ea ne atrăgea atenția pe un ton amenințător că trăim în cea mai umană dintre societăți. Decidea ce trebuia să ținem minte și ce trebuia să uităm, ce să gîndim, ce era interzis să gîndim, ce să iubim (firește, înainte de toate coșmarul în care ne găseam și pe organizatorii lui), ce n-aveam voie să iubim (firește, înainte de toate normalitatea normală), de parcă ne-am fi aflat într-o mare tabără militară sau într-o imensă minăstire atee ; hotăra ce aveam voie să citim și ce nu aveam voie să citim, ce filme aveam dreptul să vedem, ce filme nu aveam dreptul să vedem, ciți copii să creștem, și ce urma să învețe ei la școală, a cui moarte putea fi anunțată și a cui moarte trebuia trecută sub tăcere. Nicăieri în Europa modernă nu s-a ajuns la desăvîrșirea monologului ca la noi. Cei care puteau gîndi nu erau lăsați s-o facă, iar cei care interziceau gîndirea nu erau în stare să gîndească.

Dar în bilanțul crimelor dictaturii există un rău, poate cel mai grav, pe care în euforia libertății cucerite riscăm să-l uităm. Că tirania a tiranizat nu numai cu ajutorul poliției și al celor gata să servească, fără probleme de conștiință, orice regim. Ea a tiranizat și cu ajutorul, mai mult sau mai puțin involuntar, al celor tiranizați. Fără arhitecți care au acceptat fatalitatea prostului gust al dictaturii n-ar fi fost posibilă desfigurarea unei bune părți a Bucureștiului, ascunderea bisericilor scăpate de demolare și ridicarea colhozurilor de beton din „centrul civic“. Fără juriști docili n-ar fi fost posibile atîtea farse judiciare. Fără scriitori și ziaristi care și-au spus „așa sînt vremurile“ n-ar fi fost înnegrită atîta hirtie cu ode aduse dictaturii. Fără sculptori și pictori resemnați să-și umilească talentul n-ar fi existat expozițiile delirante în care din tapiserii, marmuri, bronzuri, tablouri, te priveau, surzătoare, chipurile cele mai urite de români. Putem uita oare că dictatura a scos la iveală din adîncul defectelor noastre ce era mai rău, urmărind cu o perseverență diabolică să ne abrutizeze, să ne transforme în complici ? Putem uita oare că au fost români, nu străini, cei care au depus zel în „opera“ de sistematizare și cei care au exaltat patriotismul celei mai antinaționale dictaturi ? că tot români au fost cei care au rescris cărțile de istorie pentru a ascunde impostura dictaturii, cei care au exercitat o cenzură sălbatică, arzînd cărți abia tipărite, cei care aplaudau prăbușirea țării în marasm, și cei care ziceau „nu e nimic de făcut“ în timp ce România agoniza. La Otopeni am văzut cum erau dărîmate casele. Se săpa o groapă mare, un mormînt, după care casa era împinsă acolo. Astfel de cimitire se extindeau, în vreme ce cimitirele unde erau îngropați morții noștri erau transformate în cimpuri pentru șfecă și ridicăchi. Dar pentru a înțelege proporțiile tragediei noastre naționale trebuie să recunoaștem ce a fost „sistematizat“ în lăuntru nostru. Căci dictatura avea nevoie să depraveze cît mai mult morala și caracterele pentru a domni nestîngherită. Omul nou trebuia să fie omul vechi dezumanizat. Treștia care nu mai cugetă, se îndoale doar după vînt. Și, Doamne, putem pretinde oare că am rezistat a-

În acest număr, fotografii-document realizate de reporterii AGERPRES.

cestul atac criminal împotriva caracterelor noastre, așa cum a rezistat admirabila profesoară de la Cluj, Doina Cornea ?

DESIGUR, avem justificări. Această dictatură, a cărei imagine oribilă abia acum o descoperă cu adevărat Occidentul, își intra prin toate mijloacele în casă, în suflet și chiar în mormînt. Te făcea să te simți neputincios ca individ, dezarmat, dependent cu totul de ea. Îți cerea să te declari fericit și, dacă nu voiai, o striga ea pentru tine, iar după aceea te aducea în situația să regreti că trăiești. Ca să aibă o slujbă, un rost (dictatura fiind unicul patron, instanța primă și ultimă care hotăra dacă ești om sau ciine), ca să se apere de riscuri, pe ei și pe copiii lor, oamenii erau nevoiți să dea un înțeles înfricoșător acestui sfat din *Hamlet* : „Și puneți guri voastre lacăt. Vremea e scoasă din țîțini“. Realitatea își amintea la fiecare pas că „ei“ te puteau anihila, te puteau strivi, ca pe un vierme, iar această presiune permanentă pătrundea în noi și acționa de acolo împotriva noastră, devenea panică, frică, prudență, jandarm. Există o a doua poliție din care făceau parte teama, resemnarea, spaima, tăcerile, înțelepciunea și chiar speranțele noastre, căci speranța că un sfîrșit va veni de la sine într-o zi era mai degrabă un drog, o scuză, un pretext pentru a aștepta, pentru a amina ieșirea din paralizie. Uneori, ne consolam cu întrebarea : „Ce pricepe alții ?“ Și, într-adevăr, cum să priceapă un străin trăirea coșmarului ca normalitate ? Ne deprinsesem cu frigul, cu teama, cu sila, ne obișnuisem să mergem la o sedință unde să ascultăm plictisiți un referat inept, plin de minciuni sfîrșitoare, apoi să vedem că doi, trei demagogi iau cuvîntul, ni se părea inevitabil să așteptăm să se termine mascarada, convinși (de cite ori n-am gîndit astfel ?) că viața e altceva, dincolo de aceste vorbe și de aceste tăceri, și nu observăm decît uneori că viața noastră se consuma, din nefericire, tocmai în aceste vorbe și în aceste tăceri ; că duceam o viață anormală cu aerul că totul era normal.

Au fost schilodite, pervertite, valori fără de care o societate nu poate evolua decît spre barbarie. Folosindu-se de o teribilă represiune psihologică, dictatura urmărea ca frica să fie mai puternică decît prietenia, singurătatea mai reală decît solidaritatea. Iocurile dizidenților au fost transformate în leprozerii personale. Probabil, Mircea Dinescu ne va povesti lucruri revelatoare despre aceasta, cînd se va hotărî, și vom înțelege mai bine cum, sistematizată, singurătatea a putut figura printre mijloacele de teroare. Orice conștiință individuală era resimțită ca un eșec al ideologiei, orice formă de camaraderie era reprimată. Dictatura interzicea reuniunile neregizate de ea și suspecta ceea ce a pretins că dorește : fraternitatea. „Omul nou“ trebuia să fie lup cu semeniul său și miel docil în fața ordinelor. Unii în subviața pe care o duceam în cadrul unui efort național de supraviețuire eram din ce în ce mai singuri, mai ruși unii de alții, iar tragedia noastră stătea nu numai în faptul că ne-a fost dat să îndurăm cea mai abuzivă, brutală și faraonică tiranie din Europa de est, ci și în faptul că primul pilon al dictaturii era chiar singurătatea noastră. Teama de a semna orice memoriu, pînă și în favoarea unui prieten, devenise de-a dreptul maladiivă. Cum îi spunea cuiva că „ar trebui să...“, intra în panică. Egoismul era unicul adăpost tolerat de o dictatură care vorbea toată ziua, demagogic, de aspirații colective.

IATA de ce, cred eu, procesul purificator, de renaștere națională, care începe acum nu trebuie să se limiteze la judecarea crimelor dictaturii. Trebuie să privim în lăuntru nostru și să ne întrebăm cînstit. Ce s-a petrecut cu noi ? Pînă unde ne-a lovit răul ? A coborît oare în straturile cele mai adînci ale sufletelor noastre ? Uneori, mă îngrozea gîndul că soarta noastră e să înaintăm ca niște cîrtițe prin mizeriile și bufonada dictaturii, ridicînd mușuroaie, o istorie de mușuroaie, pe care urmașii noștri le vor risipi cîndva cu jenă pentru a purifica pămîntul pe care s-a trăit astfel. M-am îngelat, din fericire. Dar jertfele acelor minunați tineri care sfidau aproape cu grație gloanțele ne

obligă să înțelegem că în acest moment o sinceritate aspră e singura care ne poate salva din marasmul moral în care am fost aruncați. După război, puteau fi văzuți prin orașe mari mutilați tirîndu-se în cirje printre oamenii normali. Acești mari mutilați se distingeau ușor în mulțime. Sufletele mutilate nu poartă, însă, nici un stigmat exterior. Și e cu atît mai important să nu ne ferim de adevăr, fie el oricît de dureros. M-am crispat, în aceste zile, de cite ori am auzit pe cineva zicînd la televiziune : „Îmi cer scuze pentru...“ sau : „Am fost obligați să...“, considerînd că prin aceasta autoprocesul s-a încheiat. Am fost mințiți ? Știam că se minte ! Nu putem pretinde că „n-am știut“. N-am știut totul, dar am știut destul ca să nu avem dreptul să ne considerăm ignorați și, deci, inocenți. Am fost obligați să... ? Evident că am fost obligați. Am fost obligați de frică, de grija pentru copiii noștri, de dorința de a publica o carte, și de atîtea altele, dar aici discuția trebuie abia să înceapă, nu să se încheie. Căci inclusiv această convingere, larg răspîndită, că așa erau vremurile, n-aveam încotro, făcea parte din a doua poliție a celui mai odios război ce s-a dus vreodată împotriva poporului român. Uneori, persecutorii nici nu trebuiau să intervină direct. Îi lăsa pe foștii colegi, camarazi și prieteni ai unui suspect să participe la represiune prin golul ce se făcea în jurul fostului lor coleg, camarad sau prieten. Fenomen monstruos care numai într-un regim totalitar poate avea loc : înfricoșății au reprimat nu o dată prin prudența lor, înaintea poliției sau odată cu poliția, actele de curaj. Și cum să te opui lașității celor care te ocoleau ? Cum să te opui foștilor colegi, foștilor prieteni, rudelor tale și chiar ție însuși, cînd te trezeai asediat psihologic din toate părțile, înconșit de singurătate, și, din lăuntru tău, de sentimentul că ai devenit un leproș ? Un coșmar nu se limpezește prin scuze. Altceva ne trebuie. Avem nevoie de curajul de a înțelege de ce am răbdat tot ce am răbdat, dacă vrem să regăsim ce-lula noastră vitală. Nu există altă cale pentru a ne purifica sufletele și caracterele, căci sălbăticia represiunii, cea mai brutală din est, și omniprezența ei, nu explică, singură, totul. Prinși în mecanismul dictaturii, ca într-o mașină de tocat carne, ne-am justificat adesea, în sinea noastră, cu iluzia că sabotăm dictatura prin indiferență, prin dublul limbaj, prin năduful vărsat în zeflemea, prin supunere aparentă. Dar azi știm că nici o dictatură nu se lasă, de fapt, sabotată, că „sabotorii“ se trezesc aserviți, manipulați, trăiți de dictatură.

Poate că analiza acestui lung coșmar ne va învăța ceva nu numai asupra calităților noastre, ci și asupra defectelor noastre. Ne va arăta de ce anume trebuie să ne temem, de ce anume trebuie să ne ferim de-acum înainte, după ce am ieșit din tunel, și ne va face mai buni, mai lucizi, ridicîndu-ne la înălțimea jertfei tinerilor care au recucerit pentru români sensul eroismului și al demnității. De aceea, oricît de grea ar fi o recunoaștere onestă a formelor de colaboraționism pasiv — dar există oare colaboraționism pasiv ? nu era și tăcerea o formă activă, care ajuta dictatura să existe, să dureze ? — trebuie să reinvățăm să vorbim normal, să ne comportăm normal și să judecăm normal. După atîta minciună, numai adevărul întreg ne mai poate ajuta. Fără el, dictatura va dura, moral, și după moartea monștrilor, pentru că efectele și cauzele care i-au permis existența vor dura ascunse în noi. Și sînt multe...

Octavian Paler

P.S. O polemică riscă să fie indecentă cînd vreme pe străzi mai curge singe. Dar cum să eviți gîndul că de această discreție profită fără jenă un neoportunism care nu se sinchisește de indecențe ? Printre cei care au ținut să ne asigure, prin intermediul televiziunii, de sentimentele lor revoluționare, în aceste zile, am remarcat cu stupeoare și vechi clienți ai „Omăgiilor“ editate cu mare pompă în luna ianuarie a fiecărui an. Nu pentru reconvenții precipitate, publicitate și carieriste au stat sub rafalele gloanțelor atîția tineri care, cu o puritate tragică, strigau în Piața Universității : „Vom muri și vom fi liberi“. Există texte în volumele aruncate din librării care nu trebuie uitate, pentru că au jucat un rol deloc neglijabil în cea de-a doua poliție.

Început de arhivă

Publicăm mai jos fragmente din memoriul adresat de Andrei Pleșu în ianuarie 1989 lui Nicolae Croitoru, secretar cu propagandă al Comitetului municipal de partid. Copii ale acestui memoriu au fost depuse și la Ministerul Educației și Învățământului, la Consiliul Culturii și la Centrul universitar de partid.

Stimate tovarășe secretar,

ÎNTR-O discuție la care am fost convocat în ziua de 26 decembrie 1988, tovarășul director Bondrea din Ministerul educației și învățământului a găsit de cuviință să mă informeze că învățământul și cercetarea umanistă din țara noastră sint o grădină și că în această grădină eu sint, la drept vorbind, o buruiană care dacă nu acceptă la timp o severă îndreptare cosmetică va trebui eradicată. Veți fi de acord că tipul acesta de limbaj evocă vremi care se cuveneau de mult uitate și că pentru un om ajuns la 40 de ani și activ de 20 de ani în cultura românească [...], faptul de a fi socotit la el acasă, în ciur ograda efortului său zilnic, o buruiană indezirabilă e stupefiant și jignitor în cel mai înalt grad.

Dar nu despre o ofensă privată vreau să vă vorbesc, ci despre împrejurarea semnificativă, înfinit mai gravă și mai îngrijorătoare că un funcționar, fie și superior, din administrația unei instituții socialiste, și nu orice instituție, ci tocmai Ministerul educației și învățământului, își poate permite să vorbească în felul acesta unui scriitor, așadar unui om de cultură care într-o grădină nu tocmai paradisiacă cum e cultura noastră de azi, o grădină cu flori de gheață, cu bibliotecă frigider, cu posibilități de informare profesională minime și tot mai izolată de marea grădină a culturii europene, conține totuși, cu un fel de disperare, să-și vadă de treabă, de dragul, nerăsplătit, al valorilor adevărate și al unei țări care ar merita să fie mai norocoasă. Metafora tovarășului Bondrea se justifică, potrivit declarațiilor dumisale, prin aceea că de câteva ori pe an subsemnatul frecventează cercurile diplomatice fără a cere aprobare. Asupra acestei chestiuni voi reveni. Am mai fost abordat în legătură cu ea și de tovarășul ministru secretar de stat Hegedus, și de tovarășul Roșca, primul secretar al Comitetului de partid al Centrului universitar. Cel din urmă a avut abilitatea de a-mi vorbi cit se poate de civilizată, celălalt, deși arbitrar și vag în argumente, a păstrat de asemenea convenția bunei cuviințe. Tov. Bondrea a optat însă pentru tonul amenințător, pentru gesticulația forței brutale, pentru grosolănie. Nu mă aștept să-mi ceară scuze, deși pentru insultă și pentru amenințare există articole de cod penal și deși autocritica ar trebui reintrodusă cu mai puțină ipocrizie în viața noastră publică. Ceea ce pot să vă asigur însă e că voi avea grijă ca tov. Bondrea și atitudinea pe care el o intruchipează să-și dobindească o binemeritate notorietate.

Ca unul pentru care cuvintele nu sint niște convenții vide ci niște vietăți care trebuie tratate cu grijă și cu simțul răspunderii, am sfârșit totuși prin a reflecta mai adinc la metafora tovarășului Bondrea. Nu cumva el are dreptate? Nu dreptatea la care se gîndește el, ci alta mai subtilă, la care preocupat cum este cu grădinarirea învățământului (aici metafora e la locul ei de cînd elevii și studenții fac grădinarit la propriu) nu a avut răgazul să se gîndească. Nu cumva țesirea tovarășului Bondrea este simptomul unei mentalități mai largi? Nu cumva cultura și cei care o fac au ajuns să fie socotite de unele din instituțiile noastre oficiale drept buruieni? Așadar, drept formațiuni anexe, parazitare? Adevărul

este că am simțit tot mai apăsător în ultimii ani efectele unei asemenea mentalități. Am văzut revistele curente degradându-se, am văzut cum cenzura, după așa-zisa ei desființare, a devenit mai arbitrară și mai severă ca oricînd. Am văzut scriitori interziși și cărți interzise. Am văzut cum presa și televiziunea sint de turnate spre un festivism inconsistent, diletant, rupt de realități. Am văzut amatorismul ridicat deasupra profesionalității. Am văzut tradiții surpate, monumente de artă distruse, orașe și sate urîțite. Am văzut oameni care n-au scris niciodată nimic, judecînd și luînd decizii în legătură cu literatura. Am văzut institute de cercetare desființate — matematica, psihologia —, am văzut manuale de liceu inacceptabile. De curînd, la Institutul de istoria artei, un contabil a făcut aprecieri, în ședință deschisă, asupra rosturilor cercetării și a stabilit ce e bine și ce e rău într-un domeniu în care știe tot atîta cit știu cercetătorii despre contabilitate. Cercetarea umanistă este subfinanțată, salariile cercetătorilor sint mediocre. Nu mai există abonamente la revistele de specialitate din străinătate, nu există auxiliile tehnice minime, curente de decenii în mai toate celelalte țări (xeroxuri de pildă). Mașina de scris a ajuns în schimb un instrument suspect. Nu se mai participă într-un ritm normal la Congresurile internaționale, se invocă rentabilitatea în domenii unde lucrurile sint nemăsurabile și se neglijează acolo unde ea ar fi vitală. Academia română a devenit o instituție somnolentă, uniunile de creație nu-și mai respectă statutele (nu se intrunesc în plen, nu primesc noi membri), iar prestigiul omului de cultură e ca și inexistent. Și atunci nu are tov. Bondrea dreptate? O sumbră, de nimeni dorită dreptate? Mai mult, nu cumva ne-am degradat noi înșine? Nu cumva cine se lasă tratat meru ca o buruiană sfîrșește prin a deveni una? Căci ceea ce văd eu vede toată lumea, o vedeți dvs. înșivă mai bine ca oricine. Și cu toate astea, lăsăm lucrurile să se întîmple, nu întreprindem nimic, nu ne rostim gîndul pînă la capăt. Simțul nostru civic, mîndria noastră națională par adormite într-un fel de resemnare geologică. Și atunci, încă o dată, nu are dreptate tov. Bondrea? Firește o altă dreptate decît cea la care s-a gîndit el în gîrja lui administrativă.

Resemnați cum sintem, avem totuși pentru resemnarea noastră o justificare. Vrem să facem cultură românească, cultură românească bună, aici, în aceste condiții, oricît de grele. Acceptăm să fim prost plătiți, să fim certați periodic de birocrați înguști și de demagogi semidocti, să suferim de frig, să irosim pentru agonișirea hranei mult mai mult timp și mult mai multe mijloace decît s-ar cuveni. Acceptăm să reducem becurile la jumătate, să trăim fără bucuriile firești ale unei vieți de om, într-un oraș în care divertismentul tinde spre zero, în care nu mai există cafenele, în care televizorul a încetat demult să mai amuze, în care cinematografele oferă pelicule vechi, iar restaurantele primesc ultima comandă la orele 21. Acceptăm să ne vedem copii pe ogoare, în mine, la canal sau la uriașe adunări festive, în timpul în care ar trebui să fie la școală sau pe terenul de sport sau în bibliotecă. Acceptăm toate astea pentru că ne spunem că avem ceva de făcut, în ciuda tuturor greutăților, că profesiunea și datoria noastră atotjustificatoare este cultura românească. Acceptăm toate astea cu o cumințenie care pentru mulți e de neînțeles, dacă nu de-a dreptul reprobabilă. Acceptăm să fim luați drept lași sau oportuniști, să ne acoperim de rușine în fața unei Europe care vrea martiri, tapaj, insurgenți de tip polonez sau mai știu eu ce.

Condamnați de cei din afară pentru cumințenie, ne vedem admonestați de cei dinăuntru pentru necumințenii mărunte

THEODOR PALLADY: Panou decorativ (Muzeul de artă)

sau imagine. Buruieni pentru cei din exil, buruieni pentru tov. Bondrea. Care este în definitiv portretul nostru adevărat? Iar cînd lucrurile sint atît de complicate, cînd țara are de rezolvat probleme atît de grele (o spun adesea discursurile prezidențiale, singurele care mai cultivă oarecare spirit critic...) nu e năucitor să constăți că ceea ce preocupă pe unii, ceea ce mobilizează interesul, vigilența și represaliile multor instituții este înfruptarea sporadică a citorva intelectuali din guștările unor ambasade? Mi se pun dinainte scenarii copilărești despre spionați, despre manipularea opiniei, despre șmecheria perfidă a diplomaților.

C E-AM putea vinde străinilor, admițînd că am dori s-o facem? Să vindem Germaniei Federale secretul industriei noastre grele? Franței secretul agriculturii noastre, Angliei secretul democrației noastre parlamentare? Dar din păcate noi am avea mai curînd ceva de cumpărat. Sau sintem atît de naivi încît să ne inchipuim că diplomații din România au nevoie de români pentru a afla că se dărimă cite o biserică sau că există cozi. Dar e suficient să umble pe stradă, ceea ce încă nu li se întîrce, pentru a căpăta tot atîtea informații cite le poate livra orice cetățean obișnuit. Și atunci, la ce bun atîta precauție? La ce bun atîtea legiferări în jurul secretului de stat? Nu e vorba cumva de simple pretexte pentru a izola, intimida și infantiliza o intelectualitate care are mult mai multă bună credință, mult mai multă bună intenție și mult mai multă maturitate decît sint dispuse să-i acorde legile proprii ei țări?

În fond, prin prezența ei la diferite recepții, intelectualitatea nu poate face decît un singur lucru: să arate străinilor că nasc și la noi oameni, să facă, pe scurt, propagandă adevărată, mai eficace decît aceea la care se mărginesc serviciile de propagandă oficială, cărora, nu o dată, le lipsesc și mijloacele și interesul și calificarea pentru a-și îndeplini misiunea cum se cuvine. [...] Povestea cu străinii are în cazul meu și o componentă ridicolă. O fericită întîmplare a făcut ca la invitația Fundației Humboldt din Republica Federală Germania să petrec aproape trei ani în Occident. Oferta de a ține cîteva conferințe de specialitate la Heidelberg și Freiburg a venit simultan cu oferta forurilor românești de a lucra necalificat la o fabrică de sticlă. În cei trei ani de călătorie n-am avut de-a face decît cu străini, de la băcanul din colt, pînă la profesori universitari, jurnaliști, scriitori, artiști de tot soiul, politicieni etc. Am avut prin urmare ocazia să gresesc oricît, să vind orice, să fac cele mai necontrolate declarații. N-am făcut-o, deși acolo fiind, riscurile erau minime. Ce m-ar putea determina să fac aici ceea ce mi s-a părut de nefăcut în străinătate? Și cite examene trebuie să dau în fața autorităților noastre pentru a căpăta credit? De ce atît de multă suspiciune și atît de puțină logică? E inevitabil să mă întreb în acest context care e strategia reală a celor care mă tratează cu atîta rigoare? Căci nu pot să nu constat că sint mereu constrîns să încasez, să accept permanente șicane, să fiu hărțuit și amenințat în chip disproporționat, cînd eu nu vreau, o dovedesc de atîta ani, decît să-mi văd liniștit de treabă, cu păstrarea totuși a unui minim respect de sine. Să înțeleg că sint prea cumințe? Că cineva are interesul să mă irite? Să mă provoace? Să mă radicalizeze? Că trebuie să fiu sabotat în dorința mea de a mă mărgini la cultură? Sau că pur și simplu nu e nevoie de mine în grădina românească și aș face mai bine să dispar? Ce să cred, în definitiv, cînd constat că, un anumit tip de interdicție difuză, insidiosă plutește nu numai asupra întîlnirilor mele cu străinii, ci și asupra întîlnirilor mele cu publicul românesc.

Ultima mea carte, *Minima morală*, a fost scoasă din plan doi ani la rînd. La „Zilele Călinescu“ de la Onești am fost doi ani la rînd tăiat de pe lista invitaților. Chemat în vară pentru o conferință la Casa Pogor din Iași, am aflat că afișele care anunțau conferința cit și anunțul de rutină din ziarul local au fost în ultima clipă scoase. La Birlad, invitat în noiembrie trecut spre a vorbi la un cînaclu al Fabricii de rulmenți, mi s-a comunicat, odată ajuns, că nu s-au obținut aprobările necesare. Trebuie să admiteți că toate acestea au nevoie de o explicație și că în tensiunea creată de asemenea împrejurări nimeni nu poate trăi și lucra liniștit, cu tonusul și cu randamentul dorite. Nimeni nu poate funcționa eficient în condiții de provizorat, ilegitimitate și suspiciune. Doresc în consecință să reflectați asupra celor de mai sus, să vă consultați cu organele și organismele competente în vederea unei totale și grabnice clarificări a cazului meu și să-mi comunicați în scris sau în cadrul unei audiențe pentru care vă stau oricînd la dispoziție, care este statutul meu real din punctul de vedere al forurilor oficiale. Cum se explică tratamentul hărțuitor la care sint supus și la ce să mă pot aștepta de acum înainte? E dreptul meu să am o imagine limpede asupra locului ce mi se rezervă în perimetrul culturii și al societății românești, pentru a putea, la rîndul meu, să iau deciziile adecvate în legătură cu viața și cu munca mea de toare. Doresc, de asemenea, ca dincolo de cazul meu personal, să reflectați asupra situației generale a culturii noastre supusă de la o vreme unei administrări incompetente și în consecință păgubitoare. În privința contactelor mele cu reprezentanți oficiali ai altor țări, declar că: 1) atît legea 23 din 1971, cit și Decretul 408 din 1985 pe care, e drept, nu l-am putut consulta în chip nemijlocit (căci n-a fost niciodată publicat), par a se referi strict la persoane care au acces direct sau indirect la secrete de stat. 2) Nu am acces la nici un fel de secret de stat. 3) Așa stînd lucrurile, voi continua să răspund, după cum voi crede de cuviință, invitațiilor ce mi se vor trimite și să întretin relații firești cu reprezentanții cercurilor diplomatice interesați de cultura românească și de activitatea mea intelectuală. Voi anunța, ori de cite ori se vor ivi asemenea ocazii, serviciul de protocol al uniunilor de creație din care fac parte, căci ca membru al acestor uniuni sint invitat, și nu ca stagiar al instituției unde lucrez. Nu voi aștepta însă aprobări sau interdicții emanînd de la o lege care de vreme ce se referă numai la deținători ai unor secrete de stat, nu mă poate privi. 4) Intrucît nu dețin secrete de stat, voi socoti orice restrîngere privind contactele mele cu străinii ca o imixtiune neavenită în viața mea personală și orice represalii survenite drept consecință a acestor contacte, ca neavînd nici o legătură cu legea secretului de stat, ci mai curînd cu marea problemă a drepturilor omului. Doresc din toată inima să nu fiu pus în situația de a deveni un caz pe această linie.

În anexă, adaug textul de față o notă privitoare la modul, discutabil după mine, în care se aplică decretul 408, notă pe care intenționez să o trimit și Comisiei constituționale și juridice a Marii Adunări Naționale și Ministerului de Externe. Sper că veți acorda toată atenția necesară memoriului meu și că voi simți cit mai curînd rezultatele dreptei lui analize.

Cu stimă,
Andrei Pleșu

Rezultatul „dreptei analize“ a acestui memoriu: trei luni mai tirziu, A. Pleșu a fost mutat disciplinar la Bacău.

Trei îngeri

În amintirea copiilor uciși la Timișoara

Trei îngeri polizi inghețați
de o statuie rezemați
plutesc

departe călători
prin noaptea fără de ziori

Zdrengoase stroie poartă și
cu stîse flori cărămizii
Dar vîntul iernii cit ar bate
la ei acum nu mai răzbate
și neaua

fulgi de plumb de-ar ninge
pe ei de-acum nu-i mai atinge

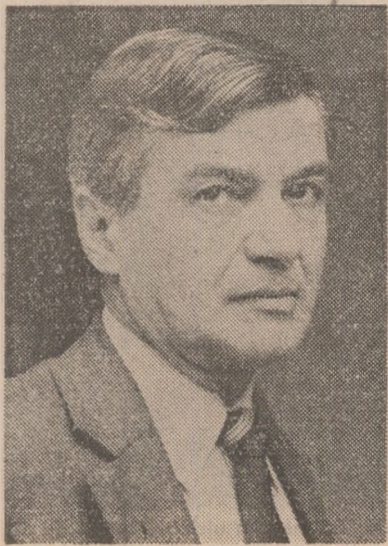
Cu ochi sticloși sub albe gene
trei îngeri mici se duc alene
ca-ntr-o colindă de ajun
cătîre sălașul lui Crăciun

Dan Deșliu

17—18 decembrie 1989

Sfârșit de veac în România

Prezentele texte, care se publică la solicitarea revistei „România literară”, au fost înregistrate în oficiul B.B.C. din Oxford la 13 noiembrie 1989 și radiodifuzate din Londra și din München în seara zilei de 21 decembrie 1989.

P.C.

nate de violarea brutală, extensivă și cronică, a drepturilor celor mai elementare ale omului: milioane de biete făpturi trăind, decenii după decenii, cu copiii și cu bătrînii lor, sub imperiul spaimei și al minciunii, al sărăciei care ne sălbătește și al deznădejdei care ne mutilează sufletul. Popoare întregi au răbdut, în obidă și în umilință, ce nu este firesc să rabde oameni și neamuri, pînă și-au vindut singurele lucruri pentru care merită să trăiești, numai ca să trăiască pur și simplu, oricum, oricît de jos, în tîna istoriei. Dar neamurile s-au trezit din spaima lor și ceasul sinistrilor despoți a bătut de-a lungul și de-a latul lumii. În Europa mai mult decît oriunde, în mindra vatră a civilizației occidentale și a străvechilor ei valori. În chip firesc, vorbind ca român crescut și îmbătrînit în această tradiție, gîndul meu este în țara mea, aceea unde mă aflu. Starea de lucruri din România, rod al unei dictaturi personale, fără analog în acești ani ai continentului, a devenit sau, mai exact, a fost dintotdeauna de netolerat. Nimeni, niciodată, nici măcar puternicele imperii care ne-au împresurat nevoile și neamul, care ne-au îngheuncheat și ne-au secătuit veac după veac, întîrziindu-ne din drumul nostru firesc, nu au adus țării, de data asta dinlăuntrul ei, atîta rău și un rău atît de adînc și de greu reparabil, o atît de responsabilă siluire a vechilor datîni, un fa-

liment atît de radical al bunului trai, al bunei culturi, al bunelor relații dintre oameni, al bunului nume al țării, al bunei speranțe. Însăși integritatea teritoriului național este pusă în joc, prin politica dezastruoasă dusă în privința Transilvaniei și prin totala indiferență, ba chiar ostilitate cu care e privită de conducerea de la București soarta conaționalilor noștri din Basarabia. De fapt e firesc: ei sînt reprezentanții noștri activi și neînfricați în lupta pentru renașterea națională. Singurii ei, dintre toți românii, se inseriu astăzi în contextul ireversibilei emancipări a Răsăritului European. Noi, ceilalți, pămăm a vrea să rămînem, în ochii lumii, în ochii noștri, în ochii copiilor noștri, singurii pe deplin înjosiți și înfrinți.

Să fie chiar așa? Știu că glasul meu e prea mic și prea însingurat pentru a da acestor întrebări toată gravitatea cuvenită. Tocmai de aceea mă voi mărgini s-o adresez mie însumi și confrăților mei, scriitorilor, profesorilor și cercetătorilor, ațiți cîți am mai rămas. Oare noi, în principiu fruntași ai conștiinței naționale, nu avem datoria, față de țară și de noi, să analizăm formele subtile de compromis în care ne-am instalat? Am ajuns să credem că glasul nostru nu mai contează. Dar nu-l adevărat. Nu contează doar pentru că e

mut și de altfel, dincolo de orice efect posibil, rămîne să ne întrebăm ce relație se va institui între opera noastră și conștiința noastră cînd ne vom da seama că am lipsit de la ceasul istoriei.

I-am sărbătorit, așa cum am putut, pe Eminescu. Dar unde e lecția lui? De ce nu l-am pus, așa cum merită din plin, între noi și umilitatea noastră lășitate? Cînd cea mai înaltă demnitate a lui, intransigența aceea fierbinte și pură, trebuia să ne stea drept pildă. Ne-a convenit să credem în eficiența unor mici strategii, ne-am complăcut în ideea minor elitistă că e mai bine să avem miinile libere ca să facem puținul care poate fi făcut. Dar miinile celor luminați cresc din puterea, din neînfrîngerea și din neîntinarea sufletului. Altfel nu mai sînt bune decît să ne iscălească demisia de la rolul pe care ni l-am arogat.

Să nu ne întrebăm cînd vine după noi: ce ați făcut pentru a legitima poziția și demnitatea țării în noua structură a comunității europene? Și: Ce ați făcut cu gîndul și durerea atîtui singe vărsat de-a lungul vremii ca să fim ce se cuvine să fim și am mai putea să fim.

Iar cine va bate miine sau poimîine la ușa noastră, un român ca și noi, să știe bine că ne temem. Dar de un singur lucru: de judecata urmașilor noștri.

Petru Creția

Osîndiți și datori

Osîndiți și datori sîntem să dorim

Din sinele nostru o altă viață a sinelui nostru.

O alta crescînd
Așa cum crește, înceată și nestăvilită,
O explozie
Cu forma plină de ecouri și de rătăcirii
A unui uriaș trandafir.
Așa sîntem siliți să dorim
Să prindă ființă în noi,
Și întrecîndu-ne în putere pe noi,
O altă viață, a noastră și alta,
Și să stea și apoi
Să treacă și ea.

Datori sîntem să stăm ingenuncheați
În creta fierbinte a stîncilor,
Să ne scaldăm privirea în adîncul
lor opac

Și atotgăitor
În greaua amiază a lumii.

Datori sîntem să ne iertăm privirea
De tot ce n-a văzut la timpul cuvenit
și niciodată,
Datori sîntem să izbăvim privirea
Lacomă și oarbă
Și să îi dăm, din miezul pămîririi
noastre,

Alt prilej.
Și să îi dăm o altă viață de privit,
Invocînd-o din focul ce arde
În marea amiază a nopții.

Invazia

Copii ai vremii vechi
Și-ai altor vremi,
Să nu vă temeți,
Deși nu e ușor.
Omul nu-i este omului doar lup,
Ci iad.
Certificatele există,
Au peceteți fără cusur,
Blestemul este atestat documentar.
Dar voi să nu vă temeți
Chiar dacă e greu.
Căci sufletul nu trebuie pierdut
cu nici un preț,

Chiar dacă, sfișiată și negată,
Carnea strigă că ajunge.
Chiar dacă s-au făcut de nici un preț
Credințele străvechi,
Chiar dacă scirna lumii biruie o clipă
Ori un veac.

Să nu vă temeți, pas cu pas,
de nici o spaimă,
Să nu vă dați minciunii și ispitei,
Căci e în joc ceva mai mare decît voi
Și decît clipa nenădăjduirii.
Să fiți viteji în ceasul greu și hid
Și să nu risipiți agonisita lumii,
Izbinzile vechi ale gîndului,
Puterea iubirii,
Forma spirituală a timpului.

Plîngînd ca niște proști și tremurînd
de spaimă,
Pentru lume și cinste, pentru voi,
pentru noi,
Noi vă rugăm smeriți din vremuri,
Noi vă rugăm semeți de tot ce știm
Să nu vă temeți
Și să biruiți
Sau să muriți curați și luminați
În negrul veac,
Dînd pulberii un singe mai înalt.

Arena de zinc

s-ar îndura vreun funcționar politic, influent dar anonim, din aceștia de pe la partid sau de prin așa numitul Consiliu al Culturii, să-mi restituie „dreptul la semnătură” (ce sintagmă absurdă!), i-aș răspunde politicos că nu-i recunosc calitatea de a-mi face vreo favoare și că oricum, de acum înainte, în atare chestiune, eu sînt acela care are de pus condiții. Nu știu cum să numesc sentimentul cu care mă gîndeam la acești bieți oameni care-și imaginau că pot decide soarta literară a Anei Blandiana, bunăoară, sau a lui Doinaș, sau pe a mea, evident, mai modestă; un sentiment amestecat în care intra un fel de milă și, poate, nu atît dispreț cît mai cu seamă deriziune. Îmi aminteam de o tabletă a lui Jebeleanu, mai veche, de prin anii șaptezeci, care începea cam așa: „Cine era ministru de interne pe vremea lui Homer? dar ministru al învățămîntului?... nu se mai știe. Praf și pulbere!...” Cine-i mai știe pe toți „secretarii cu propaganda” care s-au perindat în vreme ce noi scriam și publicam, îndurînd nenumărate și-cane, e adevărat, dar, recurgînd la ingenioase parafraze și aluzii, mizînd cu destul succes și pe ignoranța domniilor lor, o scoteam la cap și spuneam ce aveam de spus.

Frumusețea este că, în toată această vreme nu mi-a venit să scriu nimic ce n-ar fi „mers”; n-am scris (în afară de niște „scrisori”) decît amintiri din copilărie și adolescență, portrete de oameni, descrieri de locuri, toate avînd însă amprenta unei lumi dispărute, din anii douăzeci și treizeci. Asta îmi părea mai important decît să strecor „șopirle” sau trimiteri la actualitate. Îmi ziceam că lucrul cel mai bun pe care-l pot face, admițînd că am talentul necesar, este să contribuî cît pot la restaurarea memoriei, la păstrarea și aducerea în fața celor mai tineri, a priveliștii și spiritului unei societăți pe care nu au apucat-o. Au-

zisem astă vară la Europa liberă un fragment dintr-o lucrare în curs a Ilenei Vrancea, în care era vorba de dramatica extirpare a memoriei societății, a ștergerii imaginii trecutului din conștiința celor ce trăiesc astăzi. Mi-am dat și eu seama că mai toți cei care au azi sub patruzeci de ani, habar nu au cum arăta societatea românească în vremea cînd era o componentă însemnată a vechii Europe. Mi-am zis că scriindu-mi amintirile și evocînd lumea de atunci pot ajuta la această restaurare și la redefinirea conștiinței europene a românilor de azi.

Dar iată că acum, în zilele acestea teribile, tragice dar exaltante, s-a produs în țara noastră cea mai strălucită, cea mai emoționantă, cea mai hotărîtoare reîntregire în Europa, pe poarta cea mare. Reîntregirea aceasta glorioasă ne-au făcut-o cei tineri, care nu cunoșteau, nu au apucat să cunoască această Europă, pe care ei, cu curajul lor imens și grațios, cu tenacitatea sacrificiului lor, au restaurat-o, spre uluirea și admirația întregii lumi. Baia de sînge prin care România și-a recucerit cutremurător și absolut rangul ei pierdut între națiunile civilizate, baia de sînge tineresc a fost prețul purificării noastre. Tinerii au făcut asta, copii, adolescenții, cu miinile goale sau numai cu flori în mînd. „Nu ple-căm, nu ple-căm, nu ple-căm!” și „Ole, ole, ole, / Ceaușescu nu mai e!” și „Anul nou / fără erou!”, strigătele acestea ale tineretului eroic, lipsit total de emfază, gata să moară fără a-și pierde nici umorul, nici luciditatea, nici imensul farmec, au fost tot ce am auzit mai frumos în viața mea, în lunga mea viață de pînă acum. Elevii, studenții, muncitorii, băieții și fete, au sfîșit această țară, pe care, pînă acum, mă jenam să spun cît de mult o iubesc.

AL P.

(Continuare în pagina 22)

Ștefan Aug. DOINAȘ

Silentiarius

călcind fără picioare
și modest
grădini și atrii

și dînd porunci
doar printr-un gest
la orice oră

silentiarius —

scavul ce spune
altor sclavi
să tacă

este oricînd
o apariție
în vogă:

urăște
tropotele cailor

adoră
foșnetul de togă

Ciuma profetică

văd —
și teribil aș vrea
să vedeți și voi
ce văd eu

strig —

și teribil aș vrea
să strigați și voi
cum strig eu
de ce
v-apucă groaza
și fugiți

nu vă mai temeți
oameni buni:

ciuma profetică
vai !
nu se ia

Apostol credincios la răni în palme

apostol credincios la răni în palme
la glezne sparte și sfărmat obline
o văd și știu că-i moartă — dar ce calm e
respirul holdelor și cit de-adînc !

martor — complice ? — al insulițării
scrișnind sub crucea care-o-ncovoia
învredniciți-mă să urlu țării :
— Mamă cu-adevărat vei învia !

Poetul cu pumnul în gură

ca să aflați ce pun la cale culorile
libere în întunericul unui ou înroșit

ca să gratulați lupii ce-au adus zorile
acestei utopii care de mult s-a borșit

ca să-nvățați gura voastră să lepede
hoiturile de idei la care se lăcomea

ca să vă pot scuipa cit mai repede —
cenzori ! scoateți-vă pumnul din gura mea
mai 1989

În derivă

mare acră — mare ca ureea
mare care nu mai are sațiu :
parcă ne-ar întâmpina Coreea !
oare timpul ne-a scuiat în spațiu ?

zi turbată — zi de lung asediu
zi de tras la visle pe galere :
parcă ne-ar cuprinde Evul Mediu !
oare spațiul ne-a pierdut prin ere ?

noapte cruntă — noapte fără stele
noapte-n care spaimile se-ngrășă :
sus pe munți spinarea țării mele
are-o oboseală de cocoasă

Doamne — de-am cunoaște-un loc și-o clipă
cit de mici dar pline de mindrie !
gura mea împrășcă fiere — țipă
de oroare moaștele-n sicrie
august 1988

Marele mutilat

cum ați putea
să mă mai mutilați ?

pieptul
mi-e scorbură

inima — chiag

sunt orb
sunt surd
prin amintirea
verii mele țopăi
pe zgirciuri roze

cu ciotul unui braț
alung din rana frunții
muștele

cu-o spaimă
care nu mai are buze
surid
unei gigantice furnici

Borgesa murit jucînd șah

era o zi calmă asemenea unui cadou de aer
făcut orbilor care joacă șah — se-ncercau
piese de schimb pentru părțile uzate ale
lumii : cîndva el le numise hroniruri

a scos regina din bătaia nebunului
s-a transpus în celălalt — dar ce noimă
mai avea jocul acesta ? a doua regină
era și ea acum în bătaia nebunului

incunabule iradiau umbre portocalii

o clipă l-a cutremurat un miros de
fum dinspre Alexandria — a încercat să
se scoale — a auzit cum cade bastonul —
pistruii de pe miini i-au devenit litere

apoi Dumnezeu i-a ieșit înainte sub
forma unui sonet care se scria singur

ȘTEFAN LUCHIAN: Tufănele în ulcică (Muzeul de artă)

Psalmul de greață

cu pumnii cit ulcioarele
mă bat în piept
izbesc
ca-n porțile unei măcelării

și urlu :

nu se ridică
zilnic zidul plingerii ?

țara aceasta
n-a fost cîndva
țara făgăduinței ?

să laud ? !

da —
între-adevăr aceasta este
partea mea

voi țineți-vă buzele cusute !

cu roaba umilinței
cărați
pe pragul zeului vostru
senil
acest
întii și ultim psalm al meu
îngreșat !

Mihai cel viu

e viu
ca aurul în pitecele unei mine
și-l știu —
dar poate lumina el pentru mine ?

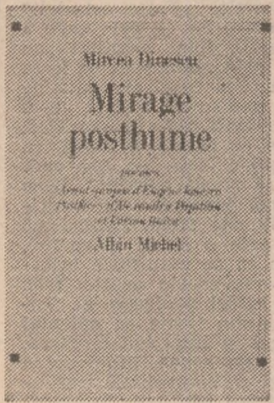
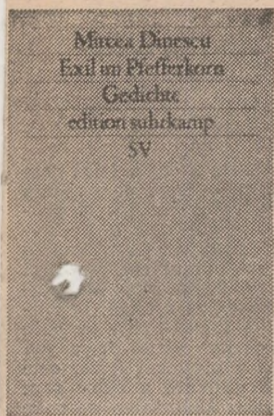
sublim
îl simt ca pe-un arheu ce ne constrînge
să fim —
dar poartă el și vadra mea de sînge ?

căci eu
nu-l vreau balsam pe răni ci drob de sare
mereu
să-mi muște inima cînd nu tresare

dar cum
să-i aflu azi cumplitetele vocale ?
acum
culcușul meu sunt șapte săbii goale

o ! ai
destule tunete să ne cutremuri
Mihai
să judeci demonia-acestor vremuri ?
iunie 1989

Poezia refuzului

NU l-am întâlnit niciodată. Îi știu, din fotografii, doar privirea piezișă, dură, mefiantă și totuși tandră, rănită, o imagine a adolescentului pe care adesea am numit-o Labiș și în care ne plăcea să întrezărim autopotretul nostru ideal, ingenuitatea și revoltele noastre reale sau visate, ori jucate. Nu știu aproape nimic de viața lui personală, îi admir viața publică și-l caut în unicul spațiu care-mi este accesibil, versurile și eseurile lui.

Ieșirea din rezervație, și din anotimpul poeziei, duce la descoperirea realității ca lume a riscului, a cotidianului în care poetul nu mai este apărut de nici o convenție, ci este din nou vulnerabil. El nu-meste în 1981 „Descoperirea operei” acest punct de cotitură în care descoperă de fapt că, spargînd convenția, minciuna, el regăsește simultan senzația realului și rostul operei :

Multă vreme am crezut că poezia doarme sub aripa cocostircului sau că va trebui să scurm după ea prin păduri dar ca un profet izgonit din pustiu de gîlgiitul sondeilor acum sint dispus să fac un pact cu realitatea și să recunosc că am greșit : sparg cu un tirnăcop zidul și vă las să priviți

În 1988 Mircea Dinescu trece Rubico-

nul, părăsește rezervația eticului și a ficțiunii și intră în lumea **politicului**. Declarațiile de la Radio Moscova și de la congresul de la Berlin sint acțiuni, fapte politice și nu literare. Scriitorul protestează ca cetățean, el trece dincolo, prin zidul real spart mai înainte în ficțiune. Nu știu dacă interzicerea volumului, aflat inițial în planul de publicare pe 1988, a precedat ori a urmat declarațiile publice ale autorului, știu doar că ambele fapte au avut loc în același an. În 1989 Mircea Dinescu devine un dizident. Scrisorile și interviurile publicate aici arată rapida radicalizare a poetului în 1988 și 1989. Ele duc la o escalare a presiunii dar și la proteste publice împotriva ei în România și în Occident. Mircea Dinescu devine un caz, și, alături de Doina Cornea, un simbol al rezistenței. Pe 14 martie, stînd la masă cu Dan Deșliu în restaurantul Uniunii, ei înțeleg că o misterioasă lărfurie conține aparatură electronică de înregistrare a discuției. Dinescu scrie o scrisoare de protest, un superb pamflet în același timp, președintelui Uniunii Scriitorilor, lui D.R. Popescu. Acesta nu-i apreciază umorul. Pe 14 martie Dinescu este concediat din redacția **României literare** pentru motivul că ar întreține relații prietenești cu ambasade occidentale fără acordul prealabil al Uniunii. De n-ar fi atît de represiv, absurdul pedepsei și al motivației ar putea continua, să zicem, umorul lui Dinescu. 17 martie : **Libera-tion** publică un interviu luat lui Dinescu,

un rechizitoriu al sistemului din România. Autorul este pedepsit cu arest la domiciliu, izolat complet de lumea exterioară. Se produce însă un fapt neașteptat : mai mulți scriitori de vază al României scriu pe 9 aprilie aceluiași D.R. Popescu o scrisoare în care-i cer să apere pe colegii lor comun. Autorilor scrisorii li se retrage dreptul de publicare. 10 aprilie : peste 60 de scriitori români în exil se declară solidari cu Dinescu și cu ceilalți scriitori români protestatari. Curînd după aceea urmează o scrisoare asemănătoare semnată de mai multe din literatura franceză. 21 aprilie : poeme de Dinescu sint publicate în Basarabia. 2 mai : ambasadorul Marii Britanii protestează împotriva interdicției de a-l vizita pe Dinescu acasă. 21 iunie : Dinescu primește premiul festivalului internațional de poezie de la Rotterdam. 22 iunie : Dinescu scrie o nouă scrisoare de protest lui D.R. Popescu în care umorul face loc disperării. În timpul verii presa germană publică regulat poezii de Dinescu în traducere, cea internațională comentează frecvent situația poetului și au loc pregătiri pentru publicarea rapidă a unor volume de traduceri în franceză, germană și olandeză, ca și a ediției actuale în română.

Mircea Dinescu nu este singur. Prin spărtura din zid îi stringem mîna cu dragoste și cu admirație.

Sorin Alexandrescu

Cuvînt înainte

„Țara mea tunsă chilug / sora mea de detenție și singurătate”. E o constatare teribilă, o stare dureroasă de lucruri pe care o vizează Dinescu. O privire asupra Istoriei ca mecanism de degradare a ființelor, chiar a Ființei, „cînd plînsul și natura se confundă”.

Si aceasta fără lacrimi, fără înduioșadar cu gravitatea și cu mirarea atît de prețioasă a adolescenților. Ei care au încă grația jocului și la care transpare ritmul caterincilor și al arilor ultate. Această gravitate și această grație Mircea Dinescu le-a primit în măsură egală. Poezia sa ne face să trăim aici, ceea ce el trăiește acolo.

Eugen Ionescu
membru al Academiei Franceze

(Cuvînt înainte la volumul *Mirage posthume*, apărut la editura Albin Michel în octombrie 1989).

Dinescu, poetul

JUDECÎND după naturaletă scriiturii, după caracterul organic, irepresibil al inspirației sale, Mircea Dinescu este un predestinat, el ar fi fost în orice timp și în orice loc un poet, un extraordinar poet.

Este greu de explicat cititorului occidental ce înseamnă reputația unui poet într-o Românie confruntată cu greutăți și spaime care nu sint deloc metafizice. Împotriva a ceea ce s-ar putea crede, tocmai acestea scot literatura din zona derizoriului ca să o înalțe pe un piedestal și să aureoleze chipul Poetului, citit cultat ca niciodată...

Apariția lui în poezia românească, acum 20 de ani, a fost un eveniment...

Fondul fragil dar indestructibil, această sursă îndepărtată și totuși apropiată, depășită și cu toate acestea mereu sensibilă și ciudat actualizată în dezabuzările și revoltele de acum, lată ceea ce garantează puritatea exigenței sale mature, ceea ce imprimă acest accent irezistibil, ceea ce dă acest ton dezinvolt, caustic, și cu toate acestea sfîșietor, prin care recunoaștem de la prima vedere pe marele poet român care e Mircea Dinescu. Și nu numai român : un poet, acum, al Europei și al lumii întregi.

Lucian Raicu

Dinescu, cetățeanul

RAR se întîmplă ca un tînr, „atît de tînr” cum era Mircea Dinescu la debutul său acum 20 de ani, să se impună așa de repede, iar adult fiind să-și păstreze prospețimea, credința și bucuria artei sale, pigmentate cu umor și indulcitate cu tandrețe... Lumea îi aparținea. Nimic nu putea să-l împiedice pe tînrul fără experiență să experimenteze totul. Nu avea trecut. Se credea liber. Totul i se părea permis, inclusiv nonconformismul ideologic. Tînrul Dinescu nu știa, acum 20 de ani, ce o să urmeze... Nu știa că după o perioadă de iconoclastie ideologică, de nesupunere, pe scurt, de libertate, o să i se ceară să se supună, să incarneze „omul nou”, să facă plecaciunea obligatorie în fața puterii. Dar poetul care avea deja o operă, obținuse premii literare în România și în străinătate, nu era deloc dispus la această „conversiune”. A ales lupta și acum se află izolat de lume.

Va rezista Mircea Dinescu ? Întrebarea este inutilă. Cu inima strînsă, îmi pun altă întrebare : va supraviețui Mircea Dinescu ?

Alexandru Papilian

(Din postfețele volumului *Mirage posthume* de Mircea Dinescu, apărut la editura Albin Michel în octombrie 1989).

Lîna de aur

Viață : circiuma „Două uși”.

Printr-un maș
de marmură
cobori

in grădina Guleaiului.
Se obrăznicește Natura : pescăruși
îți inhață

scumbia de sub braț
prin fereastra tramvaiului.

Marea s-a retras
ca șopirla

sub piatra inelului tău de ametist.

Grecia în anticariat.

Carî amurgul cu strachina.

Dumnezeu e distrat

Dumnezeu e artist

Dumnezeu n-are machina...

Oraș de cîmpie, cenușă de port
și lemnul de pat

e tot vislă de lotcă

În gangul acesta un mort,

chiar un mort,

a schimbat lîna de aur pe votcă

Cîntec de doamne-iartă

Doamne iartă ce-am mai ris

moartea nu avea saciz

și-și plimba arcușul frate

pe babe dezacordate.

Scirța scirța scirța scirța

piine nu-i da-i simt tărița

hîrș și hîrș și hîrș și hîrș

n-avem oi dar avem urși.

Văleu neică văleu vere

cui de aur în muiere

bătui noaptea ca-n coșciug

și nu pot ieși la plug

mă latră fierul — de scap

o s-o ar cu fusta-n cap.

Scirța scirța scirța scirța

piine nu-i da-i simt tărița

hîrș și hîrș și hîrș și hîrș

n-avem oi dar avem urși

Mircea DINESCU

Crăciun

În spatele templului e-un coteț de găini,
cîțiva saci cu mălai
marmura pentru zeii de-ocazie
o tîgaie încinsă,
vestalele sporovăiesc în pauză ca
dizezele

fac gargară cu ceai
temătoare de razie
și-au pus pozele
pe conducția pretinsă.

Imperiul suferă pe undeva prin păduri
il dor barbarii cu limfa lor slobodă,
nu-i voie să bei nu-i voie să-njuri
hai pitulează-te-n lobodă.

Isus stă în pintecul maicii sale, nebun,
ascultă discuri cu Pink Floyd și plînge,
se-amină desigur spectacolul de
Crăciun

magii s-au înscris în ajun
la donatorii de sînge.

Revelația evadatului

Țara mea tunsă chilug
sora mea de detenție și singurătate
trage octombrie la cîntar
și hainele mele par
miriștile tale vîrgate.

Cu varul stîns al feței chinuite
spoiră magazinele. Golani
din craniul tău fac zaruri măluite.
Ce-am pierdut ? Doar anii, numai
anii...

O, sfîșiat de sud
mîncat de nord
și digerat pînă-n străbuni de pustă
o să dispar ridicol ca un lord
sub fustele figăncilor, sub fustă...

Erou ba cabotin ba mohorit
mă voi salva prin ris sau prin minciună
și chiar de voi muri de moarte bună
tot se va spune că m-au omorît
că m-am născut cu funia de gît
trasă virtos de-o neștiută mină

Scrisoare către domnul Mihail Bulgakov

Istoria face levitație. Oraș avortat.
Lucrurilor la primărie li s-a dat un alt
nume.
Pușkin cu pantalonii săi albi va fi deportat
în Siberia literei, în postume.

Biserici învelite-n ziare cu sticlele cu vin
sînt coborîte-n pivnițe degradă.
Îngerul se va refugia-n chioșcul de vizavi-n
strugurii verzi, pe tarabă.

Exiști și tu ca buzunarele sfinților
(fiindcă sfinții n-au buzunare)
stai retras în tristețea părinților
alăptat de-o tristețe mai mare.

Cui să te plîngi, cînd toată cavaleria
e strînsă-n curtea fabricii de zahăr ?
Salută și tu majestuos mizeria
și rigiitul cult de mare mahar.

Ține-ți și tu celulele-n dirloși
fă-te și tu că hoitul nu miroase,
nu te-ntreba ce-i cu acești milogi
ce-i cu aceste ziduri fără case.

Trage cortina Ezechiel. Sfîrșit.
Război pierdut. Înger lăsat la vatră.
Experiența nu a reușit.
Omul e-un ciine. Chiar dacă nu latră.

Doamne-fereste

Istoria parcă ne duce-n burtă
și parcă a uitat să ne mai nască,
preafericiții cu privirea scurtă
sorb borșul dogmei ce le plouă-n bască,
făcînd spre lucruri zilnic reverențe
căci cine știe ce episcop doarme
în polonic, în coșul pentru zdrențe,
în țevile acestor triste arme
unde Nebunul își clocește crima
și ne omoară fiindcă ne iubește,
cînd ne e foame desenează pește,
cînd vine frigul arestează clima,
opriți Istoria — cobor la prima
opriți la stația Doamne-fereste

Frica și libertatea

■ Dedic aceste rânduri scrise în august 1989 tinerilor care, în noaptea de 21 spre 22 decembrie, în fața Teatrului Național, au scandat : „Nu plecăm acasă, morții nu ne lasă !”.

MI este frică să ies afară ; este noapte, e furtună, casa mea se află la marginea satului, lângă cimitir. Imi este frică de necunoscutul nopții, de tot ce poate surveni din ea, de tot ce mă poate surprinde și amenința : de un ciine, de un fulger, de un răufăcător, de spectrele în care nu cred, dar care ies din subconștientul meu fără voia mea. Nu le pot stăpîni. Și nu-mi pot stăpîni frica aceasta care se ridică în mine orice aș face și orice aș gîndi. Fiind instinctuală, ea mă domină de dinaintea mea și din adîncul meu. În noapte e posibilul primejdiei, răul diversificat, neștiut ca atare, răul care poate lua o intruchipare sau alta din multe intruchipări pe care le poate lua răul. Însăși noaptea, cu necunoscutul ei, mă amenință. Nu știu exact de ce anume îmi e frică. Imi e frică de mai multe lucruri deodată care, toate, în egală măsură, se pot întîmpla. Le știu din poveștile copilăriei, din întîmplările adevărate, petrecute altcîndva, altunde, dar tot noaptea, tot într-un sat. Ele se pot repeta de astă dată aici, cu mine. Frica aceasta se naște nu din iminența primejdiei, ci din posibilul ei, știut, experimentat și verificat ca atare de alții. Nu primejdia reală, ci doar proiecția ei mă înspăimîntă și mă domină. Și dominîndu-mă, eu nu sint liber.

Am luat o hotărîre. Această hotărîre îmi tulbură liniștea, îmi schimbă cursul vieții, îmi primejduiește însăși viața. Nu este o hotărîre prin care doar risc, ci una în care am certitudinea deznodămîntului nefast. Hotărîndu-mă astfel, nimic bun nu mă poate aștepta. Primejdia care mă amenință acum este la fel de concretă ca aceea pe care o trăiesc într-o avalanșă, într-un cutremur sau într-un atac la drumul mare. Numai că de data aceasta eu sint cel care o provoacă ; ea este înscrisă de la bun început în însăși hotărîrea mea. Hotărîrea mea este avalanșă, cutremurul, atacul la drumul mare. M-am expus primejdiei cu bună știință, mi-am asumat-o, am făcut-o să se nască și mă duc în întîmoinarea ei. Făcînd astfel sint curajos. Făcînd astfel imi este totodată frică.

Dar frica aceasta, care este o componentă a curajului, care s-a născut din libertatea hotărîrii mele, frica aceasta pe care mi-o asum laolaltă cu efectul hotărîrii mele, frica aceasta care însoțește așteptarea deznodămîntului implacabil pe care, hotărîndu-mă, eu l-am provocat — este altceva decît frica resimțită noaptea, într-o pădure, sau la marginea satului, lângă un cimitir. Frica aceasta nu mă surprinde ; ea este prevăzută, știută, așteptată. Ea s-a desprins din gestul meu și face parte din scenariul hotărîrii mele. Ea este așteptarea înfrigurată a desăvîrșirii acestui scenariu, frică dramatică, desfășurată. Spre deosebire de frica cealaltă, care nu a părăsit sfera instinctului și pe care o împărtășesc cu tot ce este animal, frica aceasta a intrat în ordinea libertății și este frica autentic umană. Ea este acompaniamentul necesar al oricărei hotărîri luate în „spaimă și cutremur”. Din clipa în care, dînd dovadă de curaj, m-am hotărît, am riscat sau m-am expus unei primejdii implacabile, se naște în mine frica. Doar cel care s-a hotărît știe ce este, omenește, frica. „A nu ști ce este frica” nu e un semn al prezenței curajului, ci al ignorării primejdiei, iar cel care nu cunoaște frica nu cunoaște, deopotrivă, curajul. Căci a avea curaj înseamnă a ști ce este frica — și a te hotărî. Frica autentică este un instinct negociabil la nivelul libertății. Pentru că face parte din economia hotărîrii primejdioase și a curajului, pentru că se naște odată cu ele, ea devine frică liberă. Frica liberă este frică învinsă și, de aceea, în mod esențial, curaj.

Pe măsură ce frica se desfășoară și crește în desfășurarea ei, eu mă adun în mine. Așteptînd deznodămîntul pe care hotărîrea mea l-a proiectat, toată ființa mea se adună în frică. Însăși această așteptare înfrigurată determină stringerea mea în mine. Frica este punctul de supremă concentrație a ființei mele dinaintea deznodămîntului nefast. De aceea, mai mult decît oriunde, în frică, eu sint

în timp ce mă adună între hotarele ființei mele, frica îi trasează și îi măsoară acesteia teritoriul. Nici o parte din mine nu rămîne, desprinsă, în afara mea. Totul este retras aici, concentrat, compact, coerent. De-abia acum, în această contracție de ființă, aflui cit de mult sint. Știu că sint, pentru că, fiindu-mi frică, sint amenințat să nu mai fiu. Și în această amenințare esențială a ființei mele aflui cit de mare este povara lui „a fi” și cit de puțin liber sint, tocmai pentru că atîrn de faptul de a fi. Pentru că sint confruntat cu suprema mea condiționare, cu însuși faptul de a fi, în frică sint cel mai neliber. Povara lui „sint”, sensul lui adînc gravitațional, se dezvăluie în întregime în frică. În frică sint, dar nu sint liber și, astfel, omenește, nu sint. De aceea frica deschide totodată către forma cea mai înaltă a libertății : doar în măsura în care ea apare și o înving, îmi dovedesc sau fac dovada faptului că ceva (în numele căruia o înving) este mai puternic decît condiționarea mea ; că eu sint în altă parte decît în limitele condiționării mele ; că eu sint liber față de suprema mea condiționare, de însuși faptul de a fi în nemijlocirea lui. A mă hotărî știind ce este frica înseamnă a putea să-mi pun în discuție eul meu, ființa mea strînsă, prin frică, în propriul ei contur. În frică imi negociez ființa ; o pierd ca ființă pur și simplu ca să o pot cîștiga ca ființă liberă. Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber : ceva este mai important decît faptul de a fi și acest „ceva” este însăși libertatea ca fel al meu adevărat de a fi. Cel curajos este cel căruia, fiindu-i frică, merge înainte. El se învinge pe el, după ce s-a proiectat în afară, în spațiul faptei și al primejdiei. El învinge în el grija instinctivă pentru limita lui, pentru eul lui ireductibil. Și tocmai pentru că hotărîrea și curajul pot cîștiga în fața acestei griji, frica devine un instinct negociabil la nivelul libertății.

ÎN frică survine, deci, o confruntare decisivă : între ceea ce este condiționat în mine și necondiționarea mea.

În chip real și ferm eu sint mai întîi condiționat : de faptul de a fi, de conștiința acestui fapt, de finitudinea mea. Fiind condiționat astfel, eu sint, desigur, condiționat și de libertatea mea. Dar spre deosebire de celelalte condiționări, libertatea este condiționarea care mă face să obțin necondiționarea mea ; ea este condiționarea care se exersează ca necondiționare. Pe de altă parte, libertatea este condiționarea care nu are același grad de realitate cu faptul de a fi, cu conștiința lui, cu finitudinea mea. Dimpotrivă, în primă instanță, ea nu are defel realitate. Ea nu este o condiționare care se manifestă în chip spontan ca necondiționare, așa cum celelalte condiționări se manifestă în chip spontan drept condiționări. Ea poate foarte bine să nu se manifeste. În acest sens omul nu este liber „de la natură” ; libertatea este în el simplă posibilitate, ca libertate reală ea trebuind mai întîi să fie cucerită. De-abia cucerită și devenită reală, libertatea este afirmare a necondiționării mele.

Dar cucerirea libertății se face în dialog cu frica. Pentru că în frică se adună întreaga noastră condiționare sau, mai precis, pentru că în frică răzbate în mod nemijlocit suprema noastră condiționare ca fapt de a fi, dialogul cu frica este dialogul libertății mele potențiale cu determinarea mea. Frica trasează conturul acestei condiționări și îi indică libertății termenul prin opoziție cu care ea trebuie să se afirme, să iasă din condiția posibilității și să devină reală. Printre condiționările din mijlocul cărora se manifestă, ea trebuie să facă dovada unicității sale, să arate că este condiționare a necondiționării.

Frica cheamă astfel libertatea, ca posibilitate a necondiționării, să se manifeste. Ea, ca realitate a condiționării, o cheamă pe aceasta cerîndu-i să o înfrin-

gă. Abia prin această înfringere necondiționatului ființei umane iese la suprafață, devine real și afirmă libertatea drept condiție a ființei umane.

Dar nu fiecare dintre noi poate da curs acestei chemări. Parte dintre noi nici nu o aude și nici nu știe că ea există. Frica este atunci instalată în noi ca victorie tăcută a tuturor condiționărilor noastre. De asemenea, parte dintre noi aude această chemare, încearcă să-l dea curs, dar nu poate înfringe suprema condiționare a faptului de a fi care se manifestă în frică. Sintem atît de prinși în faptul de a fi, incît frica ce se naște în umbra lui este mereu temeinic protejată. Ea este protejată din chiar temeiul ființei noastre. Drept care sint foarte puținii cei care pot coborî pînă la acest temei pentru a răspunde provocării fricii. Căci frica are de partea ei cel mai puternic aliat : faptul de a fi. De aceea faptului de a fi trebuie să i se opună un grad sporit de ființă pentru a înfringe frica. Libertatea este gradul sporit al ființei care face cu puțință înfringerea fricii. Cel care poate ajunge la condiționarea libertății ca suprema noastră necondiționare este eroul. Pentru că șantajul faptului de a fi nu mai funcționează în cazul lui și pentru că frica își pierde astfel temeiul, forța ei se destramă și ea poate fi acum învinsă. Eroul nu opune ființei nimicului, ci alt mod de a fi, chiar dacă se întîmplă ca acesta să trebuie să fie dobîndit prin moarte. Pentru că el este pregătît de moarte, pentru că poate reintegra nimicului, condiționarea purului fapt de a fi își pierde acum puterea asupra lui. „A fi liber” devine mai puternic decît faptul de a fi și dovada acestei puteri se face, la limită, prin moarte. Iată de ce moartea poate să devină suprema postată a ființei. Alegerea nimicului în locul ființei se face nu de dragul nimicului, ci a unei alte calități a ființei : aleg să nu mai fiu pentru a fi cu adevărat.

DAR frica, și deopotrivă frica învinsă, este un concept de relație. În frică eu atîrn de ființa „celuilalt”, a celui care imi provoacă frica. Este nevoie de „celălalt” pentru ca frica să ia naștere, și este nevoie apoi de „celălalt” pentru ca, în raport cu el, să-mi pot învinge frica pe care el mi-a provocat-o. În primă instanță se pare că „celălalt” nu cunoaște frica ; el este doar cel care-o provoacă. Cîtă vreme sint biruit de frică, „celălalt” rămîne puternic : puterea lui se înalță pe frica mea. Spectacolul fricii mele îl face pe „celălalt” să fie neclintit în ființa lui și sigur de sine. Dintre noi doi doar eu știu ce înseamnă frica.

Însă din clipa în care această frică este învinsă, ea afirmă cu o forță neașteptată voința și libertatea celui curajos și provoacă la rîndul ei, în calitate de el de frică învinsă, frica : frica celuiilalt. Pentru că „celălalt” este nu numai cel care imi provoacă frica, ci și acela care imi primejduiește înfringerea ei, el ajunge, la rîndul lui, să cunoască frica. Frica pe care eu am învins-o devine acum frica lui. „Celălalt”, cel care a provocat frica, este acum, prin replica violentă a celui care a învins-o, înfricoșat. Libertatea care se afirmă prin frică generează astfel scenariul întîlnirii dintre două frici : frica învinsă și frica celuiilalt. „Frica celuiilalt” este cu atît mai mare cu cît cel care a învins frica vine în fața celuiilalt „cu miinile goale”. El este neînarmat și forța lui rezidă doar în ceea ce el are gata de moarte în el. Și pentru că acesta este gata de moarte, celălalt preia și sacrifică, în frica lui, ceea ce acesta îi oferă ca preț al fricii învinse : viața lui. Așa cum frica liberă lasă să apară curajul, „frica celuiilalt” eliberează teroarea : el terorizează pentru că îl este frică. Pentru că „frica celuiilalt” este o stare perpetuă, teroarea nu poate să se manifeste intermitent : ea are perseverența acestei frici compacte și este însăși proiecția ei. Teroarea se hrănește din iluzia că obiectul fricii, care provoacă și întreține teroarea, poate fi epuizat ; de aceea, intensitatea ei este crescîndă și ea corespunde traseului vertiginos al fricii celuiilalt. Teroarea se instalează în exterior cu aceeași forță cu care frica a prins rădăcini în ființa „celuilalt”. Caracteristica „fricii celuiilalt” constă în faptul că ea nu poate fi niciodată învinsă. Ea se alimentează la nesfîrșit din singele celui care o provoacă.

În teroare nu se mai păstrează decît aparența puterii. Singele pe care ea îl varsă este deja simptomul dispariției puterii. Pentru că puterea celuiilalt nu se putea înalța decît pe frica mea, din clipa în care frica aceasta e învinsă, puterea celuiilalt dispare. Puternic nu este acum decît cel care s-a eliberat de frică. De-abia acum, în libertatea lui, se manifestă esența puterii, în vreme ce în frica provocată nu se manifestase decît pervertirea ei. Căci puternic cu adevărat nu este decît cel care este liber. Așa cum „frica celuiilalt” nu poate fi niciodată învinsă, puterea celui liber nu poate fi niciodată pierdută. El este puternic chiar dacă moare și este puternic chiar prin moartea lui, pe cînd celălalt este slab chiar dacă trăiește și el este slab chiar prin teroare ca preț al vieții lui.

Gabriel Liiceanu

ȘTEFAN LUCHIAN : Anemone

FRANCISC ȘIRATO : Flori galbene (Muzeul de artă)

MIORITICĂ

Prelucrare, din mai multe motive. Populare.

Intr-o palidă zi, lupul, chiar dinsul, îi inghiți.
Încet, printre silabe duioase
fără vîrsare de sînge, fără sfîrmare de oase.
Încît ei, cei ciobănei
se treziră cu tot cu fluier, cu tot cu cîntece
drept la Lupul în... pîntece.
Vai vouă, mioritici ciobani !
Unde vă e experiența de trei mii de ani ?
Cum umblați voi, așa, prin pădure
fără de flîntă, fără de secure ?
„Lupule !” zise ciobanul cel mai bătrîn
cu fluierașul în sîn :
„Tu ești chiar Lupul cel rău din poveste ?”
„Firește, că altul nici nu mai este.
Deci aveți de ales între mine și mine
așa că simțiți-vă bine !”
„Dar e-ntunerice la tine în burtă
și miroase urît
și din cite-nteleg și tu ești sătul de noi pînă-n gît.
Și, Lupule, de ce ai urechile atît de mici ?”
„Ca să n-aud ce zici !”
Și plîneră cei ciobănei noapte și zi

fluierul la briu putrezi.
Pînă cînd cel mai mic întrebă așa, într-o doară :
„Spune-ne, Lupule, ce vezi afară ?”
„Ce să văd ? Primăvară.
Văd palate, flori minunate
Grădini în rouă,
Văd lună nouă,
lună și soare, cîmp cu mioare.
Dar voi nu știți astea ce sint”.
Și Lupul le explică simplu, fără vorbă prea multă,
cum că ei s-au născut chiar la dinsul în burtă !
Atunci ciobanul bătrîn
cu fluierașul în sîn
protestă slab : „nu se poate !
De unde știu noi
cuvintele cer, pămînt, libertate ?”

Alei Lupe, alei !
Ne-ncovoaie-ntunerice, scirba, nevoia
și tu, ești chiar Lup, și nu cal
iar afară, oricum, nu e Troia.

1984

Daniela Crăsnaru

Un sfert de veac de poezie

PREAMBUL. Textul cronicii de mai jos trebuia să apară în numărul 20 din 18 mai 1989 al „României literare”. În pofida interdicției de semnătură care dura din august 1988, Anei Blandiana îi este tipărită, la sfârșitul lui aprilie 1989, antologia de Poezii, care era gata pentru tipar din vara precedentă. Nu cunosc motivele pentru care cenzura a lăsat-o totuși să apară. M-am grăbit să comentez cartea, știind, din experiență, că graba n-a stricat niciodată treaba, cind a fost vorba de cenzură: din contra, ea a oferit uneori șanse unice. De data aceasta însă tufeala cu care a venit o nouă interdicție de semnătură pentru Ana Blandiana a fost mai mare ca oricind și articolul meu a fost scos din pagina a noua a „României literare”. În mod intenționat, n-am dat un alt articol, ca să marchez lipsa. Motivul scoaterii textului n-a fost comunicat redacției. Nici mie cind, încălcind „protocolul” (căci n-aveam nici o „funcție” în redacție, fiind doar colaborator extern, cum se zice în jargonul presei din ultimele decenii) am telefonat în citeva zile de luni (este ziua cind predau cronică) celui care la Consiliul Culturii se ocupa de „România literară”. Jenat și politicos, acesta îmi dădea a înțelege că problema îl „depășește”. Era forma curentă a delegării răspunderii. N-am retras ar-

ticolul și am sperat că într-o zi va vedea totuși lumina tiparului, cum se întimplase cu altele aminate și apoi publicate, ca de pildă acela despre Urcarea muntelui, volumul de versuri al Ilenei Mălăncioiu (și acesta un volum cu „probleme” — alt termen din jargon). N-am bănuț, desigur, cu tot optimismul meu iresponsabil (părerea unui prieten!), că îl voi publica în împrejurările istorice pe care le trăim astăzi. L-am recitat cu oarecare strângere de inimă: nu-mi mai aminteam ce și cit trebuie să sacrific cenzurii. Un lucru doar: numele lui Șt. Aug. Doinaș, și el interzis pe atunci, l-am înlocuit cu perifraza „autorul Alfabetului poetic”, încercind în felul acesta să văd dacă „trece”. N-am apucat să văd, articolul fiind scos în întregime. Unul din ofițerii de securitate care l-a interogiat pe Dan Deșliu (alt poet interzis al anului) i-a spus (și poetul mi-a spus mie) că „băgam fi-tile” (jargonul!) în articol. Recunosc unul singur. Îl puteți găsi în ultima frază, acolo unde scriu că nu mă încumet să pronostichez nimic în legătură cu poezia Anei Blandiana — cu a ei „mai puțin decit cu a oricui”. Și cum să mă fi încumetat? Textul care apare astăzi este exact acela încredințat revistei cu șase luni în urmă.

turii, care abia începuse, plătea încă prețul unor locuri comune, care dau poeziei și prozei acelor ani un izbitor aer de familie, în pofida personalităților inconfundabile reunite în tablou. Scrie Ana Blandiana în **Copilărie**: „Din oglindă mă privea un trup firav / Cu claviatura coastei distinctă, / Inima-apăsa pe clape grav / Și-ncerca să-apară în oglindă”: trupul și inima cu pricina sint și ale lui Nichita Stănescu, dintre poeții care debutaseră înainte, și ale lui Adrian Păunescu, dintre cei care vor debuta după. Întreaga generație se consacră la începuturile ei unei lirici pe care am putea-o numi de identificare afectivă, caracterizată de un declarativism ingenuu și tineresc, de un entuziasm factice artistic (deși profund motivat sociologic) („Epoetii generației mele / Cine-ar îndrăzi să îi jighească?”, se întreba naiv Blandiana și împreună cu ea, mulți alții) și de recurența citorva teme (cândoarea, adolescența, natura descătușată, datoria față de părinți, care simbolizau adevărata tradiție interioară, în raport cu altele, false și impuse din afară). Foarte repede, Blandiana devine conștientă de faptul că renunțarea la clișeele care stăpîniseră mai bine de un deceniu poezia românească nu conduce automat la autenticitate: **Călciiul vulnerabil**, al doilea volum al ei, conține deja ideea prefacerii sensibilității vii în cuvinte moarte („Cerule nu pot să-l privesc — se înnoarează de vorbe, / Merele cum să le mușcă împachetate-n culori? / Dragostea chiar, de-o ating, se modelează în fraze, / Vai mie, vai celei pedepsite cu laude”), a „darului tragic” al poetului de a literaturiza totul („Doamne, cită literatură conținem!”). Spre deosebire de poezii de după 1980, la care există sentimentul unei intime solidarități între viață și literatură, generația 60 a fost partizana unei poetici a naturalului, resimțind dureros artificialitatea inerentă a oricărui text literar. Lucrul se explică, în condițiile reacției lor la inghețul tematic și stilistic din epoca dogmatică, prin nevoia de sinceritate, de emoție așa-zicind personală. Se vede bine la Blandiana din primele ei cărți această poezie „caldă” care se vrea „vibrantă” de adevăruri sufletesti nepervertite, declarindu-se ca atare și încercind să facă să triumfe sufletescul pur, fie acesta de ordinul senzorialității („Lăsați ploaia să mă îmbrățișeze de la temple până la glezne”), fie de ordinul convingerii morale („De gingășie tot mai mult mă-ntunec / Și pier de umanism și milă”). Efectul, paradoxal, al acestei atitudini este că poezia sinceră și biografic sentimentală a tinerilor scriitori din anii 60 a impus, în fond, pentru o vreme o retorică a afectării și un număr de motive etico-sociale generale care astăzi se văd cu ochiul liber. Un **vibrato** emoțional constant al vocii însoțeste mărturisirile limpezi, profesile de credință nete, elocvența rituoasă. Formal, poemele sint corecte, rotunjite pe la colțuri, cu metafore cuminti, dar care păreau impresio-

Nici nu-mi pot imagina...

DE la fereastra ce dă spre Știrbei Vodă priveam mulțimea care urca spre Piața Palatului. Trăiam un ceas amar, cum trăisem atîtea. Deasupra grupurilor de oameni se ridicau pancarte cu portretele celor doi ce se socoteau stăpînii țării. Credeam că totul are să se desfășoare ca de obicei și eram cum nu se poate mai umilit. Era în ziua de 21 decembrie, ziua solstiului de iarnă. Dar, de data aceasta, solstiul a fost formidabil. Tiranul abia rostise primele cuvinte, cind mulțimea l-a huiduit, l-a aruncat pancartele la picioare și a început să părăsească piața. Oameni de toate vîrstele, și mai ales un tineret ce avea să uimească întreaga țară. Priveam și nu-mi venea să cred, deși îmi dădeam seama, cu o bucurie ucigătoare, că sub ochii mei se deschide și începe să-și răspindească mireasma cel mai frumos ghiocel ce a înflorit vreodată în țara noastră. Nici nu-mi pot imagina ce primăvară vine.

Geo Bogza

nante („frînghiile ploii”, „măduva surîsului”), rareori forțind în sensul avangardismului antebelic („pisica moartă a ceții”). În **Călciiul vulnerabil** găsindu-se atît prima capodoperă a Anei Blandiana (parabola dramatică **Torquato Tasso**), cit și primele infiltrații blagiene („Vreau satul cu sunetul lacrimii mele”, tema somnului, a străbunilor, a matricialului), abia cu **A treia taină** avem, în 1969, volumul cu adevărat caracteristic al poetei. Discursul a devenit aproape exclusiv moral, liber prozodic (decasilabi iambici care sunau toți la fel în prima jumătate a deceniului dispar treptat), original metaforic, dar fără excese, rareori poeta punînd preț pe imaginea izolată („stele reci cu labe fără soț”, „oasele serafice ale mestece-nilor”). Vizionarismul are tăietură clară, „rațională” și citeodată aforistică: „Totul este eu însumi. / Dați-mi o frunză care să nu-mi semene. / Ajutați-mă să găsesc un animal / Care să nu geamă cu glasul meu. / Pe unde calc pămîntul se despică / Și morții care poartă chipul meu / Îi văd îmbrățișați și procreînd alți morți”. Influența lui Blaga, discretă, este, totuși, de aici înainte, statornică. Blandiana se numără printre poeții a căror ascendență blagiană reprezintă unul din elementele definitorii pentru lirica nouă de la mijlocul deceniului șapte (Arghezi și Barbu patronînd alte două formule). Reflexivă, gravă, simplă, poezia Blandiane nu mai cunoaște acum afectarea sentimentală și stilistică din volumele anterioare, izbutind să-și asume deplin problemele morale și existențiale pe care le consideră esențiale și să le individualizeze ca trăiri veritabile. Și dacă peisajul este exclusiv acela lăuntric, moral, iar dintre teme lipsește (și va lipsi mereu) erosul, autentică — poezia din **A treia taină** este în măsura în care comunică neli-niștea sufletului poetei ce se confruntă cu dilema sau cu misterul existenței (**Voi știți ceva**), cu vinovăția, cu eroarea și cu moartea. Tonul e solemn, fără rigiditate, iar confesia a deprins de la Blaga acea impersonalitate concisă reflexivă care lasă să se vadă din om mai ales ființa gînditoare: „Fiecare trăim două, trei sau chiar patru vieți deodată, / Ne naștem, Doamne, atît de tineri, încît / Din miile de vieți posibile / Nu ni se poate pretinde / Să știm alege doar una. / Animalele unei vieți vinează animalele celorlalte, / Peștii vieții mai mari înghit peștii vieții mai mici, / Crengile arborilor îi sint dușmane și se usucă-n hotare, / Soarele vieții a patra întunecă / Soarele-al treilea, soarele-al doilea, / Soarele prim. / Contrare, viețile se anulează una pe alta — / Și, nehotărîți încă, și nematuri murim”.

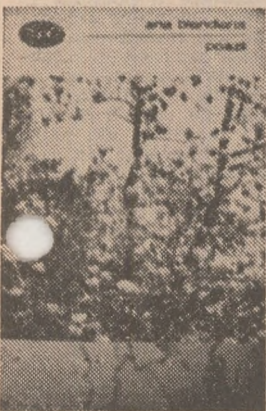
VOLUMELE maturității poetei trebuie considerate acelea care urmează și din care preferințele mele se îndreaptă spre **Octombrie, noiembrie, decembrie** și **Ochiul de greier**. În mod esențial, nu se mai schimbă mare lucru după **A treia taină**, în afară de dobîndirea acelei fluente profunde a lirismului moral care face din Blandiana din anii 70 o poetă incomparabil superioară celei din deceniul debutului ei și una din cele mai de seamă ale literaturii noastre contemporane. Imaginația poetică se cufundă în miracolele unei lumi aproape supranaturale și exprimă o biografie nelumească, dacă pot spune așa, a poetei. Poeta este o ființă care vine din paradisul unei veri unde de prea multă fericire, și se face somn. Amintirile ei sint, ca și ale lui Blaga, metafizice: „Hai să vorbim / Despre țara din care venim. / Eu vin din vară / E o patrie fragilă / Pe care orice frunză, / Căzînd, o poate stinge, / Dar cerul e atît de greu de stele / C-atîrnă uneori pin' la pămînt / Și dacă te apropii-aiuzi cum iarba / Gîdila stelele, rîzînd, / Și florile-s atît de multe / Că te dor / Orbitale uscate ca de soare, / Și sorii rotunzi atîrnă / Din fiecare pom; / De unde vin eu / Nu lipsește decît moartea, / E-atîta fericire / C-aproape că ție-e somn”. Soarele fosnește somnoros, natura declină ritualic, scădată într-o lumină luminînd a moarte, care învește totul ca un giulgiu. Poeta

scrie, în definitiv, niște elegii superbe, de o blîndețe peste fire și în fond senine, fără revoltă sau asprime, în care reflexivitatea este melodioasă iar iubirea suav-divină: „Din apă ieseau trupuri albe de ploi / Cu forme somnoroase și suave, / Adolescenți frumoși sau doar femei, / Dulce confuzie, pletele jilave. / Nu îndrăzneau dorința s-o ascundă, / Apa era fără sfîrșit, rotundă, / Luna turna pe luciul ei / Ulei. / Pășeam desculți și limpezi, / Îmi simteam / Degetele adormite-n mina ta; / Era atîta dragoste pe ape, / Că nu ne puteam scufunda, / Era atîta liniște că timpul / Nu îndrăznea să spună vreo secundă, / Cerul nu rostea nici un nor, / Apa nu-ngăima nici o undă, / Doar tălpile goale, / Călcînd în lumina de lună, / Scoteau un sunet ușor”. Într-un regim semi-oniric, sint evocați „nămeți grei de somn” și „turme mari de-omăt”. „Ninge cu dușmănie”, scrie poeta într-un vers bacovian, adăugînd: „Cine și ce să viseze / În timpul crescut peste noi”.

Ca o compensație, apare, în această poezie de beatitudinii metafizice, motivul țării vegetale, al „raiului pădurăresc”, al ierbiilor, al frunzelor, definind ceea ce am putea considera naturismul Blandianei. Mai ales în **Ochiul de greier** lirica închipuie pe neașteptate un jurnal al existenței în mijlocul unei naturi percepută intuitiv, direct (ceea ce nu se întimplase înainte și nu se va întimpla nici mai apoi, în **Stea de pradă**, bunăoară, unde naturismul se resoarbe din nou în viziunea universului ca simplă matriță vegetală). Urechea prinde sunetul afund al calicului florii, sub tălpi „minunea troznește” ca o creangă udă și se poate locui pilatlian într-o nucă. De altfel, Blandiana e mai aproape aici de Pilat și de Arghezi decît de Blaga („Casă apărută de pom și de vițe cu struguri / Și vegheată de albine, de licurici, de lăstuni, / Pe care se catără vitejește dovlecii / Și se-ncalecă crengi încărcate de pruni”). Descoperim o mulțime de intuiții nemijlocite și fragede prin care poezia capătă acces la universul real barat altădată de interdicții metafizice: somnul în finul parfumat cînd cîntă greierii, pocnetul surd al căderii prunelor, ploaia care „coase cerul de pămînt”, cărarea prin iarba sau această imagine caligrafic-sensibilă a crengilor: „Iarna crengile scriu / Poezii japoneze / Cu penel fumuriu / Pe mătasea zăpezii”. Un elegiac **Portret cu cireșe la urechi**, pe care l-am mai citat, frumoasa bucată intitulată **Pămînt** completează surprinzătorul argezia-nism al acestui sector al liricii Blandiane, ce stă mult mai fățis sub semnul naturii plîpînde și eterne: „Acest trup / Pe care-l rănesc / Și mingierile, / Cu umeri din care aripile / Au renunțat să mai crească, / Este singura fișie de pămînt / Unde îmi pot clădi / O împărăție lumească, / Cînd te voi pierde, / Plîpînd univers / Mai trecător decît frunza, / Fraged imperiu de-o oră / Pe care-l conduce norocul, / Toate armatele mele de ingeri / Jucîndu-se de-a v-ați ascunsă / Îți vor putea ține locul?”

Cu **Stea de pradă** se produce o modificare destul de mare în poezia Blandiane, similară în anumite privințe cu aceea din creația din urmă a autorului **Alfabetului poetic**; pe de o parte, ochiul retrece la esențe, la radiografia realului, la matricialul din natură, pe de alta, seninătatea visător-somnoroasă a alegerii din **Octombrie, noiembrie, decembrie** face locul unei atitudini mai puțin calme, cu accente iritat-revoltate. Se înmulțesc imaginile expresioniste. Tabloul e scădat într-o lumină rece și dură. Inedite de la sfîrșitul culegerii arată fără tăgadă preponderența acestei formule de lirism aspru, polemic. Trebuie să admit că metamorfoza mă ia, cum se zice, prin surprindere și găsesc greu punțile de legătură cu poezia anterioară a Blandiane. Dar, mă rog, nu mă încumet să fac pronosticuri (în legătură cu poezia ei mai puțin decît cu a oricui), așa că mă voi mărgini să spun, în încheiere, că antologia de Poezii este deplin reprezentativă pentru opera unuia din cei mai importanți poeți români contemporani.

Nicolae Manolescu

INTRE debutul editorial al Anei Blandiana și antologia recentă din „Biblioteca pentru toți” s-a scurs exact un sfert de veac. Poeta a publicat prima ei poezie în 1959 în revista clujeană „Tribuna”, nemaiurmată însă de altele, pînă cînd, în 1963, G. Ivașcu i-a deschis, ca și atîtor altor tineri, paginile „Contemporanului”. În 1964 îi apare cartea de debut (cu prefața subsemnatului) în vechea colecție „Lucafașul” a fostei Edituri pentru Literatură: **Persoana întii plural**. Odată cu Ana Blandiana debutau și Marin Sorescu, Ion Alexandru și George Bălăiță. O nouă generație intra în acel ani în literatura română, în valuri, dacă e să folosim metafora lui Laurențiu Ulici. Acum, această generație a ajuns la ora primelor bilanțuri. După șapte volume de versuri (fără a le socoti pe cele de eseuri și de proză) și patru antologii de autor, cum sint numite, Ana Blandiana își strînge aproape trei sute de texte în **Poeziile tipărite** în cea mai populară colecție de la noi, „Biblioteca pentru toți”. Prefața lui Eugen Simion înfățișează cu binecunoscuta competență etapele unei mari cariere literare. Ce altceva s-ar cuveni să fac eu însumi în cronică de față decît o similară trecere în revistă?

E foarte probabil ca titlul plachetei de debut din 1964 să fi urmărit inițial (la sugestia, poate, a editurii) să indice „identificarea eului poetic cu destinul colectiv”, cum apreciază prefațatorul de astăzi. După douăzeci și cinci de ani, el capătă un înțeles intrucitiv diferit: persoana întii plural o simțim, recitînd volumul, ca fiind aceea a poezilor tinărin din deceniul șapte, cu biografia, cu imaginile, cu scriitura lor, în atîtea privințe, asemănătoare. Diferențierea litera-

Ana Blandiana, **Poezii**, cu o prefață de Eugen Simion și un tabel bibliografic de Elena Murgu, „Biblioteca pentru toți”, Editura Minerva, 1989.

Spiritul critic, spiritul liber

PUBLIC în numărul de azi al „României literare” un text care ar fi trebuit să figureze în sumarul volumului meu, recent apărut, *Scriitori români de azi, IV* (C.R., 1989). N-a apărut pentru că autorul despre care era/este vorba, poetul Liviu Ioan Stoiciu, devenise indezirabil pentru cenzură. Cartea, gata pentru a fi trasă (cum se zice în limbaj tipografic), a fost numaidecât oprită. Alte lecturi, alte observații (ah, cit imi place mie acest termen!), alte nume și alte pagini eliminate. Dispar, odată cu Liviu Ioan Stoiciu, și numele lui Liviu Antonesci și Mihai Dinu Gheorghiu, numele Mariane Marin, mai înainte dispăruseră comentariile și referințele la Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu etc.

A scrie o carte este greu, a publica o carte era până acum câteva zile, știe toată lumea, un coșmar. Un coșmar pentru autor și pentru redactorul de carte. O mare energie risipită inutil în discuții, refaceri, atenuări, reformulări etc. Reușește, în complicitate cu Magdalena Popescu (admirabilul, competentul meu redactor de carte) să las în carte câteva versuri din Mircea Dinescu (vezi pagina 365). Versuri programatice pentru o direcție a poeziei din anii '70: aceea care anunță un nou pact cu realul, o renunțare la poezia abstractă și incantatorie. Iată mica strategie: „Cum și zice un poet reprezentativ pentru această direcție: «Visul nu-i decât copilul din flori al realității». Poetul trage cu decizie «realitatea pe piept ca o cămașă». Cel care scrie aceste versuri programatice este mai aproape de realismul și biografiismul lui Mircea Cărtărescu decât de poetica beatitudinii și a rostirii practicate de echinoxisti... N-am reușit să salvez însă alte versuri și alte cuvinte. În ultimul moment este scos (dintr-un poem de M. Cărtărescu) cuvântul „țîță”. De ce? întreb eu... E un cuvânt românesc frumos, nu-i deloc un cuvânt rusinos... „A da țîță la copil” sau „copil de țîță” sint expresii uzuale în limbajul popular. Și, apoi, nici un cuvânt nu-i urit, în sine, cînd e vorba de literatură. Nici chiar cuvântul urit. Numai conotația îl poate face urit, numai sensul lui poate da sentimentul uritului. De ce ar fi nepotrivit termenul „țîță” într-un vers scris de un poet tânăr și talentat?... Mi se răspunde prin semne elocvente că numitul cuvint, ca și altele (de la Dumnezeu la sex), supără pudicul cabinet-doi... Dictatura avea, cum se vede, vocația decenței... Nu ezita, cum s-a dovedit mai târziu, să omoare mii de tineri care demonstau liniștiți pe străzile Timișoarei și ale Capitalei, dar se rușina de cuvântul țîță...

N-aș fi vrut să scriu, azi, despre toate aceste lucruri, în fond, minore, dar, răsfoindu-mi cartea care tocmai a apărut, m-am gândit la ele și la coșmarul din care abia am ieșit. Aș fi vrut, în fapt, să scriu un articol (il voi scrie, probabil, într-un număr viitor al revistei) despre continuitate și înnoire în cultură. În circumstanțele cele mai dure, s-a făcut (folosesc inadins acest termen), o mare poezie românească după cel de-al doilea război mondial, s-a făcut o proză autentică și, dacă literatura arată așa cum arată, asta dovedește că, în ciuda atîtor dificultăți, spiritul critic a funcționat așa cum a putut și cit a putut. Criticii români autentici au dus, să nu scăpăm din vedere, o dură bătaie pentru a apăra ceea ce Lovinescu numea autonomia esteticului și imperativul etic într-o literatură amenințată mereu de o contra-literatură (de la literatura proletcultistă la literatura de aniversări și parastase din ultimele decenii). Spiritul critic românesc a cîștigat, după părerea mea, această bătaie. Acum, cînd a devenit cu adevărat liber, el trebuie să înceapă o altă bătaie: aceea pentru înnoire, restructurare, democratizare a vieții literare și a literaturii ca atare. Cînd scriu aceste rânduri, aud de afară împușcături. Ultimele ecouri ale unei dictaturi fanatice și corupte. Și, acum, să ne întoarcem la poezie.

LIVIU IOAN STOICIU. Dacă informațiile biografice date de poetul focșănean Liviu Ioan Stoiciu la sfîrșitul cărții sale de debut sint exacte, el s-a născut în comuna Dumbrava-Roșie, județul Neamț, la 19 februarie 1950, a copilărit la Cantonul 248, situat între Adjudul Vechi și Adjud, la 17 ani, cu diploma de bacalaureat în buzunar, pleacă în lume și e, pe rînd, vagonetar în subteran, corector la Informația Harghitei, ajutor de ospătar, arhivar, primitor-distribuitor pe o mașină de piine, muncitor necalificat pe șantierul „I.C.M. 5”, lucrează și în transporturi (la „Aversa”), ajunge gestionar la „Frigotehnica” și controlor de calitate în ramura siderurgică etc. În 1975 se retrage la Focșani, se însoară, are un copil și în 1977 publică în *Caietul debutanților* al Editurii Albatros, iar în 1980 tipărește prima plachetă de versuri, *La Faniion*. În 1974, Ștefan Augustin Doinaș îi făcuse în Familia o „prezentare magistrală”, zice mulțumit tînărul poet...

O biografie neobișnuită pentru un poet din generația '80... Nici poemcile lui bufon, fals mitologizante, vag suprarcaliste nu respectă formula liricii livrești și parodice impusă de ramura bucu-reșteană (cea mai numeroasă și mai puternică) a generației tinere. Sint niște notații fanteziste, uneori sarcastice, cu un limbaj saturat de culorile oralității, în stilul poeziei lui Geo Dumitrescu. Ele par a propune o fabulă sacră într-o istorie umilă. Zeus este cantonierul modest și destoinic dintr-o pierdută stație de cale ferată, „Madam Hera” este, se înțelege, cantoniereasa, Olimpul se află la Sîscani pe Siret, jertfele aduse zeului sint ciini striviți la răscruce, oamenii de la Cantonul 248 se hrănesc la ospețe cu ambrozic și porumb fierț... În această manieră persiflantă și teribilistă este scrisă istoria Cantonului 249 și a copilului care amestecă cruzimile realului cu desfrîul imaginației: „Măi, frate, ia te uită: din cer, vine / în veșmînt lung (cusut de ea), vai de mine... / (cine?...) cantoniereasa!... nu se poate, în / car de argint, tras de doi / cai (nemuritori, păi...), cu / roți de aur (și / spițele de aramă...) : a, nu ea, tu, al dreptate, e / nevasta lui Zeus (seful), o / fi venit la tine, la vacă (prioniță pe zonă), să / o verifice dacă / e și ea, acolo, o minune, fecioară, transformată, nu?... că / să nu fie amantă...!...!...! priviți, bre, sus, la... / sîrut mina, madam / Hera, pa... și o dată își scoate căciula / țăranel și femeile, pe peron, gătite în haltă (așteaptă / ultimul tren, care oprește aici, personalul / de șase) o dată simt că le mușcă / dantela de sin... (și se lasă o ceață...)”.

Biografia (și aici Liviu Ioan Stoiciu este în nota generației postmoderne) intră brutal în poem, limbajul vieții de toate zilele dezleat de orice solemnitate („pe vremea lui Zeus ce era, bă!... păi, ce”, „vă-leu!”) este transcris cu fidelitate, discursul liric este spart, tocat, frazele se imbulzesc și vocile se schimbă des în această relatare colocvială, disprețuitoare față de legile retoricii: „ploaia, caldă, trece cu roțile peste sufletul meu, în / înflorire, scriindu: avem în gînd serbare dar / de vreme rea, o / amil: bun... și / numai ce imi ung, cu alifii, verzi, încheieturile: sunt / gata să ies, lată, la drumul mare, la / o barieră, în cer și să strig cantonierului: uite, / bre, unde am putut să ajung, cu / un viretej / de pe pămînt, din copilărie: unde // sunt însă viile, din jur, la haltă, la adjudu-vechi, / unde... (păi, dacă vrei să știi, și / pe aici, dragă, au fost arate)”. Imagismul lui Liviu Ioan Stoiciu este original și desenele lui suprarcaliste, cu naivități studiate, dau pregnanță

lirică acestor versuri tinerești impertinente, mistificatoare...

În a doua carte (*Înima de raze*, 1984), poetul voiește să scape de orice capcană a retoricii. Ne amintim că Retorica era inamicul numărul unu al vechiului suprarrealism. A rămas, în continuare dușmanul cel mai detestabil al poetului de azi, exasperat de geometriile lumii și de retorica (știință) ce le servește cu rușinoasă obediență. Numai că dorința de a șterge orice semn este ea însăși semnificativă și din negarea retoricii a ieșit, se știe, o retorică mai dificilă decât cea dinainte. Ea se bazează, în esență, pe o relativă libertate a imaginii în raport cu discursul liric. Poemul devine un cîmp magnetic care atrage materiile explozive. Liviu Ioan Stoiciu, care își prescurtează numele în Lis pentru a sugera cititorului instruit o dulce ambiguitate, are un simț remarcabil al concretului și o putere de invenție care transformă poemul într-un tablou fantastic construit prin adițiunea de obiecte inaderente. Un elefant, un cristal, un inger, un cadavru cu o floare în dinți nu comunică decât în ordinea ascunsă a lumii. Suprarcalistii de tipul Magritte scot mari efecte plastice din astfel de juxtapuneri imposibile pentru logica normală. Poezia imită pînă la un punct pictura, fără a putea renunța însă la o minimă legătură între imaginile trase din universuri ce se exclud. Liviu Ioan Stoiciu începe cu o imagine nehotărîtă între sugestia renașterii materiei și, simultan, a descompunerii ei: „Ce ași înverzit, cînrurilor; acum, la sfîrșitul primăverii / mele, de după pinza de tifon a rădăcinilor / voastre, neînțelese, îngroșate de puroi, răsuflarea / fiarei imi provoacă / ameteală: prostituat, tu, cu păstaie de mazăre, / te aleg pe tine”.

Poem de dragoste? N-aș putea jura, deși unele versuri lasă să se înțeleagă mai limpede o stare de transă erotică: „privesc, uns la inimă, la sinii tăi, fără sutien...” sau: „Ce plăcut întunericul: fără / trupuri, în / el ne putem sfîrteca unul pe / altul...”. Fragmentarea versurilor este arbitrară, nici o logică poetică nu cere ca pe să fie despărțit în versul citat de altul, dar, înainte de a certa pe poet în această privință, ne amintim că poezia are, în fond, o gramatică pe care n-o putem judeca decât în funcție de efectele ei. Impresia pe care o lasă poemele din *Înima de raze* este de agresivitate și devălmășie a lucrurilor, de sarcasm prelungit și patetism rece.

DIN cînd în cînd țîșnesc desene fantastice: deasupra caselor trece o turmă de capre înjunghiate, poetul însuși umblă cu o sită de pîr de cal pe cap, un nud „cu ambele sexe” este purtat între făclii de eunuci în genunchi, pe cer un cal mascat ține în gură trupul poetului și tot pe acolo trec în stol sicrie zburătoare... Sint și imagini mai crude. O femeie cu pîrul adunat în coc traversează pustiu cu o tavă în miini și pe tavă se află, bineînțeles, un cap („eu, tu, el” — precizează, demonic, poetul); o prostituată rurală doarme pe o piele de țap și visează nu mai spun la ce; alta, goală la trup, coafată, pe cap cu o piele de elefant, bea dintr-un ulcior o „pierzanie” și întreabă filosofic: „oare ce se mișcă pe deasupra apelor?...”; în clipe de mare liniște poetul aude „același scîrțîit al raclelor pe ape”, iar destinul, marel simbol, se intrupează în imagini ale derizoriului: „inima de raze, renăscută, / puhavă, în măreția ei, / prin văzduh umblind în derivă: a, salut, / salut și mă bilbiu... // ispitit, fără trup cum sunt, imi / rostesc, peste / un bulgăre de aur (limbă a / noastră), ferit, viața / că: o, la picioarele tale, zici, pisica / atacă șarpele (pis- / pis...) și

iarba, pe pieptul lui tăticu (pămîntul), / crește / regulat un centimetru... pe // urmă deasupra capului, apa / ... / ha, și în replică, tu / pe linia orizontului cum / treci / albă / livrescă, stea pitică / în rotație, cu ulciorul cu / miere... și cine se ține după / tine, destinul”.

Liviu Ioan Stoiciu ia în continuare lucrurile în rîspăr și face din discursul liric (*Cînd memoria va reveni*, 1985) o arhitectură de paranteze. Un delir al evocării, zice el într-un loc. Un delir de impresii rapide, retezate la jumătate, împiedicate sistematic să se organizeze într-un simbol limpede. Ritmurile poemului s-au iuțit în raport cu volumul anterior și faptul se vede și în topica bizară a frazei. Versurile sint fantezist segmentate, vocile se suprapun și se confundă în poem, derizoriul este introdus în mijlocul sugestiei mitice, subiectul e despărțit de predicat printr-o propoziție incidentală care nu se mai termină, punctuația este imprezibilă și, de cele mai multe ori, ideea este lăsată în suspensie. Din punct de vedere ortografic asta înseamnă două puncte (:) care deschid gîndul pe jumătate exprimat spre o destinație necunoscută. Poetul lasă impresia că stenografiază reprezentările unui spirit febril care amestecă planurile realului, și, odată cu ele, glasurile unei subiectivități alarmate, jucăușe, terorizate de labirintul lucrurilor. În mijlocul acestui labirint se află o parte cerească și pe ea vrea, în fond, s-o descrie poetul acesta irascibil, sarcastic, obsedat de vid, de moarte, de vîlm șagul obiectelor și de relația secretă dintre ele: „Ce blestem lăuntric mă ține în loc? Aici / unde e inima: ea oare imi / barează calea de acces pe lumea cealaltă? Cu / toate ramurile de busuioac atîrnate de o / parte și de alta a iconei de la răsărit, rememorate / din casa părintească, una de bilci, pictată / pe sticlă, de sfînt, ce sfînt, Sfîntul Gheorghe, care / în închipuirea mea seamănă cu amantul, bolnav de gută al / țatei, moașă în sat / mă pierd în nimicuri... / Pașii, șoaptele, ușa ce se deschide și / se închide, furtuna, zînel / rele, ploaia și iar ploaia vin să mă pedepsescă... Am / veșnică senzație de teracotă / caldă: nu / ești? Tu ești, ursită? Aceeași tăcere. Semeață. Logosul. / Tăcerea este memoria involuntară a celor mulți”.

Există și o prefigurare a poetului în acest univers în care miturile coboară în cotidian. Într-un loc, poetul este văzut ca un Orfeu hilar prigonit de „ranchiuna naturilor moarte dimprejur”, în altă parte figura lui este mai luminoasă: „un serafim cu pușca pe umăr”. Seraful războinic trăiește în labirintul din afară și poartă în sine un Minotaur pe care nu-l poate răpune. Această idee, exprimată și de esciștii moderni, capătă o reprezentare cînd comică, cînd gravă, disperată, aproape patetică, în poezia copleșită de verva bufonă a lui Stoiciu. Ritm scadad, notație persiflantă, sensuri și contrasensuri, ca într-un apocalips verbal: „Draga mea din prăpastie, ce / bine că nu am dormit: am avut chiar senzația / căderii în... naiba știe, norocul meu cu tine, glasul / tău mă aduce întotdeauna cu picioarele pe / pămînt... O neliște / profundă, pricinuită de lipsa unui obiect: cheia / ieșirii din labirint...”. În urmă de tot, după ce ai trecut prin labirintul acestei confesiuni diabolic incilcite, rămîne un sens mai pur și mai înalt liric: o disperare a ființei, un gust al neantului, tremăutul obscur al unui spirit care se joacă și spune ce-i trece prin cap ca să nu moară de frică. Se simte în spatele inteligentelor clovnerii un al doilea plan în care se configurează alte obsesii și un alt tip de coșmar. Labirintul imaginilor al poetului nu-i decât o fugă din labirintul destinului: „un mod de a fugi de soartă prin labirint...” Este ideea mai generală pe care o sugerează aceste poeme incisive, fulgerate din cînd în cînd de cite-o imagine memorabilă: „Auziți bătaia vremii? Valuri mici, valuri / mari, traversind apa / uitării... Drapelul alb, lăsat, sub care te ascunzi, de pe / șalupă, zdrențuit, de care suntem alit de legați, nu / vă cere să uitați trecutul. Trecutul e / lumea de dincolo. Din contra: își scoate verighetele de aur să îi / spele lui cămașa / pătată. La chiuveță, în baie. Oglinda / robinetul, se șterge. Își / întinde pielea în jurul ochilor. Răstălmăciri. / Ce se vede înainte, vine de unde răsare / luna. Cu felinarul de vînt în / mină... Protector. Un / serafim, cu pușca pe umăr...”.

În efortul tinerilor poeți de a se elibera de stilul generației '60, Liviu Ioan Stoiciu aduce nuanța unei poezii onirice și sarcastice, cu punctul de plecare în prozaismul vieții cotidiene. Cîteva notații care-i definesc stilul: „libertatea mea, un nud”; „Bună ziua: a înflorit și anul acesta mai devreme copacul deznădejdiei”; „Glăsuț, în gura mare la colț, rugina anilor picură”; „Draga mea, legată la ochi de păcatele tale”; „Slăbi-ciunile îți aleargă înainte, iepe suite pe două picioare...”; „Nădejde, tu nu mă mai iubești”; „Dracul e: mucegăit la subsuori, dat în boala copiilor”.

Eugen Simion

PIETER BRUEGEL CEL TINAR: Uciderea pruncilor (Muzeul de artă)

Damnatio memoriae

AȘADAR, printr-o tainică întocmire a sorții, Vicleimul cel sinistru s-a sfârșit acum, de Crăciun. Irodul săvîrșise uciderea pruncilor firavi și drepti, cu luminări în mină, chiar la ușa bisericii. Nu fusese loc de scăpare, de vreun biblic exil, cînd țara toată era un exil, nemai-avînd unde să apuce, gonită din sinele ei, din spațiul și din rostul ei de totdeauna. Între fruntarii altminteri generoase proliferase, ca într-un medalion neîncăpător, doar dublul portret, purtat astfel, demonstrativ, la ultima paradă de la 23 August: în conturul României, nimic decît efigiile lor, perechea instalată monstruos, cancer zîmbitor decis să ne elimine din rațiunea noastră de existență, așa cum din rama emblemei, fără a pregeta, expulzaseră tot restul — tot ce nu erau ei.

Nu vreau să-i designez decît așa, cum designezi **inomabilul**: ei și poliția lor. Cei vechi știau că un asemenea exorcism se impune cîteodată în cursul istoriei, la Roma sancțiunea comporta prescripții severe, **damnatio memoriae** simbolizînd apărarea colectivității în însuși patrimoniul ei lăuntric, în dimensiunea cea mai profundă. Poporului nostru, ei îi furaseră, travestind-o carnavalesc, nu numai amintirea, nu numai istoria, prefăcută în bilci demagogice, dar însuși intangibilul morții. De la mormintele despicate cu bulldozerul, de unde irupeau cadavrele, expuse ciinilor, în scene de apocalipsă a impietății, masacrul de acum le-a adăugat victimele azvîrlite în saci de plastic, pentru a fi hoștește incinerate, pentru a li se pierde numele și urma. „Dați-ne morții!” — acești morți de două ori uciși, — manifestanții de la Timișoara și-i cereau ca într-o tragedie cruntă, față de care fărădelegea unui Creon, refuzînd sepultura advarsarului, s-ar reduce la proporții de păcat venial.

Căci războiul lor cu țara, sub trîmbița luptei de clasă și altor invocații ideologice, era feroce, aplicat și statornic, cum în acest veac s-au vădit programele de exterminare rasială. Nu le scăpa nimic, hotărîți să decerebreze sistematic națiunea, ura contra inteligenței traducîndu-se, la fiecare pas, în „prevederi” de selecție inversă, care să zădărnicească orice șansă de viitor. Așa cum curtenii regimului mai înalți de statură trebuiau să-și taseze ființa și să-și afunde capul între umeri, ca să nu-și jignească mărunțul patron, prostirea de bună voie devenise în administrație un adevărat tic protector, codificat pe aleile puterii. Chiar oameni cu școală, ajunși acolo, vorbeau ca ultimii incultii, într-un zel funest, de automicidare intelectuală. Obligați să ne tăiem și elogiile, și meritele, și prezențele vrednice peste hotare, — toate stîrnind gelozii absurde —, se voia de la creatori, de la cîrturari, tot mai mult, să ne gîndim pe noi înșine mediocri și mizerabili. Oricîte izbucniri tonice de humor încercau să echilibreze balanța, marmurul își croia drum, pervers, în re-

sorturile ultime ale rezistenței morale, ale încrederii în sine, în viitor.

Ura împotriva Europei și a culturii europene, voința cinică de închidere, care ne lovea dureros, în respirația însăși a culturii, tindeau să ne gonească și din marea moștenire a lumii și din șansele unui **miine** durabil: „pentru că Europa este memoria lumii, pentru că a știut să păstreze în viață atîta trecut” — spunea un scriitor sagace —, ea „nu va înceta să zămislească. Ea e puțință de viitor”. Europa care ni se răpea era această vatră a spiritului. Încă printre umaniștii Renașterii, un erudit precum Aeneas Silvius, ales Papă, căruia îi datorăm mențiuni prețioase și despre țara noastră, văzuse continentul ca un ansamblu uman și istoric, nu doar ca o abstracție geografică: vorbind despre Europa, atunci, în veacul XV, el o numea „casa noastră proprie”. „Căci noi, Europeanii, trebuie să fim socotiți ca niște călători îmbarcați pe una și aceeași navă”, proclama alt mare cărturar, Comenius, la jumătatea secolului XVII. Față de aceste fatalități ale unei legitime comuniuni culturale, față de îndatorirea de a gîndi împreună Europa, serios și matur, anii din urmă sumeau un baraj rău mascat, de xenofobie virulentă. A ne așinti privirile în orizontul comunicării europene și efectiv internaționale devenea suspect, ca un delict ori măcar ca o ispită admonestabilă: tribulațiile impuse revistei noastre, „**Secolul 20**”, și efortului ei de dialog tenace, la nivel european, ne-au dovedit-o, fără tăgadă. Nu-i vorba, se înțelege, de a cădea în vreun pitoresc episod, cînd evocăm aceste avataruri. Mai fiecare din truditonii culturii am avut parte de asemenea întîlniri, cu tehnocrați ai minciunii, cu specialiști ai procesului de intenție și ai lecturii aberante, — unul, de jalnică notorietate, onctuos pe cît de sadic, stătea la pîndă, la C.C.E.S., ca un păianjen cu stilou, la încrucișarea tuturor cenzurilor: neobosit în a ne exaspera, a ne supune delațiunii, șantajului, interdicției polițiste și descurajării.

E miraculos că, sub atare auspicii, creația nu s-a debilitat catastrofic, că, sub crusta de automatism imbecilizant și de ritual al temenelelor abjecte, substanța vie a culturii a continuat să rodească. Expoziții de amploare pregnantă și de accent acut, ca acelea ale lui Napoleon Tiron, Neculai Păduraru, Silvia Radu — pentru a cita doar cîteva mari prezențe de la Dalles —, căutări variate, la Timișoara, București, Oradea, printre tineri cu orizont realmente contemporan și problematică ardent asumată, probează toate justetea acestui gînd pe care-l formula un observator avizat: „Voi, românii, îmi spunea el, împiedicați să vă răspîndiți în planul orizontal, pe întinderea de manifestări a unei adevărate societăți civile, normal constituite, v-ați concentrat tocmai în surpriza verticală, în elanul țîșnirii imprevizibile care e creația artistică!”

E un timp de afirmare ce-și poate astăzi afla nobile, robuste consolidări, în era de tinărie fierbere și de curată

HANS MEMLING: Portret de bărbat citind (Muzeul de artă)

simpatie umană leșită din vuietul luptei, din curajul sfînt biruind, cu pieptul gol, rinocerii blindați ai reprimării. După cum reabilitarea demnității de creație va opera, desigur, pe largi spații, suscitînd forme încă neștiute de participare și invenție. Va fi de asemeni un timp al restituțiilor faste, întorcînd, în circuitul firesc al unității care e cultura românească, vaste prestigii pînă acum marginalizate și exilate, supuse unui refuz arbitrar și vinovat. Cine poate concepe o puternică sinteză românească fără conștiința ca Ionesco și Cioran, fără enorma energie intelectuală care se cheltuie în afara fruntăriilor noastre? Încercasem în mai multe rînduri această racordare de eforturi românești și în **Secolul 20**, o cerusem cîndva și în fața autorităților statornic bănuielnice și refractare. Intră, cred, în datoriile prezentului să refacă

o coeziune a inteligențelor, care să fie mîndria nesperată a unei nații. Să nu mai existe, în sfîrșit, temeiuri pentru a da dreptate, ca de atîtea ori pînă acum, amarului adagiului flaubertian: „Tout ce qui est pouvoir est stupide”.

S-a întîmplat miracolul salvării noastre, la 200 de ani de la ecloziunea Marii Revoluții Franceze, de la roșirea solemnă, de către aceasta, a Drepților Omului: cele călcate în picioare, ca o speță care trebuia cu desăvîrșire nimicită, — credeau brontozaurii dictaturii. Ca și cum istoria ignorată s-ar fi răzbunat exact și implacabil, Revoluția noastră a venit, cu avalanșa ei de purificatoare tinerețe, să spulbere definitiv acest zid funest de ignoranță, de minciună și de răutate criminală.

Dan Hăulică

De la utopie la realitate

LCREZ de foarte mulți ani la o Istorie a literaturii contemporane de un fel oarecum diferit de al modelului tradițional, selectiv și direcțional, o istorie care să fie, firește, ierarhizare, panoramă sintetică, dar și bibliografie, cu alte cuvinte o istorie așa zicînd completă a literelor postbelice. Ceea ce mă făcuse să aleg o astfel de cale — înfinit mai grea și mai lipsită de bucurii decît a căii selective — era absența, cu fiecare an mai covîrșitoare — a unei bibliografii a literaturii contemporane, singura întreprindere de acest gen datînd de la începutul anilor 60 cînd Tudor Vianu și Sorin Alexandrescu realizaseră un prim volum al unei Bibliografii ce mergea din 1945 pînă în 1948. M-am luat cît se poate de în serios și am citit mai tot ce s-a publicat în România de la război încoace, în toate genurile literare, cărți bune și cărți proaste, mi-am redactat analizele și comentariile, grupînd întreaga lucrare de peste trei mii de pagini în patru volume — pe promoții — din care primul, cel dedicat promoției 70, urma să apară în 1990 la Editura Cartea Românească. Numai că eram, și eu și toți cei care știau cartea în sumarul ei, perfect conștienți de caracterul utopic al speranței într-o publicare tale-quale a manuscrisului. Pentru simplul motiv că cenzura — pasă-mi-te

abolită! a „epocii de aur” nu îngăduia nici un rînd despre scriitorii care au părăsit țara. Nu-i punea deloc pe gînduri pe vechii culturii de pînă săptămina trecută — încă nu-mi vine să cred că sinistrul coșmar s-a sfîrșit! — faptul că numai din 1970 încoace au ales drumul exilului nu mai puțin de 90 (nouăzeci) de scriitori români, din care 70 (șaptezeci) din promoția '70, adică dintre cei care au intrat în peisajul literar după 1966. Cea mai mare, cantitativ vorbind, și nu numai, Asociație a scriitorilor, după aceea din București, nu era la Cluj, Iași sau la Timișoara, ci în exil. Nemaivorbind că, mai ales, în ultimii ani, alți scriitori, de data asta dintre cei aflați în țară, au îngroșat rîndurile indezirabililor dictaturii. Îndrumătorilor culturii, mercenarilor în spațiul literar al dictaturii, puțin le păsa de această comică — de n-ar fi fost, val, atît de tragică — situație dinlăuntrul literaturii naționale (și am motive să cred că nu alta era situația în arta plastică, în muzică, în teatru, în cinema, în arhitectură și, probabil, în economie). Pentru o încercare de Istorie completă a literaturii contemporane interdicția de a-l cuprinde pe scriitorii exilați sau pe cei puși într-un fel de arest la domiciliu, ale căror cărți au apărut în România, însemna practic o strangulare din fașă. Cu atît mai mult cu

cît, printre cei 90 (nouăzeci) sau printre cei 70 (șaptezeci) de scriitori exilați — nici unul de plăcere, nici unul de prea bine, nici unul de prea liber — se aflau nume fără de care nu doar o istorie completă a literaturii postbelice nu e posibilă, dar nici chiar o istorie de tip selectiv-tradițional. E cu neputință de prins chipul adevărat al **poeziei** promoției '70 fără considerații asupra unor Mircea Dinescu, Dinu Flămînd, Dorin Tudoran și Mihai Ursachi, fiecare din ei ilustrînd la vîrf o anume direcție lirică. Nici al **prozei** aceleiași promoții fără Bujor Nedelcovici, Al. Papilian, Petru Popescu, D. Tepencag, și nici al **criticii** și **esteticii** ei fără Andrei Brezianu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu, Andrei Pleșu, Marian Popa și n-am dat decît o parte din numele care merită atenția istoricului literar.

Starca de lucruri era aceeași, doar că mai puțin bogată numeric, și la nivelul celorlalte promoții ale literaturii postbelice. Cum să pretinzi credibilitatea axiologică în examinarea literaturii din anii 50 trecînd sub tăcere numele și opera lui Petru Dumitriu? Cum să dai seamă de mișcarea teoretică și critică de la mijlocul anilor '60 făcîndu-te că n-ai citit pe Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Lucian Ralcu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel? Sau pe Nicolae Balotă, Ion

Negoițescu, Al. Paleologu, Mihai Șora. Dar Ana Blandiana? Dar Gabriela Mclinescu? Pot fi neglijați Ion Caraion, Nina Cassian în evaluarea peisajului liric contemporan? Are vreo șansă de valabilitate și de adevăr o „tablă de materii” a promoției '80 din care lipsesc Emil Hurezeanu și Matei Vișniec, adică doi din prima linie, deopotrivă valorică și cronologică, o momentului optzecist care anunța între altele radicalitatea nouăzeciștilor, atestată între altele și de imensa participare a tinerilor la revoluția din decembrie curent?

Fără îndoială, o istorie cu atîtea goluri ar fi fost cu totul irelevantă ca Istorie (dar extrem de relevantă pentru sistematica sfidare a adevărului profesată de politica culturală a regimului totalitar). De aceea criticii noștri buni, preocupăți de fenomenul literar contemporan, n-au dat la ivalcă Istoriei ale literaturii contemporane, preferînd să-și stringă observațiile sintetice în alt fel de construcții critice, mai toate etalînd voit un caracter de fragment, de crochiu, de decupaj.

Venit-a, însă, ziua să ne întocmim, cei care aveam în gînd s-o facem, așa cum se cuvine, sintezele noastre, istoriile noastre. Avînd drept materie literatura română contemporană. **Toată** literatura scrisă și publicată în România. Vreau să cred că posibilitatea unei Istorii complete a literaturii contemporane și-a înclinat definitiv acul — pe scala aproximării — dinspre utopie spre realitate.

Laurențiu Ulici

SOLSTIȚIU ÎNSÎNGERAT LA BUCUREȘTI

ÎN DIMINEAȚA acelei zile mă afluam în Armenească 34, la domnul Paleologu, împreună cu Gabriel Liiceanu, Henri Wald, doctorul Brătescu și Alin Teodorescu, să alcătuim un protest împotriva masacrării a mii de oameni nevinovați la Timișoara. Un telefon picat la ora prinzului ne spune că în Piața Palatului se întâmplă ceva. Împreună cu Alin alergăm prin strada Maria Rosetti, într-acolo. Multimea se întorcea. Întrebăm primii oameni întâlniți ce se petrece. Frica încă îi stăpânea, nimeni nu voia să ne dea cea mai mică informație. După câteva minute, răsună huiduielile și scandările multimei. Auzeam clar Ceaușescu (industria de aplauze și entuziasm încă funcționa). Megafoanele acopereau parțial glasurile celor strinși în jurul Pieței Palatului. Dar nu pentru multă vreme.

Ajungem și nu ne vine să credem: bulevardul Magheru baricadat de brigăzile speciale cu scuturi și câști, iar la cițiva metri, sute de oameni strigă într-adevăr Ceaușescu, dar JOS! Prima senzație este de uluire. Părea o secvență dintr-un film de Gavras despre dictaturile sudamericane. Și totuși era adevărat, istoria ne-o luase înainte. Ceea ce crezusem că o să se întâmple într-o săptămână, maximum într-o lună, se consuma sub ochii noștri. Ne-am amestecat în mulțime cu teamă. Poliția stătea potolită, sperind că mulțimea va obosi și se va risipi. Pregătea represiunea, de aceea filma de zor și strecurase în mulțime indivizi ca să rețină chipurile. Ne retragem la etajul blocului Aro să vedem mai bine. Era miezul zilei, dar începea cea mai lungă noapte a anului, cea mai luminoasă și singeroasă noapte bucareșteană. La aceeași oră, vineri, Ceaușescu își va părăsi biroul din clădirea C.C. al P.C.R.

Am părăsit bulevardul Magheru. Inconștientul îmi insinua că se va termina repede și vor urma represalii. Trebuia să mă ascund, și să scriu un protest... trăiam încă în trecut. Omul de pe stradă avea un simț al istoriei mai acut decât al meu. Trăiam de mai multe zile conspirativ, în casa unor prieteni curajoși. M-am refugiat acolo să-mi anunț prietenii despre ce se întâmplă, pe la două eram înapoi. Poliția împinsese mulțimea până în dreptul cofetăriei Casata, dar nu reușise s-o risipească. Dimpotrivă, eram mai mulți și rindurile noastre se îngroșau. Ca un intelectual prăpădit recapitulam lecturile despre teroare, represiune, mulțime. Dar lecția cea mai clară (clară ca ziua aceea senină) o încasam pe stradă. Am strigat eliberat ce strigasem adesea în gând, **Jos Ceaușescu!**, și am intrat brusc în altă realitate. Carapacea de fri-că s-a fărâmat. Deodată o energie nemăsurată m-a cuprins, am hotărât să nu părăsesc lupta până la sfârșit. Toți cei prezenți trecuseră tot atât de brusc de la flică și supunere la curaj și revoltă. O fată aduce un braț de flori și le împarte multimei și soldaților. Este lovită cu cruzime și, la un semnal, vedem bastoanele agitându-se și TAB-urile avansind. Ne împrăștiem, aparent sub impulsul fricii, dar frica dispăruse. Ne întoarcem fără întîrziere. Și așa de mai multe ori. Sîntem conștienți de sacrificiul timișorenilor și îngroziiți că vom fi masacrați. Pornirile cele mai contradictorii lucrează în noi. Sîntem iar atacați, ne refugiem prin Piața Amzei și ne postăm în Piața Romană. Lumea iese de la serviciu și se uită cam lung, trăind probabil aceleași sentimente prin care am trecut și noi în urmă cu trei ceasuri. Pentru câteva minute Poliția obține o victorie, reușește să ne împrăștie. Dar va fi și ultima lor victorie. Schimbăm locul revoltei. La Universitate, studenții au ocupat Piața și nu cedează. Mergem pe străzi lăturalnice. Și datorită depărtării nu mai aud glasul multimei; sînt îngrijorat. Dacă am pierdut iar? Acum ori niciodată! urlasem până regusisem. Dar nu, între blocurile Dunărea și Intercontinental, lucrurile mergeau bine pentru noi și rău pentru ei. Ei masau trupe bine pregătite să ucidă, iar noi, dezarmați, ne stringeam unii într-alții, hotărâți să nu plecăm de acolo decât odată cu căderea lui Ceaușescu. Mulți studenți, dar și muncitori veniți din schimbul întâi.

Încercăm să ne organizăm, este un haos, toată lumea strigă, pe terasele din jur curioșii au ieșit să ne privească, mulți iau fotografii. Ne agățăm de asta ca de o iluzie, poate că nu vor îndrăzni

să tragă cu mitorul străini. Adevărul este că ne agățăm de orice ca să mai prindem curaj. În apropiere mirile motoarele TAB-urilor. După citeva minute se năpustesc în mulțime. Cad vreo 30 dintre noi, dar și cițiva de-ai lor. Scene de infern, caldarimul se umple de sînge, am văzut în apropiere cum au fost storciți de șenile cițiva băieți și fete, iar cei care au scăpat sînt loviți mortal cu lopețile. Simt cum frica îmi dispare cu desăvîrșire. Ne retragem și de data asta, dar cu hotărîrea de a reveni. Nu peste citeva zile, ci imediat. Ne organizăm spontan, cițiva scriu pe cartoane **Jos dictatorul, Asasinii, Jos cu familia!** Iar noi, ceilalți, fără sarcini precise, scandăm. În răstimpuri, ingenunchem. Sîntem survolați de elicoptere. La primul ne-am cam speriat, auzisem că la Timișoara fuseseră folosite pentru a mitralia mulțimea. Apoi s-a zvonit că Ceaușescu fuge. Era doar o dorință, nu ciștigasem. Aveam să mai dăm mult sînge, dar nu știam încă. Alte elicoptere ne survolează și le hui-duim atît de asurzitor că zgomotul elicei dispare. O victorie după atîtea înfrîngerii. Sîntem stăpînii străzii, pe scările de la Inter se string tot mai mulți de-ai noștri. Începe să se întunece și nu prea știm ce să facem, ce va urma. Cîteva strigă: **Cine pleacă, nu-l român!** Erau cuvintele care ne trebuiau. Nu mai părăsesc nimeni bulevardul. Mă uit la fețele celor din jur. Este prima dată cînd faptul că sînt indistincte nu mă deranjează. Semănăm pentru că ne lepădasem de frică iar gîndul morții (mai mult prezența iminentă a morții) nu ne mai paraliza, dimpotrivă, ne întărea, un fel de furie a cărei energie, odată declanșată, nu va putea fi oprită.

Ne apropiem de brigăzile securității. Ne privesc dîndrătu scuturilor, adăpostiți de arsenale, păziți de blindate și rezerve în oameni în adîncimea bulevardului. Le strigăm: **Fără violență! Și voi sînteți români!** Privesc unul dintre ei. Mi se pare că zăresc un zîmbet, sau doar umbra inserării mi-l arată astfel? O marionetă cu ochii goi și degetele infipte în trăgaci. Iată omul nou despre care guita sceleratul. Ocupăm bulevardul pe toată lărgimea, și asta ne dă curaj. Unde este priveliștea pustietății de asfalt în care, precedat de cordoane de poliști și de Dacii cu sirene, trecea însuși El, supremul, în mașina lui blindată!... Strada e a noastră! Este și prima plăcere pe care o încercăm, să circulăm în voie, să ne dăm vești, să ascultăm, încurajați sau timorați, zvonurile. Avem nevoie de încurajare, ne agățăm de orice. Dar ce ne întărește este faptul că bucareștii tot vin. Am rămas un intelectual și acum. Fac tot felul de calcule. Sînt dolidora de literatură stingistă, caut în sertarele memori-ei... **George Sorel, Troțki, Lenin, Reich, Y Gasset, Canetti...** și mă rușinez. Mă refugiam în lecturi ca să-mi stăpînesc teama care mă cuprindea uneori. Nu în lecturi găsesc sprijinul ci în coeziunea noastră de pe caldarim. Vom împărtași același destin. Ori murim, striviți sau mitraliați, ori învingem și instaurăm libertatea! Dacă nu reușisem comuniunea cu ei prin scrisul meu (înterzis de Cenzură), am realizat-o spontan acolo. Am clipe cînd lăcrimez, mai ales cînd realizez că noi sîntem poporul, și că nu ne poate înlătura nimeni, că nimeni nu ne va uzurpa drepturile. Sau, dacă o va face, o va face numai cu prețul vieții noastre! Și astea nu sînt vorbe, cine a stat acolo, la cițiva metri de poliști înarmați, știe, a simțit exact același lucru.

Lumea vine în mase tot mai mari. De la cițeva sute sîntem citeva mii. Unii ne aduc de mîncare și ceai. Mulți aprind luminări, ne stringem pe locul unde a murit unul de-ai noștri, cîntăm și plîngem, ingenunchem. Dacă este ceva care ne unește acum, dîncolo de ura pentru Ala, este singele nevinovat. Holul Sălii Dalles este plin de cadavre. Pe străzi lăturalnice se aud rafale. Zidurile se umplu de graffiti: **Timișoara-sînge / Bucureștiul plînge!** **Noaptea asta s-a luptăm / Viitorul să-l salvăm!** **Ceaușescu nu uita / A venit și ziua ta. Miine nu muncim, Jos Ceaușescu, Grevă generală!** Mă minunez (în veșnicele mele ezitări de intelectual) cit de rapid se radicalizează mulțimea! Ce repede învață, se învață singură, să facă politică, să aibă revendicări. Să știe, după atîția ani, ce vrea: libertate!

La 20,20 mai multe mașini de pompieri

cu tunuri cu apă pătrund în viteză prin mulțime și ne udă pînă la piele. Dacă la primul asalt (cam la 17,00) am fugit, acum mulți de-ai noștri se cațără pe capotă, atacă pompierii. Ne repliem iar. Cîteva aduce de la Universitate vrafuri cu volumele „Carpătului gîndirii”, le dăm foc. Ne-am mai organizat. Avem cu ce scrie pe ziduri, avem pancarte. Se trag rafale cu gloanțe trasoare. Le strigăm soldaților **Întoarceți armele, întoarceți armele!** Silabisim, ca să ne audă bine. Apoi ne vedem de ale noastre, facem cunoștință unul cu altul, căpătăm nume, chip, identitate. Nu fusesem la mitingul din Piața Palatului și un inginer de la Incercări povestește cum cîteva s-a apropiat slugărnice de orator și i-a șoptit că sînt tulburări, cum dictatorul a strigat **Ce?! Unde?!** (strigăt auzit și la radio TV) și s-a retras cîteva minute în biroul său. Încăpățînat, nevenindu-i să creadă, s-a întors să-și termine vorba, dar mulțimea a rupt rîndurile. **Asta a fost!** Adevărul.

E ora 21,00 și încep să bată clopotele. Deși sîntem atît de mulți, tot mai mulți, realizăm că sîntem singuri. Toate structurile sînt încă de partea cealaltă. Societatea civilă românească stă deocamdată pe umerii cîtorva mii de oameni. Desigur, sperăm să ni se alăture armata. Este o dorință. O confundăm chiar cu realitatea pentru că avem nevoie de asta ca să rezistăm. Din cartiere, din periferii, vin muncitorii, oamenii de rînd, care nu mai au nimic de pierdut.

CONSTRUIM baricade. Întîi întindem de-a latul cordoanele luate de pe mașinile de pompieri, mă agăț de iluzia că vom putea opri TAB-urile. Găsim niște pubele de gunoi, niște mese de la un restaurant din apropiere. Apoi confiscăm revoluționar cîteva camioane de mare tonaj. Ne simțim mai în siguranță. Se procură și un megafon, ura!, putem comunica. Apar repede oratori, auzim iar vorbindu-se românește. Stabilim cordoane de ordine între mulțime și soldați, nu trebuie să-i provocăm. Încă sperăm că nu vor trage. O bătrînă ingenunchează în **no man's land**-ul dintre noi și ei, și se roagă cu o luminare în mină. Ingenunchem și noi. Este o clipă de o încălțătură emoțională de nedescris. Cînd ne ridicăm în picioare, chiar ne-am ridicat. Genunchii nu sînt în țărîna și crește hotărîrea de a nu părăsi strada. Dacă plecăm, am pierdut totul, și miine ne vinează ca pe iepuri, cum zice cîteva. Nu ne facem nici un fel de iluzii. Avem de a face cu un asasin, strigăm asta în gura mare: **A-sa-si-nul! A-sa-si-nul!** Stăm de vorbă, schimbăm informații, ne împărțim sarcinile. Curajul unora mă copleșește. Pur și simplu instinctul de conservare a dispărut. Unii m-au auzit vorbind la BBC, sau au ascultat la Europa liberă despre protestul unor scriitori împotriva cenzurii și mă îmbrățișează. Un muncitor scoate din sacoșă un termos cu ceai și-mi oferă. N-am băut niciînd un ceai atît de bun, și nu cred să mai beau vreodată. Mă uit la suba lui de om cu viață grea și mă întristez. Cit ne-a trebuit să regăsim puțină fraternitate și încredere. Cît rău ne-a făcut tuturor! De un sfert de secol n-am mai cunoscut nimic din ce este omenește. Pe scările de la Inter liderii noștri, cei mai curajoși, care au căpătat repede autoritate morală, ne vorbesc, și ne simțim parcă mai ocrotiți. Sîntem tot mai mulți, și continuăm să ridicăm baricade. Cițiva băieți aduc un container, și lumea aplaudă frenetic. Desfășurăm steagul nostru, din care am rupt stema. Cîntăm **Deșteaptă-te române**. Scot un teanc de foite și notez, nu vreau să uit nimic. Întreb în stînga-n dreapta. Ce-ați văzut, de unde sînteți? prin cartiere ce se întâmplă? nu vine lumea?!... Unii mă privesc suspicioși, trebuie să le spun că **Nu sînt de la Securitate. Bă, trebuie să ne pierdem reflexele**, strigă cîteva din mulțime. Cînd le spun că sînt scriitori și notez așa ca să fie, toți se oferă să-mi spună ce știu. Nu mai prididesc cu notatul. Un inginer, Dan Vilceanu, 32 de ani, spune: „**Nemai-pomenit, toată lumea dorea să scape de Ceaușescu, dar... Este peste așteptări ce se întâmplă. Nu ne scapă, e pierdut!**”.

Se lasă noaptea, este exact de ce ne temem. Scandăm iar: **Nu plecăm!** Soldații aruncă grenade lacrimogene și ne risipim. Ne întoarcem însă fără zăbavă. Strada e a noastră, nu poate nimeni să ne-o ia. A fost a Lui. Este înăuntru, în

sediul C.C., nu a plecat cu elicopter cum am crezut. Totul este să nu-l lăsăm să iasă, să-l blocăm toate ieșirile. Îbăm în alte zone ce se întâmplă. Pravești bune: se întâmplă! **Nu e așa lume ca aici, dar este!** Ne mai cîntăm moralul. Noaptea este prilejul potrivit să ne împrăștie. Ei au acționat mereu întuneric, se pricep. Luminările noastre mii și mii, nu ne vor ajuta prea să risipim noaptea. Vom fi la discolor vreme de cîteva ceasuri. Vor timp destul să ne hăcuiească. Unii, naivi, tot speră să nu se tragă. Inv rapid democrația, discutăm în condictoriu, decidem ce să facem. Și un singur lucru: **Să plece!** Ne înt în ideea asta. Un sofer, Giurgiu Vlad, îmi spune: „Am lăsat nevasta și copiii în casă plîngînd, și am venit să s-a ajut poporul cum pot, să-l ajut greul ăsta, să-l alungăm pe Ceaușescu! N-a făcut absolut nimic pentru noi, furat și mințit. Să demisioneze, să puterea altuia care iubește poporul!”.

PRIMIM vești din țară. Și orașe s-au răscolit. Înceamini nu va avea destule forțe să năpustească asupra noastră. I dacă nu-l va trece prin cap să ne u pe toți, și să rămînă doar cu familii acoliții. Ceea ce nu se poate, pentru cîteva totuși trebuie să muncească. S n-au muncit niciodată, sau dacă au cut-o cîndva (?) s-au dezvățat. Aflăm muncitorii sînt împiedicați să iasă din brici, să se înfrățească cu noi. Tensiu crește, se pregătește o contralovit Aerul la foc. Și camioanele noastre ne servesc de baricadă. Un TAB s-a pezit, un rezervor de benzină s-a sp. Ei trag amenințător cu trasoare pe supra capetelor. Întrebăm plini de nădejde și speranță ce se va întâmpla muncitorii. Sînt în grevă, fac presă spargă barajele să vină spre noi! **Bucureștiul ni s-a alăturat.** Nu mai tem singuri, căpătăm curaj. Minute șir scandăm nebuștește sloganurile noastre, **Ceaușescu nu uita / a venit și ziua ta / Ole! ole! ole!** **Ceaușescu nu uita / Ro-mă-ni-a, Ro-mă-ni-a!** Alung tăcerea sinistă care se aterne une. Avem nevoie să ne auzim unul pe altul, să ne simțim aproape, să reînvăiem forță și vom învinge. A p vîncie vin neconștienți vești: la Brașul Rulmentul, Steagul roșu și Tractorul fost luate de muncitori și sînt în gră La Lugoj, primăria arde. La Timișoara manifestații controlează orașul. Cine coboară ca: se va trage, știe el, e sig Sărîm pe el! **Pleacă dacă țî-e frică, treabă în altă parte!** Tace, peste ciț minute am să-l zăresc în primele r duri. Întreb oamenii după ce-l răstă năim, ce facem? Și constat că fiecare indiferent de clasa socială, știe pentru a ieși în stradă: **democrație, libertate alegeri parlamentare libere, pluralis tragerea la răspundere a vinovați pentru dezastrul țării și masacrele ultimele zile.** Caut un telefon ca să sun pe mama. Cîteva îmi aruncă: **pleca, pînă te întorci își dai demisia, să vezi steagul alb pe C.C.!** N-am stat gat noi?: **Un crăciun fără nebun!** uitat, îi răspund, nu va pleca de bun voie. Va încerca orice să-și păstre puterea și apoi, dacă o pierde, să scar **Își va vinde scump pielea!** sare un l crător.

După 23.00 situația se agravează. Trag la nesfîrșit trasoare. Ne împrăști o dată, apoi ne obișnuim, se trage aer. Ne regrupăm cu nădejde. Um lîngă umăr, strîngi unii-ntr-altii, aruncă iar gaze lacrimogene. Huidul La 11.05 sîntem iar stropiți de tunurile apă. Mașinile pompierilor trec în viteză prin mulțime, dar nu îndeașuns de r pede ca băieții noștri să nu se cațere ele și să lovească pe cei dinăuntru. O ținem o victorie de morală și continuăm să ne baricadăm. Din păcate numai Magheru. Primejdia venea din fața Universității, și trupele masate în spate. Inter. Rafalele continuă. La 0,00 înce să telefonez și telefoanele sînt tăiate. jumătate de ceas tot rafale. Duce cițiva răniți la spitalul Coltea. Sî ochitorii pe acoperișuri și trag ca provoace panică. La 1 fără douăzeci năpustesc cu TAB-urile. Fugim iar, o dată asta serios, se trage în plin la Rosetti. Ne risipim pe străzile laterale. C un prieten mă retrag spre străzile Ne gustori, Armenească. Sun la ușa d-l

Paleologu dar nimeni nu-i acasă. De aici plecăm la prinz. Auzim miriuitul motoarelor și sintem îngroziți. Nu-mi mai dau nici o șansă să scap. Ei sint în apropiere și ne vor singele. Cineva ne ia într-o mașină, refuză să ia bani, și se duce. Ajung acasă. Urc, imi trag sufletul, dau niște telefoane. Mă întind în pat. Și mă întorc iar în stradă, rușinat. Mulțimea era acolo neclintită, plângindu-și morții, înveșmîntată în pilpiirile luminărilor.

DIMINEAȚA sint undeva-n Obor, în ultima activitate clandestină: redactarea unui manifest. Mulțimea are nevoie să citească, să afle punctul nostru de vedere. Discutăm telefonic textul și ieșim în stradă. Paradoxal, mi-era mai frică așa, alături de doi prieteni decît în mijlocul mulțimii, amenințat de gurile ARM-urilor. Coloanele de muncitori și funcționari umplu Colentina, Calea Moșilor, coloană de ITB-ști mitraliată din elicopter. Nu ne lerdem curajul. Ne-am învățat cu răul, am îndurat prea multe ca să mai dăm înapoi. Mă alinez iar, scornesc mici sloganuri. Avansăm în marș. Ajungem aproape de Bulevard prin Batistei, cineva ne anunță că a abdicat. Ne îmbrățișăm, scândăm, dansăm. E greu de descris ce se întîmplă. Aflăm apoi că a reușit să scape. După un minut de derută, hotărîm să mîrșăluim spre Piața Palatului. În bulevardul Magheru întîlnim alte coloane. Trece un camion militar greu. Mă agăț de ușă. Ajung repede, în Piața Palatului. Într-adevăr, ai noștri sint stăpîni pe situație. Sar de pe camion, mă îmbrățișez cu un cunoscut. Ce facem acum?! Ne uităm unii la alții, încotro s-o pornim? Promisem prin cineva drept țintă televiziunea. Trebuie s-o cucerim imediat și să comunicăm în țară că am invins. Aflăm repede că a fost luată și că trebuie să întărim paza la clădirea C.C. al P.C.R. construită în anii '40 pentru a fi sediul Ministerului de Interne. Proprietarii clădirii s-au schimbat, dar mentalitatea celor ce au operat dinăuntrul ei a fost aceeași, adică una polițienească. Întru prin Onești, fără să știu prea bine ce trebuie să fac. Pînă atunci trebuia să strig și să nu fug. Limpede. Ce urmează? Începem să ne organizăm. Ōcăm palierete, camerele, luăm prizonieri. Sint primele minute după fuga lui Ceaușescu. A fugit cu un elicopter de pe acoperiș, după ce a vrut iar să vorbească mulțimii și a fost huiduit. Nu părea deloc speriat! Imi spune cineva care intrase cîteva minute mai devreme. Sintem muncitori, cîteva studenți, soldați; oameni de tot felul. Trebuie să vorbim mulțimii! Așteaptă o vorbă de la noi! Am invins! Este un haos de nedescris. Vrem să ne organizăm, să punem ordine, să nu dea o contralovitură. Nu prea avem vești, numai zvonuri, nu putem verifica nimic. Reușim să nănum microfonul în funcțiune. Cîteva băieți pricenuți, as fi fericiți să le știu numele, ocupă rapid biroul expresedintelui.

Pătrundem înăuntru cu un amestec de curiozitate și repulsie. Aici lucra în fiecare zi „marele bărbat“, de aici ne înfricoșa, de aici conspira împotriva noastră. Tot nu ne vine să credem. Unul de-ai noștri vorbește la microfon. Mă minunez cu cită siguranță se adresează celor peste 100 000 de oameni. Este ascultat cu nesaț. Fără să fie nevoie de poliție și aplaudatori de profesie. Astca sint cuvintele pe care doreau să le audă bucureștenii de mult. Cineva spune „este un scriitor aici“. Mă apropiu de balustrada balconului și simt că mă ia amețea. Cel din Piața așteaptă cîteva cuvinte de îmbărbătare. Le rostesc, încerc să vorbesc rar. I.e spun că unii dintre noi, scriitorii, au încercat să scrie adevărul și pentru asta am fost persecutați, interziși, arestați. Le spun că fără adevăr nu se poate trăi. Din lipsă de alte cuvinte scandez **Li-ber-ta-te! Li-ber-ta-te!**

Orice voi scrie în continuare, nu voi mai regăsi niciodată ceasul de fericire trăit acolo, după fuga dictatorului, în comuniune cu bucureștenii. Eliberat de toate fricile și inhibițiile am regăsit cuvinte pe care le uitasem sau stîlcisem.

Clipele trăite în mijlocul poporului victorios nu mi le poate lua nimeni.

Stelian Tănase

Ei sint poporul

CÎT de grea este nașterea libertății! Scriu aceste rinduri în noaptea de luni spre marți, adică la nouă zile după jertfa Timișoarei, la patru zile după irupția din Piața Palatului, la trei zile după îmbrățișările cu tanchiștii care parcurgeau Calea Știrbei ridicind cu degetele V-ul fraternității, în timpinați de florile mulțimii. Am pierdut de fapt socoteala timpului, pentru că n-am avut răgaz să stau în fața hirtiei nici măcar pentru a consenma cronologia fiecărei zile. Dar totul s-a adunat în inimă, într-o inimă care a devenit mai încăpătoare și mai puternică, pentru că s-a debarasat de leșturile vechi. Greutatea este să transformi acum totul în cuvînt, căci cuvîntul are nevoie și el de o perioadă de readaptare, căci reabilitarea lui a venit repede, pe neașteptate. Un cuvînt care rostit acum cîteva zile cu voce tare avea caracterul unui act de curaj, și pe care puțini îndrăzneau să-l rostească, a intrat prea repede în obișnuință, începe deja să se tocească. Cuvinte sfînte, care fuseseră pingărite prin perversă întrebuintare, se reintorc la noi și ne exaltă. Patrie, popor, tîneret, cetățean, revoluție, libertate, demnitate, solidaritate — atîtea substantive pînă mai ieri intoxicate de adjectivul bombastic și conjunctural au renăscut uluitor. Aici este uriașa bucurie — în regăsirea intactă și sporită a bunurilor spiritului, în recîștigarea sensurilor ce păreau pierdute, în reîntoarcerea cuvîntelor la adevăr.

Privesc pe fereastră. Cartierul în care locuiesc este acum scufundat în beznă cosmică, de cîteva nopți trăiește sub camuflaj. La colțuri, la răsăruci, în curți veghează oameni. Baraje spontane, formate din locuitori ai străzii, din studenți și elevi, din muncitori, din oameni ai altor orașe care se aflau în concediu la Bucu-

rești, din voluntari sosiți de departe, anume pentru a se alătura Capitalei primejduite, dar și pentru a arăta că revoluția este una și aceeași pe tot cuprinsul patriei. Soldați de aceeași vîrstă cu ei, dar cu brațul înarmat. Ofițeri încercănați și nebărbierii, care nu și-au scos mantalele de zile întregi. I-am văzut și ieri, pe lumină. Inspiră extraordinara încredere a acelei sintagme, truistică înainte de a fi fost strigată în stradă: „Noi sintem poporul!“ Ce fac ei, în afară de a verifica tot ce trece, de a scurta acoperișuri? Ei **sint poporul**, și vor să se știe asta, ei își oferă trupul unui glont care ar putea sosi din clipă în clipă, pentru a arăta că nu le pasă de el, pentru a sublinia că moartea unui om nu contează cită vreme el face parte dintr-un popor unit, care are alte milioane de asemenea trupuri. Această senzație de încredere, această coeziune spontană și optimistă este cea mai formidabilă armă. Printre acești oameni care mai ieri demonștrau în piețele eroice te simți într-o vastă aulă, de proporții naționale, în care se învață libertatea, democrația. Am vorbit ore în șir cu ei și mi-au dat lacrimile auzind cit de nuanțat gîndesc, ce extraordinară finețe a percepției lucrurilor au, ce limbă frumoasă, după deceniile în care s-a încercat izolarea lor de lume prin alienarea limbii, prin degradarea intenționată a scolii, prin împănarea ziarelor, radioului, televiziunii, a unei părți a culturii, cu poncifele toxice menite să-l imbecilizeze. Dumnezeuul popoarelor, cel despre care vorbea Eminescu, a făcut ca și poporul român, pe care atîția se pretaseră să-l taxeze drept las, dezbinat și abrutizat, să dovedească în aceste zile un eroism, o clarviziune, o înțelepciune superioare celor mai optimiste previziuni.

Uriașa speranță vine din împrejurarea

că începutul l-au făcut tinerii, adică tocmai viitorul nostru. Ei au împinzit ieri străzile și piețele, ei au strigat lozincile justițiare, ei au dat calmul și curajul, ei au plătit, din păcate, cel mai mare tribut de singe, dînd o lecție ucigătoare nu numai nemerniciei ce se credea atotputernică, dar și egoismului și filistinismului latent ce i-au permis cîndva să apuce frînele. Încă un miracol: acești aproape copii, cu niște ochi vii și inteligenți pe care nu-i puteai vedea în ultimii ani, ai privirilor lipsite de zîmbet și plecate spre pămînt, dezvoltă o genuină doctrină a libertății, a democrației, a valorii și moralei, deși s-au născut, au crescut și au învățat într-un regim al fricii și obscurantismului. Am avut nenumărate convorbiri cu ei, joi și vineri, în piețele unde-și strigau voința de libertate, sau în nopțile următoare sub zidurile improscate de gloanțe, sub zidurile pe care le însuflețeau cu scîndări pentru a da curaj soldaților ce apărau Radioul și Televiziunea, redevenite ale poporului, singure punți de comunicare cu lumea. Studenții pusi pînă ieri să buchisească dogme, copii infomețați și fără săpun, gavroșii mahalalelor, tîrănii tineri veniți pe jos din satele lor cu o piine sub braț gîndeau minunat. Se împleteau în gîndurile lor nenumărate, contradictorii și totuși armonioase sentimente — minia și luciditatea, doliul și speranța, îngrijorarea și bucuria — și toți cei ce i-ar fi putut crede pînă de curînd cinici, blazați, indiferenți sau incultii ar fi trebuit să vină aici nu neapărat să le ceară iertare, ci doar să-i vadă și să ia de la ei curajul, demnitatea.

Despre tot ce a fost vom putea vorbi treptat, mai tirziu, cînd ceasornicul faptelor va putea fi derulat și pus să vorbească, să înregistreze eroii, să nu-i uite în anonim, să nu îngăduie ca locul celor adevărați să fie luat de virtualii oportuniști de ocazie. Am vrut să notez geografic și stingaci doar o stare de spirit, doar un grafic al conștiinței omului simplu, cel ce apără încă, sub gloanțe, gîndirea și umanismul, instituțiile vitale și ritmul cotidian, viața și supraviețuirea celor ciștigăte cu prețul singelui. Am vrut să arăt optimismul și frenezia pe care le naște libertatea și să spun că trăim o perioadă în care caracterele se triază și se definesc pentru viitorul de reconstrucție, mult mai lung și delicat. În Bucureștiul de azi nu trebuie văzut doar ceea ce se vede — clădiri fumegînde, ziduri ciurulte, piețe răvășite, rafale de armă, suierat de trasoare —, ci și această ființă fără trup care s-a născut din cuvînt și invadează realitatea — conștiința solidarității. Ea este cel mai puternic armament al revoluției. Scriu despre ea în noaptea de Crăciun, un prim Crăciun liber și înainte de toate simbolic. Căci, dacă un Copil a însemnat renasterea lumii, și dacă fiecare copil ce se naște o prelungește într-un fel, Crăciunul românesc 1989 este cel ce a consfințit renasterea credinței în noi înșine. O credință care ne va aduce, sint sigur, mîntuirea. Dacă pînă la solstițiul de iarnă a fost prea întuneric pentru a ne ști apăsura, ziua crește acum vertiginos și îngăduie noului venit să se ridice, iar nouă să-l apărăm.

Romulus Rusan

„Contrariul umilirii și

A venit clipa

DE peste un sfert de veac, atât cit m-au ajutat și puterile, am scris despre teroare și despre consecințele ei asupra oamenilor. M-au durut până dincolo de lacrimi degradările suferite de noi toți într-un regim obscurantist, medieval, apăsător de crină, ticăloșie și minciună. Și tot de un sfert de veac mi-am dorit să văd după gratiile pușcăriei sau ale balamucului pe acel cuplu patologic ajuns în fruntea țării datorită unor forțe politice care și-au început drumul în istorie prin trădare și au sfârșit prin a produce pe acest sinistru amestec de Ubu, Dracula și Al Capone. Și iată, a venit clipa, libertatea în care am crezut neîncetat a devenit o certitudine și nu datorită celor care au terfelit cele mai frumoase cuvinte ale lumii, ci unor tineri uluitoari și Armatei care, în câteva zile, ne-au învățat ce este moartea și cum trebuie să o primim, niște tineri care au făcut praf toată filozofia savantă despre resemnarea și fatalismul poporului nostru, despre întorcerea spatelui istoriei, despre faptul că „mămăliga nu explodează”. Sint fericit că mămăliga a explodat atât de cumplit încît, în câteva zile, am ars toate etapele, previziune pe care nu numai un politician ci chiar și un vrăjitor profesionist nu s-ar fi hazardat să o facă.

Am reintrat cu fruntea sus într-o Europă pe care noi, în realitate, nu o părăsisem niciodată. Într-o Europă care uitase că la noi, în 1949, s-a luptat în munți cu arma în mână — în acele lupte împotriva terorii totalitariste au murit mai mulți oameni decît în oricare altă revoluție postbelică. Lumea a cam uitat Canalul, primul Canal, Piteștiul, sinistra închisoare fără egal în istorie, Valea Jiului, Brașovul și nu numai astea. Dar acum mă bucur din inimă că în aceste momente ea a ajuns să ne cunoască, că este alături de noi. Însă e bine să știe că nu avem nevoie numai de medicamente, alimente pentru copii, ci și de cărți. Fostul regim s-a ocupat doar de educarea terorștilor. Dar despre asta altădată, cînd voi reveni la masa de lucru. Deocamdată, locul meu este pe străzi, acolo unde este nevoie. Fiindcă oamenii trebuie învățați să-și folosească așa cum se cuvine libertatea dobîndită cu alții singe. Trebuie avut grijă ca niște ticăloși să nu fie înlocuiți cu alții. Avem atîția sfinți și martiri încît portretele lor n-ar încăpea în toate bisericile Europei. Să nu-l uităm și să nu le pătăm memoria. E bine să nu uităm tocmai acum că pe lângă monumentele pe care va trebui să le ridicăm în amintirea a tot ce a însemnat sacrificiul și jertfa se mai cuvine unul: procese internaționale, vorbești și scrise, care a demascat crimele odioasei dictaturi și a ținut vie speranța în libertatea pe care, iată, am dobîndit-o. E bine să se mai știe că în aceste zile nu lucrăm numai pentru noi ci și pentru alții din alte țări ale lumii. Deoarece, așa cum avertiza Camus, microbii ciumei nu dorm, așteaptă momentul.

De azi înainte totul depinde numai de noi. Nu mai putem arăta cu degetul în sus, nu mai avem pe cine da vina. Ia masa de scris, asadar, însă și în stradă. Acum ori niciodată!

Augustin Buzura

Fraternitate

NOȚIUNI deprinse în primii ani de școală și golițe de sens prin repetare în context mincinos au căpătat în aceste zile încălcătură explozivă de adevăr, s-au înfrunchipat. Acum am reprezentarea nouă și acoperirea în caratele fierbinți ale sentimentelor pentru cuvintele **popor** (alături de fiul meu, într-o mare de oameni, am strigat din toate puterile, într-un singur glas, „Noi sintem poporul!” și fiecare păticea din acest noi imens îmi era la fel de scumpă ca adolescentul de alături), **eroism** (a doua zi, tînărul cu pansament pătat de singe, sus pe tanc, ținînd în mînă o armă în a cărei baionetă era înfiptă o piine și îndemnînd încă nehotărîții de pe trotuar „Venii cu noi!”), **libertate** (picla suspiciunii, umilinței, deznădejdi risipită în strălucirea amiezii de 22 decembrie) și, mai ales, a noțiunii întrezărite doar la calamitățile naturale și repede pulverizată de degradarea la care ne-au adus foamea și mizeria, corupția și demagogia: **fraternitate**.

„Contrariul umilirii și al morții — spune Malraux — e fraternitatea” și tot el aflase în luptă că sacrificiul duce cu Răul cel mai profund și mai vechi dialog.

Sacrificiul tinerilor care au avut curajul să facă ceea ce maturii de atîta timp ezitam a strivit Răul întruchipat în dictatură și ne-a redat în toată minunăția lor fraternitatea, libertatea, speranța.

Adriana Bittel

Deschiderea soarelui

TU, focos și chipeș și nedomestic, rotindu-te neconștient deasupra capetelor, frontoanelor și balcoanelor din Piața Republicii, dansînd pe umerii obrașilor și în lacrimile abia mijite, călăuză a anotimpurilor Limbii Române, împărat al siragului liber, demn și adevărat al cu-

vintelor, ochi al bucuriei și dreptății, lumină a vieții repusă în hotarele ei firești, SOARE, ascultă rugămintele (rugile, mințile) noastre și redă-ne nouă pe noi înșine.

Nicolae Iliescu

Ieșirea din minciună

O DATA pe lună ne adunam pentru a face să ne crească ideologia: primeam cite un bilețel cu indicații de pagini din „Opere” și puneam citatele cap la cap. Dacă se întîmpla, dincolo de logică, să primim voie să mergem la cite un congres în străinătate eram cu grijă instruiți, prezentîndu-ni-se cele mai absurde situații, iar la întoarcere făceam un raport în care accentul trebuia să cadă paranoic pe provocări și pe riposta noastră fermă. Nu fusesem trimiși să discutăm, ci să dăm lecții învățate pe dinafară. Totul se petrecea „conspirativ”, pentru a ne face complici la un mod de a gîndi și acționa bazat pe subordonarea strictă. Ni se propunea o clară formă de „desăvîrșire”, oarba ascultare întemeiată pe arta de a te minți singur. Trebuia să ne convingem că nu știm să gîndim, că sintem înconjurați de dușmani, că nu avem perspectivă: eram niște anonimi. Nu există dictatură fără ruperea solidarității între membrii societății: dictatura are tot timpul grijă să desfacă orice formă de solidarizare, profesională, confesională, națională. Am fost tot timpul asmuțiți unii împotriva

altora: țărani „furau” plînea orășenilor, pensionarii mincau prea mult, tinerii nu erau disciplinați, cultele erau prea libere, prea multă lume se interesa de ceea ce se petrece în Europa. Lipsa de orizont se completa prin cadrul lipsit al orașelor, cu piețe înrămate de cazarme de coșmar.

Puțini au fost aceia care au avut curaj și au înfruntat mecanismul: cei mai mulți au încercat să introducă o rază de adevăr și umanitate în el, pentru ca să nu ne prăpăstim cu totul. Nici unul dintre aceștia nu s-a bucurat de roadele muncii, care i-au fost furate de cei care le apucau și le știau pe toate. Și iată că atunci cînd ne cuprinsese disperarea, minunea s-a produs, prin tinerii care au înfruntat gloanțele în numele purității. Cînte lor! Este cea mai bună dovadă că Adevărul este sădit în inima omului. Pe el se întemeiază țara în lungul drum spre lumină, grăind în aceste tragice și binecuvîntate zile. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Alexandru Dușu

În noaptea de decembrie

POPOR de zei! Sfînta zi de libertate a sosit! A bătut ceasul istoriei și pentru neamul românesc care, vai, s-a purificat în baia de singe a celor care și-au dat jertfa supremă luminînd încă o dată, pînă departe în conștiința lumii, ca o flacără aprinsă în inima căzută la picioarele lui Isus! Crăciun însîngerat!

Glorie neamului meu renăscut încă o dată pe moartea Anticristului! Plînge în mine Ființa istorică, plînge! Cu lacrimi de foc și de singe! Glorie!

În această țară sublimă pe care mulți o credeau uitată de Dumnezeu, în acest Crăciun, în a una mie nouă sute optzeci și noua oară, s-a născut Mesia! Nașterea și renașterea anunțate la ceruri de irodia da din primăvărată Timișoară! Acolo au fost uciși în fața lăcașului sacru al Domnului, în noaptea de decembrie, copiii ingenușiați cu luminări aprinse în miinile lor curate. Dar copiii neamului nostru, tinerii acestei țări răbdătoare, dăruite cu harul artelor păcii și credința în mintuire, de atîtea ori, pe nedrept învinuiți cu abstragerea din timp, cu nepăsarea în fața vitregiilor sorții, au trecut ca un duh purificator, ca ingerii luminii peste Apocalipsa dezlănțuită de un anticrist fără milă, izbăvind-ne!

Cruciada copiilor poate fi un nume întru gloria tineretului românesc care a pus capăt celei mai sclerate forțe a întunericului, celei mai cumplite tiranii care s-a

abătut vreodată asupra României și pe care va înregistra-o de acum încolo orice istorie mondială a infamiei!

Am privit cu inima sumbră imaginile de la procesul și execuția odiosului, crin-cenului cuplu de demoni dostoevskieni „autohtoni” filtrați, adaptați și deformați printr-o grilă a deriziunii morale și intelectuale, intruvabil și irecognoscibil pe harta României clasice și, pe lângă o greață profundă, ca în fața unui gunoi (Doamne, iartă-mă!) aruncat printre alte gunoie, toată ființa mea protesta, un protest surd, dureros, fără leac! Prea scurt pentru un dezastru așa de mare! Prea puțin pentru apocalipsa dezlănțuită peste ființa sacră a unui întreg popor! Prea sumară execuție pentru atîtea crime abominabile! Și totuși...

Acum, în acest Crăciun 1989, care va fi legat în istoria neamului românesc de jertfa plină de glorie a eliberării de sub cea mai nefastă mașină a distrugerii ființei sale etnice, doresc din tot sufletul să-mi aduc prinosul de recunoștință acestor tineri eroi ai libertății și dragostei de Țară, cînd și Crăciunul, și sfînta lor înălțare spre cerurile pure va rămîne înscrisă în istorie ca o nouă cruciadă a copiilor menită să facă să renască, odată cu nașterea Domnului, sublima, sacra noastră Românie! Binecuvîntați fie tinerii tăi fii, acum și pururea și-n vecii vecilor, Amin!

Dan Laurențiu

Nume de nescris

CA de ciumă, m-am ferit să întinez pagina cu numele scandalat la comandă într-un ritual sinistru. A mutilat într-atît conștiințele încît nu-l vom pomeni nici măcar la ceasul lichidării împovărătoarei moșteniri dictatoriale. Împovărătoare nu numai fizic, în plan economic pe cine știe cită vreme, dar psihic, prin amintirea traumelor cumulate zilnic, ani și ani, cu repercusiuni, mi-e teamă, în însăși ființa noastră biologică.

Pregătea terenul pentru a marca, în stilul pompos aberant, specific doar minților rălăcite, sfertul de veac blestemat de cînd se cocoțase în virful piramidei sociale. Parvenit prin viclenie, a acaparat puterea samavolnic și a menținut-o cu ajutorul teroarei. Pentru dimensiunea acestei terori va fi greu să se găsească analogii în istorie. De la violența brutală, primitivă, la manipularea abilită și perfida pervertire a cuvintelor — o gamă infinită de mijloace și procedee numai și numai în vederea înșelării opiniei publice, care, în fond, era disprețuită, asimilată maselor de manevră, decile, amorfe, strict supravegheate și dirijate de fanatici acoliți. Sub gestul mingierii cite unul copil, cum cerea protocolul în fața camerelor de luat vederi, vede toată lumea, astăzi, că se ascundea pregătiri minuțioase de măcel pentru eventualitatea, previzibilă, a trecerii de la voci dizidente de împotrivire la ridicarea întregului popor, exasperat de umilințe, sătul de oprimare. Impunea să i se ofere flori din mîini tinere iar, subteran, pregătea inimaginabile depozite cu muniții, cunoscute doar gărzilor sale de șoc, instruite să curme, fără șovăire, orice aspirație la viață liberă. Am luat cunoștință de asemenea depozite în condițiile cele mai dramatice. Chiar cînd scriu aceste rânduri, în primele ore ale Crăciunului, se mai aud rafale și e de presupus că mai cad victime. Ieri, cu ochii încă umezi de lacrimile emoției firești după ce auzisem colindele strămoșești la radio București, ca un semn al eliberării — pe pavajul Capitalei, la intrarea în Drumul Taberei, am văzut, cutremurat, trupuri de bravi ostași scerate de armele simbrășilor terorști. Ce demență a putut să pregătească masacrarea sufletelor inocente? În ce fel să caracterizăm teribila oroadă, otrava sloganelor mincinoase, diabolică răspîndită și convertită în gloanțe ucigăse? Operă **ceașistă** — adjectiv menit să cumuleze de aici înainte nesfîrșita abjecție, cinismul satrapic, infamia numelui din care derivă, de nemaiauzit, de nerostit și de nescris.

Geo Șerban

Noi sîntem demni!

NOI nu suntem un popor de lași! În noiembrie mă aflam în Italia să-mi reiau cursurile cu studenții cînd tineretul cehoslovac s-a mișcat către libertate. Îmi creștea inima de bucurie pe măsură ce asistam la victoriile lor. Toată Europa omagia pe cei care se deșteptau din nou, reamintînd tuturor că ei au fost protagoniștii „primăverii pragheze”. În convorbirile mele cu scriitorii italieni (între care mari personalități precum Mario Luzi, Umberto Eco, Piero Bigongiari, Maria Corti, Cesare Segre) mă găseam de multe ori extrem de strimtorat la întrebarea lor: „Dar voi, românii, de ce nu vă mișcați? Ați rămas ultimii staliști în Europa!” — și-mi era cu neputință să mă apăr. M-am străduit să le explic că noi suntem un popor de țărani fără o tradiție (și fără o practică autentică) a formelor democratice existente în alte țări ale Europei. Cîm nu demult mă ridicasem în **apărarea țaranului român** (despre care se vorbește încă insuficient în aceste zile) în sedința de la „România literară” din septembrie 1988, le-am răspuns acestor personalități ale culturii italiene că eu am încredere în poporul meu de țărani și la invitația lor repetată de a mă stabili în Occident, le-am repetat că nu pot să-mi păstrez demnitatea de scriitor român decît rămînînd în rădăcinile limbii române și respirînd aerul patriei mele. Le-am evocat jertfa celor 11 000 de țărani în 1907 și le-am explicat că **mişcarea** românilor contra umilirii la care sînt supuși de regimul dictatorial va lua, probabil, aceleași proporții. Nu bănuiam cînd reintram în țară, pe data de 16 decembrie, că ceasul ridicării poporului meu și al noilor sale jertfe era atît de aproape și nu puteam să-mi imaginez tragedia teribilă pe care o va trăi în aceste zile istorice.

Acum, cînd n-au încetat rafalele mitralierelor în jurul casci mele, mă închin în fața singelui copiilor ce nu s-a uscat încă pe zidurile Universității și mă cutremur în fața prețului imens pe care noi, românii, trebuie să-l plătim din nou pentru a ne recîștiga demnitatea sacră a Libertății.

Marin Mincu

al morții e fraternitatea“

Ce păstrăm

MI-E greu să-mi adun gindurile, să-mi stăpinesc tulburarea, mi-e greu să găsesc cuvinte, să compun fraze, mi-e greu să scriu. Și totuși, măcar ceva, măcar două-trei rinduri în acest prim număr al noii **Românii literare**, al noii reviste a scriitorimii române eliberate de coșmarul terifiant al sinistrei dictaturi.

Al noii **Românii literare** care va lua totuși cu sine, și va face să rodească înșutit, ce a fost bun și cinstit în cea dinainte, în revista noastră mereu pindită și agresată de vechii diriguiitori culturali, de falșii scriitori și de scriitorii corupți.

Dar ce a fost bun, și preluabil, în **România literară** de pină ieri? Sînt multe de spus și o vom face altă dată pe larg. E timp destul. Acum aștern în fugă cîteva lucruri: acțiunea perseverență, tenace, dusă de critică în condițiile

știute, în direcția cultivării și întreținerii unui climat de civilizație intelectuală, de rigoare și simț al măsurii; am căutat să îndreptăm cititorii către valorile autentice, să identificăm și să susținem aceste valori, să le scoatem la lumină, să le facem distincte, vizibile, din ceața imposturii care le innăbușea; am urmărit apoi inscrierea lor în contexte mai largi de tradiție și consonanțe, în filiații prin care să poată fi dovedită continuitatea și spiritul de corp al culturii române majore, coeziunea ei structurală; am încercat să fim receptivi la noutatea literară autentică, la căutările tinerilor, considerînd că viabilitatea unei mișcări literare se întreține prin neîncetate primeniri; am căutat să promovăm demnitatea limbajului critic, spiritul de civilitate, măsura, dreapta judecată, lucidita-

tea, spiritul rațional și logic. Să întreținem, măcar insular, normalitatea, în mijlocul unei lumi aberante. Sînt multe de spus despre ce am făcut și bine și rău, și necesar și inutil, în vechia **România literară**. Ce am făcut bine, ce am făcut în folosul culturii române grav primejduite vom face și de acum înainte, cu toată energia pe care o mai avem după atîta sfîșiere, cu tot sufletul, cu toată ființa noastră însetată de adevăr și normalitate, în era libertății care ni se deschide după atîta suferință, după atîtea jertfe.

„Să aveți curaj și încredere în Dumnezeu“ ne spune Eugen Ionescu în mesajul pe care îl tipărim în fruntea acestui prim număr al noii **Românii literare**. Așa vom face.

G. Dimisianu

Își deschide

porțile o școală nouă, școala democrației

IN ultimii aproximativ zece ani, cînd teroarea dobindise forme groțesti (ce, uluitor de iute, sub ochii noștri, aveau să devină și ucigașe) am fost întrebat de prietenii mei dragi și buni, nu o dată și nu de zece ori: „De ce nu pleci? Dacă ai cea mai mică posibilitate de a fugi, de a te refugia în altă parte, de a părăsi regimul dictatorial (și o aveam — ca mulți alți români, indiferent de naționalitate), de ce n-o folosești? Ești nebun?”. Răspunsul pe care-l dădeam nu convingea pe nimeni; părea absurd. Spuneam: „M-am născut în București, vreau să mor în București. România este țara în care mor eu“. Sau, emfatic și scuizindu-mă pentru emfaza acestor cuvinte: „Mama mamei mele s-a născut și a murit în București, măică-mea aici s-a născut și aici s-a prăpădit, tot aici mă voi prăpădi și eu“. Dorința de a muri devenise în ultimul an covîșitoare: mulți dintre prietenii mei dragi și buni plecaseră fie sub pămînt, fie pe pămînt, în lumea largă; sub pămînt se duseseră și soția mea, cea mai mare bucurie a vieții mele; eu ce Dumnezeu mai voiam? De publicat nu mai voiam să public, mi-era lehamite iar versurile pe care le scriam nu erau pe placul cenzurii, ca lector de carte (redactor) la editura „Cartea Românească“, la această excelentă editură, binele pe care eram în stare să-l fac — după ce semnasem manuscrisul volumului de versuri **Moartea citește ziarul** de Mircea Dinescu (care, speram eu, avea să fie cel de-al patrulea volum al

său, a cărei apariție o giram în aceeași calitate) — deci, binele acesta devenea tot mai greu de îndeplinit și trebuia plătit cu minciuni insuportabile. Ce mai aveam de făcut decît să-mi urmez mama și soția? Frica de a mă duce lingă ele devenea mai mică. Frica, frica, frica! De cîte decenii am fost învățați să trăim sub apăsarea acestui cuvînt! Frica de a da un telefon, frica de a spune cu voce tare ce gîndești, frica de a sta de vorbă, tu, prietenul tău prezent și cel de-al treilea participant (mut) la discuție: bine ascunsul microfon miniaturizat — care exista cu adevărat sau nu? De cele mai multe ori, da, exista și foarte repede dădea semn că este, că trăiește, că lucrează. Orașe întregi semănate, precum cîmpiile, cu grăunțe ale fricii eterne, orașe pîlpîind în nopți, pline de stelele reci și sinistre ale microfoanelor...

„Frica eternă?”. Așa scriam — și la amîndouă capetele micii străzi pe care locuiesc se aud azi, 24 decembrie, focuri de armă. Ei bine, frica nu e eternă, nu a fost și nu este eternă! Au arătat-o zecile de mii, sutele de mii de manifestanți împotriva tiraniei din Timișoara, București, Sibiu și din altele alte localități. Ei, manifestanții, au demonstrat că există pe lume și lucruri mai puternice decît frica. A arătat-o și tizul meu, poetul Florin Iaru, unul dintre miile care au ieșit în piață cu steagul tricolor. A fost bătut crunt și s-a reintors pentru a fi din nou acolo ca să strige LIBERTA-

TE și să-l oblige în cele din urmă pe tirani să piară din fața ochilor noștri. Cîteva ore mai tirziu fermecătorul tinăr poet și cu mine ne îmbrățișam și el mă ruga în șoaptă să nu-l string în brațe, că-l doare...

Să-i stringem în brațe pe tinerii bucureșteni, timișoreni, sibieni și pe cei din alte orașe, în haine civile sau cu vestoane ale forțelor armate, pe cei care au determinat — nu singuri, dar în primele rînduri — marea și definitivă victorie. Să-i stringem în brațe pe părinții lor care l-au educat astfel încît — măcar atunci, în ultimul ceas — să fie gata să-și dea viața în lupta dusă împotriva tiraniei. Să-i stringem plîngînd în brațe — deși îi doare îngrozitor — pe părinții celor care au murit pentru ca în România să se poată trăi omenește. M-am născut în București, trăiesc în București și vreau să trăiesc — și nu să mor, decît dacă va fi cu adevărat nevoie de moartea mea — în orașul-martir, în orașul ce va deveni un centru al democrației, al culturii, al adevărului. Un centru al inteligenței! S-a terminat domnia prostiei agresive. Trăiască inteligența! Ea știe să-și ierte — și va ierta — dar pe ucigași nu-i va ierta niciodată. Își deschide porțile o școală nouă, școala democrației. Profesorii nu sînt mulți, iar elevi — o țară întreagă. Să fim calmi și să învățăm. Lecțiile democrației nu sînt simple. Binele se învață mai greu decît răul, dar tot el triumfă. Întotdeauna!

Florin Mugur

Glasul mulțimii

JOIA trecută și apoi vineri, în 21 și 22 ale acestui decembrie, am fost pe străzile și în piețele Bucureștiului, acolo unde sute de mii de pumni strînși se ridicau spre cer în ritmul scandărilor: ritmul de nestăvilit al indignării adunate atîta amar de ani și ritmul triumfal al bucuriei libertății. Glasul mulțimii avea o forță fantastică, era un vuiet cuprinzînd totul într-o frenetică a eliberării, grație căreia (era — da! — o „grație“, un miracol) sinistru dictatură s-a spulberat, măturată dintr-o dată de o istorie dezlănțuită. Și — să nu uităm — de o istorie înșingărată: căci bucuria ne este acum umbrită de moarte. Însă deasupra a tot și a toate se aude încă acel glas al mulțimii, uriașul strigăt care cerea să se facă lumină. Și a fost lumină!...

Ion Bogdan Lefter

Aplauze pe ruine

O imagine văzută la televizor cu ani în urmă, mai exact, în zilele imediat următoare cutremurului din martie 1977, mi se pare că rezumă în chip deosebit de pregnant cel mai întunecat sfert de veac din istoria patriei noastre, cei aproape 25 de ani ai dictaturii lui Ceaușescu. Acest monștru de vanitate, convins că nu sîntem în stare nici măcar să ridicăm de jos o cărămidă fără indicațiile lui, ajunsese proverbial, vizita — cum altfel? — una din zonele calamitate. Oamenii cătărați pe dărîmăturile unui bloc, de care binevoise să se apropie, s-au oprit din lucru — încercau să-i salveze pe eventualii supraviețuitori — și au început — desigur, fuseseră instruiți în acest sens — să-l aplaude. Nici în această tragică împrejurare, unul din inșii cei mai lacomi de putere din cîți a cunoscut istoria universală, nu a consimțit să renunțe — deși indecența manifestării era strigătoare la cer — la porția sa zilnică de adulare. **Aplauze pe ruine!** Secvența era, și a devenit din ce în ce mai mult, pe măsura trecerii anilor, unul mai catastrofal decît altul, simbolică. Pe ruinele țării întregi ni se cerea să aplaudăm frenetic. Cu cît dezastrul multilateral se adîncea, cu atît „meritele“ dictaturii ambigene trebuiau să fie mai deșănțat glorificate. Trebuia să le fim recunoscători pentru că ne țineau în frig și în întuneric, că ne lăsau aproape să murim de foame, că ne luasă **toate** drepturile. Aici se ascunde, cred, esența crimei Ceaușeștilor. Ei n-au dorit numai să ne domine (cazul dictaturii clasice); nu s-au mulțumit nici să ne strivescă (cazul dictaturii moderne); au vrut mai mult: să ne batjocorească, să ne umilească — **asa cum n-a făcut-o nimeni, niciodată**. Nici măcar un ocupant străin nu s-ar fi purtat atît de rău: prin însăși condiția sa de ocupant străin el ar fi păstrat o minimă reținere și prudență, s-ar fi ferit, în propriul său interes de altfel, cel puțin să depășească **ultimele limite**. Peste aceste **ultime limite**, Ceaușeștii au trecut fără nici o ezitare și fără nici un scrupul, cu o orgă și o încăpăținare nemaiîntîlnite. Dintre toate relele ce le-au abătut asupra noastră, și prin ele, răul cel mai mare pe care ei au vrut să ni-l facă, pariul lor drăcesc, a fost acela de a încerca să-și și să ne dovedească, nouă și lumii, că pot să ne transforme într-o nație inferioară, de experiment, cu care să faci tot ce poțtești. Să o închizi, de exemplu, într-un lagăr, și lagărul să răsună de aplauze. Cu toate că au existat unele clipe de îndoială născute din disperare, în fond n-am crezut niciodată că vor reuși. Și n-au reușit. Umilitorul a fost la rîndul lui umilit. Cea mai redutabilă tiranie a perioadei postbelice a fost alungată de o revoluție cu **miile goale**. Sumbrul Goliat al puterii totalitare a fost răsturnat de un David complet neînarmat, lipsit pină și de neînsemnata lui praștie. Cu un curaj rareori văzut, oamenii, tinerii în primul rînd, transfigurați ca de o inspirație divină, au ieșit pe străzi, și nu le-au mai părăsit. La Timișoara mai întii, orașul-erou și orașul-martir, la București apoi, unde singele continuă să curgă, ca și în alte localități ale țării.

...În seara zilei de 25 decembrie, de Crăciun, ne parvenea știrea că soții criminali au fost judecați și executați. Cel mai cumplit și viclean Antihrist din istoria noastră a fost doborît de ziua Nașterii Domnului.

Valeriu Cristea

Soarta regizorului tinăr

(Răspuns la o anchetă a revistei noastre — cenzurat în întregime)

REGIZORUL pentru spectatori (ca și pentru actori, de altfel) îndeplinește funcția pe care o au îndobîtoșe ochelarii pentru cititorii unei piese. În cazul în care ochelarii au lentile potrivite, vedem limpede care sînt sensurile textului, dar dacă lentilele sînt din sticlă goală sau vopsită în negru, ori vedem în ceață, ori nu mai vedem deloc.

După opinia mea, modul optim de exercitare a regiei nu există decît ipotetic, această meserie fiind legată de prea multe meandre azi, la noi, ca să poată fi practică la modul ideal. Se întîmplă ca un regizor să știe cum să pună un text în scenă, dar teatrul nu îi oferă acest text, ci altul. Sau i se oferă textul cu pricina, dar nu și distribuția care l-ar servi cel mai eficient. Sau le are pe amîndouă, dar se îmbolnăvește. Sau nu i se poate asigura partea scenografică a spectacolului. Sau (se întîmplă și asta), așteaptă atît de mult ca să se întrunească toate condițiile, încît atunci cînd le are l-a pierit cheful, sau a uitat ce voia să spună cu acel spectacol. Cu toate acestea, continui să regizez optimist, în speranța apariției neașteptate a modului optim.

În ordine cronologică, am pus în scenă **Ciudatul rol al întîmplării** de Ion Băieșu, la Teatrul „Ion Vasilescu” din Giurgiu, apoi **Autorul e în sală**, tot de Ion Băieșu, la Teatrul „Valea Jiului” din Petroșani, **Excursia**, de data asta de Theodor Mănescu, la același teatru, și **Gărgărița**, din nou de Ion Băieșu, la Teatrul din Oradea. Actualmente pun în scenă o piesă de un autor debutant, Ion Șerban, **Un bărbat sau o femeie**, la Teatrul din Petroșani. Privind retroactiv, bilanțul îmi pare egal, căci insatisfacțiile se uită mai ușor decît satisfacțiile. Amărăciunea este vie pe moment, dar este repede uitată datorită noilor necazuri, în schimb, bucuriile rămîn mai bine gravate în memorie (ca și cronicile bune, pe care le păstrez cu evlavie, spre deosebire de cele negative, pe care le ard și le împrăștiu cenușa în vînt). În orice caz, mi-aduc aminte cu plăcere de colaborarea cu numeroși actori din țară, desfășurată aproape mereu pașnic și chiar prietenește. În orice caz, aș fi preferat să schimb unele dintre aceste titluri cu altele. La noi, din păcate, sînt autori dramatici care nu știu să scrie pentru teatru, adică nu cunosc meșteșugul replicii scrise pentru a fi rostită. Este un fenomen apropiat de cel care bîntuie prin cinematografie, făcînd ca bieții actori (unii chiar de valoare mondială) să se căznească a rosti niște fraze atît de nenaturale încît ajung să fie ei învinuiți de dilettantism și falsitate. Există piese care provoacă, prin lipsa de meșteșug cu care sînt scrise, adevărate coșmaruri actorilor și regizorilor. Eu însumi am pățimit și pățimesc chiar acum din pricina acestui neajuns. Mai mult, există autori publicați și unii chiar jucați prin teatre, care nu cunosc îndeajuns nici limba română și nici gramatica ei, făcînd astfel teatru prin fraudă. E o stare de fapt. Nu-mi rămîne decît să mă rallyez la una dintre opiniile exprimate cu atîta competență de către Mihai Eminescu, într-o cronică teatrală publicată la Iași: „Să reamintim o veche maximă teatrală: un actor este dator să gîndească nu numai cu autorul, dar adesea și în locul lui”. Se pare că velleitarii rezistă neclințiți pe metereze, încă din 1876.

În perspectivă, m-ar interesa să pun în scenă, printre altele (dacă și directorii de teatre vor fi la fel de interesați), **Arta prezicerii pe termen scurt** de Tudor Popescu, **Scene din viața unui bădăran** și **Diogenele ciinele** de Dumitru Solcmon, **Jucătorul de table** de Ion Coja, **Iertarea și Dresarea de fantome** de Ion Băieșu, și încă multe altele, pe care aștept să le scrie ei sau alții.

Radu Băieșu

Istorie teatrală (uitată voit): Regele Lear de Shakespeare la Teatrul Național, cu George Constantin în rolul titular. Regia, Radu Penciușescu. Contestat cu violență de unii (și oprit oficial — la vremea sa), apreciat de mulți (și în paginile „României literare”), spectacolul rămîne memorabil

Sfîrșitul arbitrarului anticultural

PINTRE fenomenele execrabile de care ne desparte pentru totdeauna triumfătoare revoluție populară de azi, erică ridicare împotriva tiraniei, e și arbitraritatea anticulturală a regimului defunct. Un aparat diavolesc de cenzură și jandarmerie bloca inițiativele, forfecă și ciopîrtea producțiile literare și artistice, paraliză manifestările culturale autentice, încerca depersonalizarea creațiilor și înlătura din paginile ziarelor, de la radio și televiziune, marile figuri ale vieții culturale contemporane, căznindu-se să inculce, prin multe mijloace, opinia că intelectuali nu sînt „de încredere”, cu excepția cîntăreților de psalmi dedicați sfintei familii. S-a tras o linie de cretă între arta cultă și arta amatoare, prima fiind etichetată în genere ca suspectă prin radicalitate și antiguvernamentală, trebuind ținută sub permanentă supraveghere, cealaltă fiind acceptată mai ales în formele mute, restringîndu-se sever expresiile critice ale opiniei populare și dilatăndu-se extrem versurile și corurile de proslăvire a numai două persoane, în modalități de un grotesc paroxistic. Socotite contraveniente în principiu, satira și umorul au fost practic eradicate din publicistică, de la radio și televiziune. S-a admis existența unui singur ziar vesel (mensual) și acela pus sub drastic control.

Un rol nefast l-a jucat, în toate aceste direcții, aparatul fostului Consiliu al Culturii, încadrat în genere cu persoane străine de literatură și artă și, în multe cazuri, ostile creației și personalităților creatoare, fie din obtuzitate și ignoranță agresivă, fie din supunere oarbă la ordine absurde venite de sus, care cereau nu recunoașteri și ierarhizări ale valorilor, nu stimularea talentelor și fructificarea uriașului potențial al artei și literaturii române de azi, ci restrîngerii ale creativității, cenzurarea brutală a publicisticii specializate, devierea instituțiilor culturale de la rosturile lor, impunerea tăcerii. S-a ajuns pînă acolo încît s-au interzis discuțiile de creație firești la mani-

festări numite „colocvii”, s-au impus texte scrise și vizate, la reuniuni numite „simpozioane”, s-a stampilat fiecare pagină de expozeu, articol, piesă de teatru, cu obligativitatea de a se citi ori publica întocmai. Astfel că, treptat, dar iute, acest aparat a devenit pur și simplu polițienesc, completat, de altfel, prin ani, cu personal de această specialitate, rupînd dialogul cu oamenii de artă, funcționînd pe baza unor liste negre de neagreați, indezirabili, vătămători — liste foarte ample.

Teatrelor dramatice li s-a micșorat artificial numărul de premiere, li s-au impus în repertoriu lucrări anartistice. Măsură haotică, care se băteau cap în cap, opreliști edictate uneori prin telefon, arbitrarul absolut al aprobărilor și respingerilor, instituirea a zeci și zeci de vizionări la care actorii erau siliți să joace iarăși și iarăși în fața uneia sau a două-trei persoane (ce uneori își declinau apoi competența, pretinzînd că vor raporta mai sus), cererile repetate de modificări, tăieri, interpolări, refaceri ale reprezentației, suspendări pe perioade indefinite ale unei premiere au dus la disperare colective întregi și uneori pe răstimpuri îndelungate. O singură persoană, cu funcția de conducător absolut al mișcării artelor românești, își aroga dreptul de a hotărî ce e bun și ce e rău în dramaturgie și spectacole, cine să apară și cine să nu apară pe scenă, cine să reușească și cine să fie respins la concursurile de ocupare a posturilor în instituțiile de artă, ce să se cînte și ce nu la Opere, la Filarmonici, ce traduceri sînt propice și care nu, ce regizori să lucreze, cum și ce anume, ce e voie să se scrie în ziare și reviste și ce nu, despre piese și spectacole, cit și cînd. Suficiența, opacitatea, incapacitatea de a dialoga dincolo de ordine cazone și prescripții schimbate de la o zi la alta, atitudinea de vechil într-un domeniu atît de delicat, repulsia afișată față de toți oamenii cu personalitate ai acestui domeniu, mistificările deliberate și minciunile spontane au transformat persoana în chestie într-un spectru respingător, ocolit ca a-

tare, pe cît se putea —, administrativ, vorbind, — de oamenii de teatru autentici și responsabili. Au fost desfigurate și transformate caricatural admirabilele festivaluri periodice din mai multe centre ale țării, (unele desființate, altele rărîte la periodicitate trienală), interzise reuniunile de breaslă, întîlnirile criticilor, discuțiile reale cu spectatori.

Aproape că nu există dramaturg important, de la Marin Sorescu la Ion Băieșu, care să nu aibă piese oprite. Unii din cei mai valoroși regizori români au fost nevoiți să se autocenzureze, să lucreze în străinătate. Unii din marii autori ai lumii, printre care și compatriotul nostru Eugen Ionescu, au fost expulzați de pe scenele noastre.

Dezmățului acestuia clinic și iresponsabil s-au opus marea majoritate a actorilor, în forme felurite, cei mai buni regizori de toate generațiile, în special tinerii, aproape toți scenograful (în felul lor), cîțiva directori, cea mai bună parte a criticilor din toată țara și, spre cîntea lor, unii activiști culturali luminați. S-au creat, în pofida vicisitudinilor și vitregiilor, a jandarmeriei culturale, nu puține opere scenice și capodopere, s-au relevat neconținut talente noi, cu har. Dar structura teatrului, a școlii de teatru a rămas învechită. Și ca preocupări, ori configurație umană, actualele instituții sînt îmbătrînite. Repertoriul e depozematizat, strălucim de multe din operele universale moderne. Organizarea și administrarea sînt, în mai multe locuri, în suferință — urmări ale unui mod nenăscut de cazonerie anticulturală centralizată.

E neîndolelnic că scriitorii, artiștii teatrului și ceilalți factori implicați vor găsi resursele necesare de revenire la normal în condițiile victorioasei revoluții naționale, democratice, care a edictat, în primul ei act, așezarea culturii pe o bază nouă.

Valentin Silvestru

Am redevenit oameni!

AM trăit o imensă și îngrozitoare noapte a minciunii, delațiunii și trădării, o noapte barbară, cum poate n-a fost alta în întreaga și zbuciumată noastră istorie. O tragică soartă, ce ne-a ademenit sub chipul unei aparente omenii, ne-a lovit fără milă, ducînd țara și poporul la dezastru. Ne-am pomenit ostatici și sclavi în propria noastră casă, în propriul sat și oraș, în propria noastră țară. Am fost transformați în prizonieri, în slugi condamnate la muncă, supunere și adulare a unui cizmar ajuns cirmaci. El ne vorbea cu cinism înimăgînabil și ne obliga să vorbim și noi despre democrația noastră superioară, despre „visuri” și „epoca de aur”, despre „fericirea” de azi și de mîine, iar noi ne aflăm în închisoare și mincam ce și cît ni se dădea, spuneam ceea ce ni se

cerea, aveam căldură și lumină cît ni se dădea, aerul nostru era minciuna, iar perna pe care ne odîineam capul, frica. Funestul tiran, setos de glorie și de putere, voia să conducă nu numai o țară, ci o Europă și chiar întreaga lume. El a împins acest neam spre pieire, aducînd asupra lui o teribilă rușine. Dar n-a făcut-o singur. S-a înconjurat de o clică de inculți fălarnici și lingăi, care s-au înfruptat din bunurile țării și l-au apărat, susținut și înconjurat pe monstruosul înfometat de preamărire. Cum nimic nu e veșnic, cum poporul nu poate niciodată răbda la nesfîrșit împilarea, el a ieșit în stradă și, cu prețul singelui, și-a recîștigat libertatea. Bucuria noastră nu cunoaște margini, inimile noastre bat fără frică, mințile gîdlesc, ochii vād, am redevenit oameni. Cu o nemîngîiată durere și stu-

poare descopăr însă, din primele zile ale renașterii noastre, un lucru straniu. Unii din cei ce au slujit cu orbire și supușenie neîarmurită cîca asasină au acum lipsa de omenie să devină din acuzați acuzaatori. Memoria miilor de eroi care și-au dat viața pentru sfînta biruință este astfel pingărită. Ar fi de dorit, în acest ceas, o mare revoluție și răspundere în propriile noastre cugete.

Trebuie să fim realiști, înțelepți, și decizi, să ne păstrăm calmul și luciditatea, să trăim liberi, în credință, adevăr și curățenie morală, să promovăm valorile umane, valorile democrației, să facem tot ce ne stă în putință ca tragedia neamului din ultimul sfert de veac să nu se mai repete în vecii vecilor.

Viorel Cacoveanu

O premieră care așteaptă de opt ani : De ce trag clopotele, Mitică?, de Lucian Pintilie, după D'ale carnavalului, de I.L. Caragiale. (In fotografii : Lucian Pintilie, Mariana Mihailescu, Gheorghe Dinică, Tora Vasilescu, Mircea Diaconu, Florin Zamfirescu).

Cum am devenit „huligani“

NU poate o nație să fie pururea condusă de neadevăr și de corupție”, scria Eminescu într-un articol din decembrie 1882, referindu-se la „acea care nu cred în nimic, și pentru care principiile politice n-au fost decât pretexte de a parveni și de a se îmbogăți”. Cât despre înălțurarea de lecelor, adăuga Eminescu, „nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr”.

Se poate spune, în multe privințe, despre lumea cinematografului nostru, ca și despre lumea din care face parte, că nu este vorba de a o îmbunătăți, este vorba de a o schimba. Cucerirea demnității unei bresle nu se poate despărți de cucerirea demnității neamului ei.

Într-un film antifascist de marcă, **Du-te și vezi**, de Elem Klimov, ideea se concentrează într-o secvență simbolică : un tablou al lui Hitler zace într-o băltoacă a frontului ; un soldat tânăr îl vede, ridică pușca, îl ocheste și trage ; brusc, în montaj accelerat, încep să se deruleze, înapoi, imagini din istoria ascensiunii lui Hitler ; soldatul trage pe rând în fiecare imagine, până când în cadru apare fotografia unei femei cu un copil („micuțul Adolf”) în brațe ; soldatul privește lung și nu mai trage, coboară arma de la ochi și pleacă. „De la copii începe totul. Nu toate popoarele au dreptul la viitor”, așa justificau hitleristii uciderea copiilor. Acest **Du-te și vezi** oferă o cu totul altă înțelegere a ideii „De la copii începe totul” : „Am vrut să arăt că un copil este atât de important, încât el nu trebuie ucis, chiar dacă e vorba de Hitler”, explică regizorul... Dacă „al patriei erou între eroi” nu s-ar fi făcut vinovat de uciderea unor mulțimi, ci de aceea a unui singur copil, ar fi fost prea de ajuns ca să fie compromis definitiv în ochii istoriei.

„Putem aștepta ca dictatura să cadă de la sine. Dar de la sine n-o să cadă niciodată !” (cităm o replică într-o cronică la un film străin apărută chiar în această pagină, acum un an). Într-adevăr, ea n-a căzut și n-ar fi căzut niciodată de la sine. Se teoretiza mult pe marginea ideii că românul a răbdător, că are un simț propriu al umorului și al fatalității, care îi explică puterea de a îndura. Dar același popor care a suportat toate umilintele, care a înghițit toate minciunile, care a ascultat de sute de ori aceeași placă, stîlcind limba românească, — a reacționat la crimă ca o singură ființă, puternică, de neînving, hotărâtă, acum ori niciodată, să pună capăt nelegiurii. Într-adevăr, avea dreptate cine spunea că singura solidaritate umană indiscutabilă e solidaritatea împotriva morții... Realitatea ultimei săptămîni a adus cu ea o coalescență cantitate de imagini până azi inimaginabile ; o mulțime strălucind de o neobișnuită frumusețe, a tinerilor scandînd, în Piața Palatului, „Nu ple-căm !”, după ce, cu o noapte înainte, atîția tineri pieriseră, cu moartea pre moarte călcînd... Sau la mitingul care a răscutit cuțitul în rană, vuietul de fluierături, ca un vaiet dezgăzuit de sufletul mulțimii, pentru cîteva clipe, înghițite apoi de benzile cu obișnuitele aplauze

ritmice și scandări glorioficioase, și de obișnuitul cor de „băieți” din primele rînduri. Un extraordinar film al unei revoluții pe care, într-adevăr, națiunea a făcut-o ! Dreptul la libertate, poporul român și l-a plătit cu sînge. E un preț mult prea tragic, incredibil de tragic, ca să mai poată fi vreodată uitat.

Un crud remember : catastrofa finală, tragedia la care pot conduce concesiile aparent inofensive, micile compromisuri, marile minciuni aparent strict convenționale, lășitatea, sau frica, sau comoditatea sau inconstiența de a nu striga, la timp : „împăratul e gol !”...

Vom trăi, de acum înainte, cu un nou sentiment al răspunderii și cu o mult mai dureroasă datorie de luciditate.

Acum, cînd fiecare poate să spună exact ce gîndește, fără riscul de a fi decretat „huligan” sau „de tip fascist”, ca să fie exterminat, limbajul libertății trebuie încă descoperit, glosările pe marginea aceluiași nefast „monolog” trebuie înlocuite cu descoperirea adevăratului dialog. Pirghiile autocenzurii, insinuate în straturi de o nebanuită profunzime, nu se anihilează de la sine. Democrația reală nu este un „dat”, ea se cucerește, se exersează, se învață în timp.

DINTR-UN complex capitol al posibilităților măsuri de „salvare a filmului românesc”, iată doar cîteva puncte de primă importanță : restructurarea întregii noastre cinematografii pe criteriul competenței, al valorii profesionale ; eliminarea diletanțismului și amatorismului, la toate nivelele (și, implicit, renunțarea la acea potențială-dă de proporții naționale care s-a numit „Cîntarea României”) ; abolirea cenzurii, înțelegerea cinematografului ca o artă liberă, și nu ca un obligatoriu instrument de propagandă ; dispariția acelor filme nerentabile din nici un punct de vedere, inutile, care nu au nimic de spus, făcute doar ca să bifeze o temă și un loc în plan ; fuziunea obligatorie a noilor adevăruri, sociale, istorice, politice, morale, pe care le vor aborda, în noile condiții, filmele noastre, cu adevărul artistic ; filme inspirate din adevărul actualității și experienței noastre istorice, capabile să intereseze și restul lumii, capabile să reprezinte identitatea noastră națională. Solicitarea tuturor regizorilor de talent, care au lucrat, pînă acum, mult sub posibilitățile lor creatoare, hărțuiți de vizete și de supervizele unui mecanism de producție totalitarist, interesat cu prioritate de necesitatea de a nu contraria ideile singurului (doi ca unul) spectator care contează. Dacă „lui” nu i-a plăcut un film, chiar după ce toate comisiile ideologice „i-au dat drumul” pe piață, acel film va dispărea pe loc din repertoriu, va dispărea chiar și din filmografia pentru străinătate a regizorului, pur și simplu nu va mai exista, așa cum n-a mai existat, după o „Mangalie”, **Faleză de nisip** al lui Dan Pița. Se impune, în acest sens, restituirea publică, în variantă completă, a tuturor filmelor românești puse, într-un fel sau altul, la index în tot acest timp, inclusiv a **Reconstituirii**, de

la premiera căruia s-au împlinit douăzeci de ani. Și se mai impune, evident, lansarea în premieră a filmului terminat de Lucian Pintilie acum opt ani, și „oprit” : „**De ce trag clopotele, Mitică?**” Se mai impune, de asemenea, debutarea unor tineri regizori de talent, care ar fi trebuit să fie de mult debutați : Laurențiu Damian, Ovidiu Bose Pașina, Copel Moscu, Adrian Sirbu și alții. O problemă foarte importantă este aceea a repertoriului : marelui public de la noi i-au rămas complicit străine filmele importante din anii '70 și '80. S-ar impune, apoi, împropă-tarea bazei tehnice a studiourilor Buftea, și renovarea multor săli de cinema, inclusiv a celor de pe Bulevardul 6 Martie, azi cu aparate de proiecție uzate și cu șobolani plimbîndu-se domestic printre scaune. Apoi : programarea, la televiziune, a unor filme bune, și multe, românești și străine, după anii de secetă și de proiectare piraterică a unor filme vechi cu titlu schimbat și fără generic, practică încadrîndu-se, de altfel, perfect, în contextul unui vast program t.v. de spălăre a creierului și de îndobitocire colectivă.

Avem toate motivele să sperăm că noul Comitet pentru Cinematografie va urni lucrurile din loc, tocmai pentru că e compus din oameni care răspund în cel mai înalt grad criteriului competenței. Pe lângă actorul Victor Rebengiuc, pe lângă operatorii Florin Mihăilescu și Vivi Drăgan Vasile, patru dintre cei mai talentați regizori ai noștri, care au avut țaria să nu facă, în creația lor, compromisuri, să nu devină „mercenari”, și care au reușit performanța de a da filme de valoare, cum sînt, elocvent, și ultimele titluri realizate de ei : **Mircea Danelliuc — Iacob. Stere Gulea — Moromeții, Alexandru Tatos — Secretul armiei... secrete**, și **Dan Pița, cu premiera recentă, Roșia albă de dantelă** : Pita e și autorul celui film scos de oficialități de pe ecrane luna trecută, luna „istoricului Congres”, pentru că titlul le suna, probabil, subversiv : **Nolembrie, ultimul bal** !

Viitorul cinematografului noastre e obligat să dea filme de anvergură, filme care să ne redea pe noi — nouă.

Eugenia Vodă

Telecinema

DE ani de zile nu se mai putea asculta radioul propriei tale țări. Era dezgustător. De ani de zile nu se mai deschideau televizoarele. Tot ce spuneau și arătau în limba noastră era scîrbos. Practic, cu o perfidie din ce în ce mai încoerentă, cu o aroganță din ce în ce mai imbecilă, interzisese tot ce era frumos, cult, civilizată, inteligent, în care vedeau, cu o ură visceră, acte cu caracter dușmănos. Tot ce ținea de intelect și de intelectual le stîrnea mînia și decretul. Umorul cu deosebire. Au șters numele lui Caragiale de pe frontispiciul Teatrului Național. Cel mai mare actor comic român, Toma Caragiu, o știa oricine, „nu putea fi suportat de ea”. Criminalii au fost întotdeauna „terorizați” de puterea cu care știau că se ride de ei. Și se ridea, Dumnezeu, în proporții de masă, căci „cei doi mari comici ai ecranului” au inspirat cele mai feroce glume din cite s-au produs pe pămînt în ultimul sfert de veac. Nesimțîți — cuvînt apăsător în limba română — au crezut că se va rămina la bancuri și au popularizat pe larg imaginea unui popor care nu face altceva decît să ridă, neputincios și vesel. Nici-

Telecronica necenzurată

odată n-au înțeles ferocitatea umorului românesc. Fără milă au desființat Festivalul George Enescu, în numele unei arte combative. Fără milă au mitraliat „Cerbul de aur”, în numele unei cîntări zise a României, unde femeile în rochii de seară, stînd pe scaune Louis XV, iar bărbații în fracuri cîntau „Alunelu, alunelu, hai la joc”. Uritul în proporții de masă nu a atins nicăieri asemenea dimensiuni în care crimele ignoranței față de cultură au precedat crimele organizate, propriu-zise. Au distrus toate emisiunile televiziunii, au mutilat pînă și titlurile filmelor, tot ce atrăgea milioane de oameni, ei simțînd fără greș cele ce plăceau oamenilor și luîndu-le imediat de la gură și din spirit. Au făcut totul — în veci nu vom uita această expresie de abreviere a vieții — ca totul să fie redus, fără umbră de rușine, la emisiunile de două ore, hai trei, pentru și despre ei doi ! Tot ce au făcut nu mai ține de sistemele politice ale lumii, ci de o fără de pereche sistematizare a maleficului, în secolul XX. Ei nu numai că au banalizat răul, în fiecare bucățică de salam. Ei au fost arhitecții și strategii lui într-o construcție de

forța unei tumori. În fața lor, Hitler și Stalin trebuie trecuți la „și alții...”, zicea spiritul bucureștean în orele acestea. Dacă hrăniți cu un asemenea rațional program T.V. de alimentație spirituală, un popor și tineretul lui pot mătura în cîteva ore un sistem convins de infailibilitatea terorii pe care o inspiră, aceasta nu se poate explica decît prin vitalitatea și rezistența valorilor noastre umane, care iradiază, dereglează și sfîrșimă orice mecanisme de pușcă, gratii și subterane. Pentru că a fost măturată cu acel cutremurător de voios „olé, olé, olé, olé...” al unor milioane de tineri care uimesc lumea prin gravitatea elanului lor, abjecția cea mai organizată din lume nu mai poate riposta decît omorînd bezmetic. Rebreanu, în 1941, parcurgînd străzile Bucureștiului după pogromul legionar, avea această observație, de imensă milă și scîrbă : „nu li se va putea spune acestor asasini, niciodată, sărmanii...”. Trebuie să fii scriitor român, om al acestei națiuni bucureștene, ca să înțelegi ce se ascunde în grozăvia acestui blestem, acum, în noaptea asta de Crăciun.

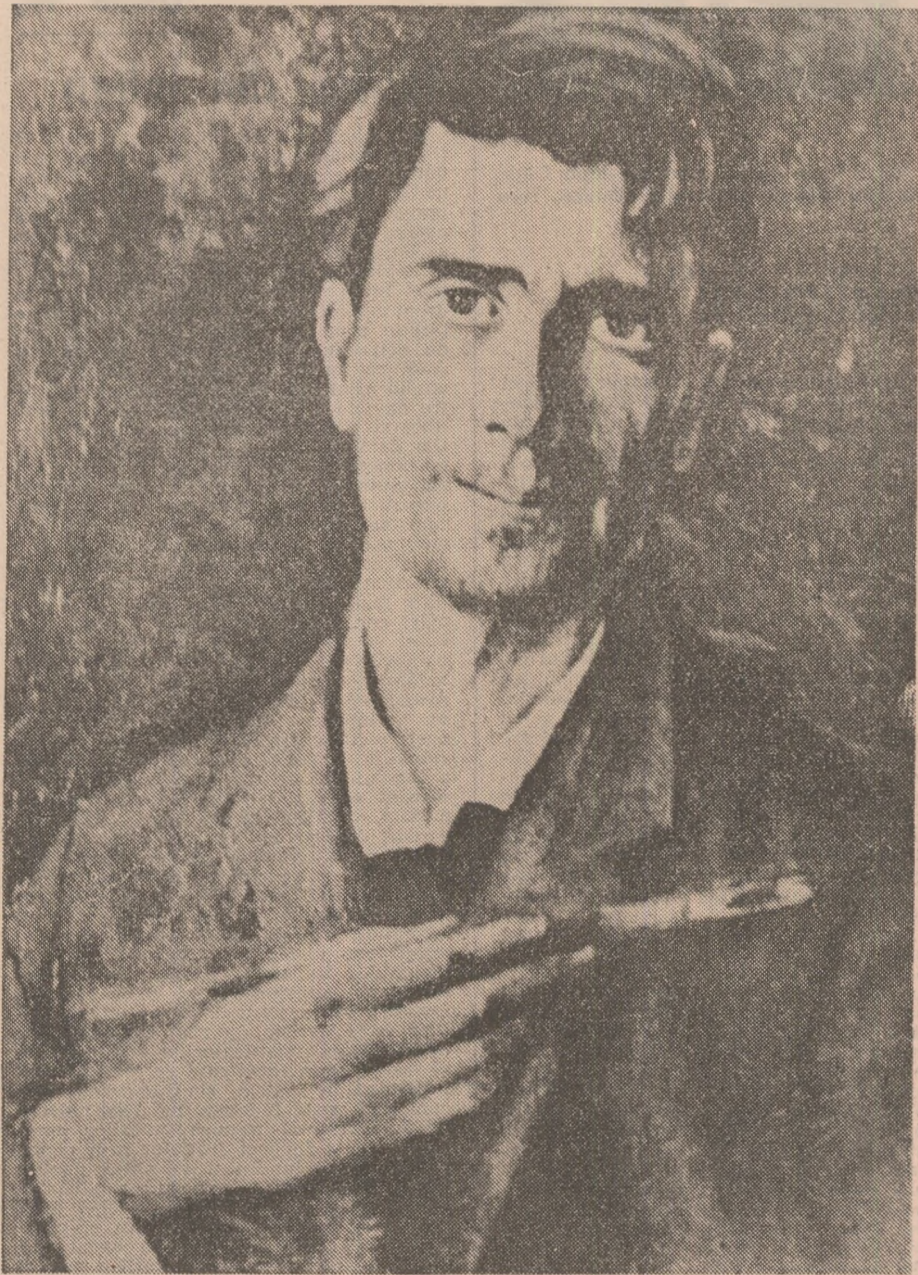
Radu Cosașu

O imagine din documentarele extraordinare ale acestor zile

Nepieritorul zîmbet

ȘTEFAN LUCHIAN: Zugravul (Muzeul de artă)

ATT de greu și des încercatul zîmbet al spiritului uman, mereu pus în fața opțiunii fără întoarcere și mereu triumfător, învingător prin perenitatea ființei și nu prin forță oarbă și intoleranță, s-a răspîndit din nou peste țara noastră în ziua facerii, ziua cînd s-a născut lumina, ziua solstiului cel mai lung și cel mai însoțit, 22 decembrie 1989.

Alături de milioanele de zîmbete-pe care arta milenară le-a creat ca o imagine a seninului și a neînfrîntului, de la epoca arhaică pînă la Gioconda sau Maica Domnului cu pruncul ei necrotit decît de nemurirea spiritului, zîmbetele păstrate în „Muzeul de artă” al României, muzeul memoriei noastre adevărate, s-a răspîndit peste oamenii care nu voiau, nu puteau să mai trăiască fără ele. Nimeni nu se gîndea atunci, în piața unde oamenii mureau cu zîmbetul libertății pe chip sau în suflet, că și zîmbetele din muzeu, destinate eternității, pot încremeni. Și totuși, ca în întregul scenariu aberant, inimaginabil, inutil și demolator care fusese pus la punct cu minuție împotriva unui popor în ființa lui și mai ales împotriva spiritualității sale, în aceeași clădire care înseamnă și istorie și frumusețe, și memorie și lecție, zîmbetul trăia alături de rinjet, frumosul alături de abjecție, eternitatea alături de moarte și neant sufletește. Frescele, Rosenthal, Negulici, Tattarescu, Aman, Grigorescu, Andreescu, Luchian, Pallady, Petrașcu, proaspătul Ghiță, regăsit în retrospectivă, zîmbeau, alături de El Greco, Rembrandt, Da Messina, Tițian, Tintoretto, Monet, Signac. Zîmbeau cu înțelepciunea celor ce se știu dăruirii nemuririi, chiar și după moarte, zîmbeau fiindcă știau răspunsul întrebării ce se dezvăluia sub ochii lor; vor supraviețui spiritul, viața, frumosul, omenescul. Va supraviețui România, cea conținută în sufletul fiecărui om ce se afla în stradă, pe imensa scenă a isto-

riei ce începea să se miște pentru toți, prin toți. Alături, se trăgea. În oameni neînarmați cu mijloacele unei incredibile, enorm costisitoare și univoc servile mașini represive, purtînd doar armura sufletului românesc nepieritor, arma inimii inflăcărate și a cuvîntului descătușat. Apoi s-a tras pentru apărarea vieții, alegîndu-se între oameni și zîmbetul nepieritor.

Muzică

Pînă departe

ACELE ceasului care păreau să fugă înapoi, trăgîndu-ne spre prăpastie, au întors-o brusc; în numai cîteva ore România a devenit semnul de exclamație al planetei; țara considerată inapă pentru revoluție a înfăptuit cea mai rapidă, mai pură, mai purificatoare din revoluțiile ultimului timp. Darul de Crăciun pe care și l-a oferit poporul român a fost dureros de scump plătit. Studentii, nesușinuți de un partid sau de o instituție, au venit neînarmați în fața dictatorului și a aparatului său de represiune; după ei, tot tineretul și apoi întreaga națiune; armata li s-a alăturat repede. Odată alungat, dictatorul și-a arătat esența ultimă: mecanismul pregătit timp îndelungat, cu monstruoasă competență, s-a declanșat în contra propriului popor. Dictatorul a fost pedepsit fulgerător, iar mașina infernală e în curs de lichidare.

Dar tot acum începe și marele efort de dezamorsare a înfiorătoarei mașini morale pe care sistemul a construit-o timp de decenii: teroarea și frica, cenzura și autocenzura, delațiunea și nevroza publică. În lumea artiștilor: osanalele mercenarilor, minciuna și indiferența morală, lingusirea, servilismul și întrîga.

Trebuie regăsite valorile — cele etice

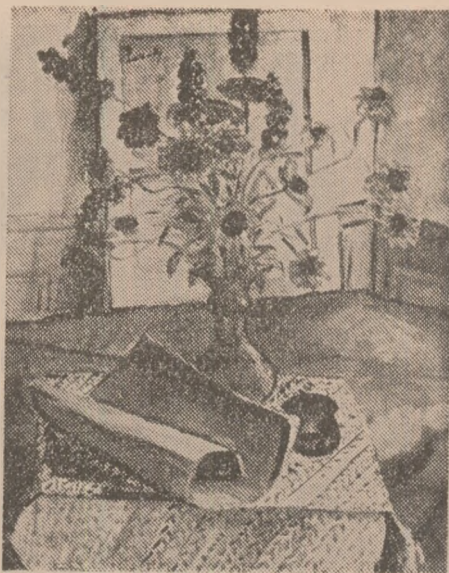
BRUEGEL CEL TINĂR: Vara (Muzeul de artă)

Și oamenii au triumfat. Încă o dată. Ca totdeauna. Și odată cu ei a triumfat zîmbetul. Căci dintr-un muzeu ciuruit de proiectile și pătat de un negru de fum ce nu există decît în paleta apocalipsului și a neînfrîntelor patibulare, operele de artă au fost salvate, de oameni și pentru oameni, pentru perenitatea spiritului. A fost o luptă eroică, tăcută și anonimă, între pereții deveniți fragili, a unor oameni cu nume mai puțin sonore în zarva entuziasmului, dar căroră trebuie să le aducem omagiul celor ce au nevoie de zîmbet, de spirit și certitudine, de valoare și nemurire. Urme de gloanțe, găuri, pierderi provocate de confruntarea cu un pericol ce părea că nu a mai lăsat nimic întreg. Răni de suflet și materie reparabile, acum cînd începe timpul responsabilității, al muncii și seriozității în fața destinului nou, ales de noi, de care vom răspunde doar noi și în fața istoriei. Acolo, sub focul armelor, muzele nu au tăcut, cum pretinde un postulat, oamenii au gîndit din mers și un plan pentru ceea ce va fi. Zîmbetul se va întoarce la locul lui, repede și pentru totdeauna, mai frumos pentru că el există acum în sufletul nostru. Valorile mari au supraviețuit, ele vor fi salvate, căci în muzeu există specialiști, oameni care lucrează de o viață la păstrarea, studierea și repararea lor. Printre ei, unul din cei mai buni, a fost rănit. Cînd am aflat că nu am

pierdut comorile păstrate peste veacuri și spațiul, pentru noi cei de azi, pentru cei de mine, m-am bucurat, apoi am auzit că Gheorghe Petrașcu a fost rănit. Și am fost fericit și trist, căci de restauratorul Petrașcu mă leagă o veche și statornică prietenie, și poate mai ales acel sentiment de respect pentru un om care, trecînd în umbră vocația pictorului de șevalet ce putea să se impună, a preferat dragostea unică, tăcută dar esențială, pentru zîmbetul nepieritor al artei. Cînd se va face calculul centimetrilor patrați de pictură salvată de blîndul și tonicul Petrașcu, în fracțiuni de milimetri ce înseamnă substanța nepieritoare a spiritului, va trebui să utilizăm o măsură neobișnuită și totuși firească, măsura zîmbetului dăruit oamenilor, bucuriei și libertății lor, sufletului și ființei. Se va face bine acest om întreg, frumos și bun, la fel ca toată țara, pentru că așa e firesc și necesar, se va întoarce la sublimul anonim al condiției asumate fără histriionism, recuperînd și readucînd zîmbetul creației umane în tezaurul de valori al culturii românești adevărate, neînvinsă, deși prea des și greu încercată.

Vor supraviețui toate operele din muzeul nostru, din muzeele lumii deschise acum ochilor dornici dar pînă de curînd opriți doar pe reproduceri, pe textele unor oameni ce încercau să ne facă să nu uităm că există ceva dincolo de toate: spiritul, substanța umanului. Vom privi din nou zîmbetul statuiilor arhaice sau clasice din Elada, zîmbetul misterioasei Uta din Naumburg, și acestea vorbind, vorbind mereu între arme ce le vinău pentru că în ele era sufletul umanității, zîmbetul Giocondei și al Madonei Sixtine, zîmbetul misterios al purității din arta marilor moderni, și din cea a românilor purtînd marea seninătate a bunătății și împăcării cu întregul cosmosului, al realității.

Virgil Mocanu

THEODOR PALLADY: Natură statică

Anatol Vieru

Ralea și sensul înnoitor al istoriei

UM să găsec, în suflet, acum, tonul și cumpăna necesară scrierii unui articol? Bucuria eliberării de tirania ceaușistă, canonada tirului mitralierelor și chiar a tunurilor care se aude în camera mea de lucru, lupta eroică pentru înfrângerea pistolarilor (care, acum o oră, trăgeau chiar din blocul în care locuiesc) acestea toate și atâtea altele mă țin într-o stare de tensiune neprielnică scrisului. Iar telefonul sună necontenit, ca la gară. Și, totuși, vreau, trebuie să scriu. E o cronică despre ultimele două volume *) din ediția scrierilor profesorului meu Mihai Ralea, care încheie (cu excepția notelor de călătorie) publicarea operei sale antebelice. Nu voi relata aici cite stratageme au fost folosite pentru ca aceste volume (mai ales cel de al șaptelea) să „treacă” prin filtrul „avizărilor”. Dar mărturisesc că mi-era teamă de scandalul ce-l va provoca cenzura postapariei (există și asta!) de îndată ce vor apărea exemplarele de semnal. N-au mai avut, din ferire, timp să o facă. Dar să spun ce motive ar fi putut invoca pentru sinistrelor lor dictate de interdicție. Al șaptelea volum din **Scrierile** lui Ralea adună escurile sale de filosofie culturală și de atitudine culturală. Acestea, tocmai, puteau provoca iritare, interdicție și dispoziții punitive. Cum se știe, Ralea a fost un cugetător de stînga, publicist de-

*) Mihai Ralea, **Scrieri**, vol. 6, 7. Ediție, prefată și note de Florin Mihăilescu, Editura Minerva, 1989.

mocrat din aripa radicală a Partidului Național-Tărănesc, care a crezut în raționalism, justiție și omenie, luptîndu-se, cu o impresionantă constanță, împotriva fascismului și a tuturor ipostaziilor sale. Or, iarăși se știe, aceste convingeri nu mai erau, de la o vreme, nici agreeate, nici tolerate de regimul opresor care a fost acum înfrînt. Istoria e vicleană și paradoxală. De multă vreme, cei ce ținneau un condei onest în mină și știau să mediteze lucid asupra fenomenului politic sau ideologic au constatat o deloc ciudată asemănare între fascism și stalinism. Iar că odiosul ceaușism a fost o expresie concentrată a stalinismului e prea evident ca să mai depun stăruințe. Mai toate motivele ideologice fasciste le reîntîlnim în structurile stalinismului, și ale ceaușismului. Să amintesc aici, în grabă, fie și numai enunțativ, citeva: totalitarismul, agresivitatea dictatorială și refuzul pluralității opiniilor, desconsiderarea omului și masificarea individului prin anihilarea personalității, cenzurarea tuturor manifestărilor culturale și artei pînă la a le anula, înlocuindu-le cu biete ersatzuri din mucava, excomunicarea adevăraților făuritori de cultură, interdicția unor opere din trecut și a celor nou create, tabuizarea unor teme și chiar cuvinte (avem alcătuite, unii dintre noi, liste corpolente de cuvinte (!) interzise), excomunicarea adevărului și înlocuirea lui cu fantoze fabricate de dictatură, prigonirea și terfelirea rațiunii, a bunului simț, a raționalismului, exaltarea naționalismului primitiv prezentat, fals, drept patriotisme, antiumanismul cel mai feroce, cultul personalității conducătorului unic (Führerul) cu aură charismatică. Pînă și deziderate, așa zicînd vizionare, despre o „lume nouă” și „omul nou” le găsim, deopotrivă utilizate, în presa fascisto-legionară și în cea a stalinismului ceaușist. Tocmai datorită acestei identități de motive ideologico-politice nu s-a putut întreprinde la noi nici critica radicală a fascismului (în varianta sa legionară), nici cea a stalinismului dogmatic și mortifiant. E o datorie a noastră de viitor, să înfăptuim, analitic, această critică radicală a unor fenomene care au rănit grav, timp de șase-șapte decenii, Europa întreagă și poporul nostru. Fără acest examen riguros și calm, în spiritul seninătății științifice adevărate, memoria ne va rămî-

NICOLAE GRIGORESCU : Casă de țară (Muzeul de artă)

ne alterată și rana nevindecată. Iar fără memorie ființa unui popor se vatămă sau se năruie. În alte țări, cele democratice, astfel de investigații critice au fost de mult efectuate cu rezultate benefice. Sper (iartă-mi-se mărturisirea) să pot relua cercetarea mea (**Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea**) de acolo de unde am fost nevoit să o abandonez, ducînd-o mai departe pînă în 1944. Și apoi pînă spre anii din urmă. Istoriografia literar-culturală nu poate, nu are dreptul să ocolească nici acest adevăr, care e al istoriei, și trebuie să-l restituie în integralitatea sa, indiferent de numele persoanelor care s-au făcut exponenții fie ai fascismului legionar, fie ai stalinismului ceaușist.

DUPĂ acest ocol explicativ să revin la ediția pe care o comentez, decupînd citeva idei forță semnificative. Ralea s-a străduit să descifreze identitatea formulei noastre sufletești, prin apel la antropologie, sociologie, psihologie și etică. Și asta nu numai în vestitul său studiu din 1928 **Fenomenul românesc**. „În sufletul nostru — spunea acolo — s-au topit, formînd o sinteză nouă, un echilibru. Echilibrul nostru sufleteș se cheamă **adaptabilitate**. Prin el ne deosebim de toată lumea Orientului, dar și de aceea a Apusului”. Niciodată nu a acceptat Ralea închistarea mohorită în noi înșine, militînd împotriva acelor care doreau (de parcă ar fi fost posibilă o mutație geografică) plasarea noastră exclusiv în mediul oriental. Intr-un eseu din 1933 nota această idee care mîrîță reamintită: „Tendința noastră către universalism nu se va putea opune la năzuințele de completare ale grupurilor naționale prin viața continentală a Europei de azi. Recunoaștem specificul național ca un fenomen. Dar nu putem face din cultivarea și exaltarea particularităților naționale un scop în sine. Interdependența contemporană va ajunge, desigur, să atenueze stigmatele locale. Regrupări continentale, sub o formă sau alta, vor urma. Europeanismul e, pentru noi, un ferment de civilizare. Prin el s-a realizat tot ceea ce avem. Nimeni nu are dreptul ca, de dragul întreținerii unor moravuri autohtone mai mult ori mai puțin pitorești, să mențină în infinit imbecilitatea poporului său”. Și îi ironiza — tot aici — pe „cezarii de carton care cred că pot modela lumea după poftele lor”. (p. 221). Cine nu recunoaște în acest Cezar de carton o ipostază arogantă a celui ce ne voise izgoniți din Europa, modelîndu-ne țara după halucinante tipare nord-corpene? România modernă, nu a obosit să releve polemic Ralea, s-a creat într-o perfectă sincronie cu Europa, evoluînd — prin spiritele ei cele mai luminate — în consens cu ea.

Apoi raționalistul Ralea a pledat pentru suveranitatea conștiinței și a spiritului critic ca fundamente ale creației. „Noi știm însă că nimic nu se poate crea fără conștiință. Conștiința e postulatul oricărei invenții. Dar conștiința e o cîntărire de bine și rău, o ierarhizare de valori, o percepție netă și exactă a realității așa cum este, o apreciere justă a puterilor și forțelor, cu un cuvînt, conștiința se confundă cu critica” (p. 164). Determinarea specificului național e și ea un act de conștiință, adică de disociere critică. „Specificul național fără conștiință și fără rațiune nu e posibil... Specificitatea națională e o operă de desprindere, de diferențiere, iar percepția diferențierii nu se poate obține decît prin rațiune. Începînd a fi buni europeni, vom sfîrși prin a fi buni români. Românismul se învață prin europeanism” (p. 180). Și, cum se putea altfel?, Ralea a evidențiat fireștile puncte de contact între libertate și făurirea adevăratei conștiințe naționale. „Noi credem — scria în 1930 — că o viață românească se va realiza atunci cînd păturile care o compun vor ajunge la conștiința de sine prin libertate; cînd raportul dintre ele va fi dominat

de regulile de dreptate și legalitate. Altfel, oricîtă afinitate etnică ar exista între diferitele clase componente ale acestui popor și ale acestui stat, și oricît în fine s-ar exaspera cu ajutorul urei de rasă șovinismul latent din orice popor, dacă condițiile vieții sociale ar fi viciate de apăsători tiranice, nedrepte, arbitrarie, viața națională ar fi periclitată. Căci nu există nimic mai antinațional decît o operă de nedreptate sau de exploatare. Solidarității bazate pe stăpînire de o parte și robie de alta nu există și nici un imperativ naționalist de ordin ideologic, nici un mit spiritual nu se poate opune unei stări de inechitate. **Prin social la național** — acesta e crezul nostru” (p. 195). Drepte, răcolitoare idei care ne apar astăzi mai valabile ca oricînd. Mai ales cînd o prea recentă groaznică experiență ne-a arătat cît de departe a dus o propagandă stupidă ideea, nobilă în sine, a conceptului de specific național. Și să adăugăm o altă idee tot despre naționalism ca atitudine potrivnică și culturii și dreptății: „A fi naționalist după ultima formulă înseamnă a nu ține seamă nici de adevăr, nici de iubire, nici de dreptate, adică a distruge din suflet toate idealurile pentru care a luptat de veacuri omenirea. În condițiile acestea, examenul naționalist e prea greu de susținut. Prea puțini vor fi aceia cari vor accepta să se simplifice într-atît sau să opteze pentru o poziție anticulturală. Reducînd la atît naționalismul, inferiorizîndu-l, înseamnă a recruta pentru el o clientelă mai ales primitivă, a-i forma partizani de ținută sufletească rudimentară”. Nu a avut dreptate Ralea? Naționalismul șovin a fost practicat atunci, între războaie, și în ultimii douăzeci și cinci de ani de partizani de ținută sufletească rudimentară.

„Omul, scria Ralea în 1942, trebuie ridicat din ruina lui. Trebuie reinviată omenia și repusă în drepturile ei”. Și aceasta pentru că „un marasm înflorător roade de cităva vreme orice aspirație senină către viață. Se amestecă în tot, ca o sinistrală datorie, ideea de tragic, de despoare și de anxietate”. Cît de dramatic adevărat sună azi acest postulat sau numai apel deziderativ! După dezastrul degradant în care am fost siliți să trăim, omul nostru trebuie acum, într-adevăr, ridicat din ruina lui și restituit adevăratei sale condiții. Charles Péguy deosebise odată (ne reaminteste și Ralea) în istorie perioadele de epoci. Primele ar fi liniștite, clasice, stabilite. Cele din urmă sînt eroice, zbucumate, neliniștite, în căutare de noi orizonturi. Cine nu înțelege că de la 22 Decembrie 1989 România a intrat într-o perioadă într-o epocă? Pentru că aceea căreia revoluția i-a pus capăt pentru totdeauna, deși era numită „de aur”, purtînd și un nume care va rămîne un stigmat, nu a fost deloc o epocă, ci o perioadă turbure, năucitoare, cosmarescă, ucigătoare pentru suflete și ruinătoare pentru țară. Prefacerea zbucumată și căutarea cugetatelor soluții constructive, specifică unei epoci, abia acum începe înnoitor. Și mă bucur enorm că o trăiesc. Pentru că, de ce n-aș mărturisii-o? — eram de mult desperat că nu o voi mai apuca vreodată.

M-am depărtat, îmi dau seama, de formula mea de cronică a ediției. Nu-mi pare rău că deturnarea s-a petrecut tocmai cu aceste două volume din ediția Ralea. Ba chiar s-a nimerit bine. Pentru că cine altul decît profesorul meu, care mi-a fost, cîndva, director de conștiință, putea (trebuia?) să-mi ofere prilej de meditație în acest moment de răscruce a istoriei noastre? Dar, îl încredințez pe bunul cititor că voi reveni cu un comentariu despre această ediție. Să nu închei înaintea omagiază truda competență și migăloasă a lui Florin Mihăilescu, excelent cunoscător al operei lui Ralea, despre care se pregătește să scrie o carte așteptată.

Z. Ornea

JAN VAN EYCK : Omul cu tichia albastră (Muzeul de artă)

Václav HAVEL

GARDEN PARTY

PERSONAJELE

Hugo Pludek
Oldrich Pludek, tatăl
Bozena Pludková, mama
Petr Pludek, fratele
Amalka
Ferda Plzák, specialist în deschiderea
ședințelor
Secretarul Comisiei de lichidare
Secretara Comisiei de lichidare
Directorul serviciului pentru deschiderea
ședințelor

ACTUL ÎNȚI

Acasă la familia Pludek. De față se
află: Pludek, Pludková, Petr și Hugo.
Hugo joacă șah — bineînțeles de unul sin-
gur; face o mutare, trece de partea cea-
laltă a tablei de șah, se gindește, și mult
din nou.

PLUDEK (lui Hugo): Dragă fiule!
(Pludkovei)
Pot să încep?
PLUDKOVA: Cît e ceasul?
PLUDEK: Douăsprezece.
PLUDKOVA: Deja? Trebuie!
PLUDEK: Dragă fiule!
HUGO (face o mutare): Șah! (trece de
partea cealaltă)
PLUDEK: Joacă băiatul, joacă?
HUGO: Da, tată.
PLUDEK: Și cum merge?
HUGO: Prost, tată, prost.
PLUDKOVA: Petr, n-ai vrea să te duci
pentru cîteva minute în pivniță? (Petr se
retrage). Din clipă în clipă trebuie să so-
sească Kalabis, asta ar mai lipsi să se
întilnească aici cu Petr! Toată lumea spu-
ne despre Petr că arată ca un intelec-
tual burhez — și sper că n-ai nevoie
de necazuri din pricina lui!
PLUDEK: Rezon, Bozko! Sînt doar fe-
clor de țaran sărac din șase copii! Am
cinci străunchi săraci!
PLUDKOVA: Petr e oia neagră a fa-
miliei.
PLUDEK: Petr cel negru.
(lui Hugo)

Dragă fiule: Miezul unei națiuni sînt
păturile mijlocii. De ce? Nici urșitoarea
nu duce singură în pod sămînta de ci-
nepă! Iarș a vrut să fie aurar și aurar
a fost. În curînd terminî școala. Ai stat
de vorbă cu tine însuși?

HUGO: Nu, tată.
PLUDEK: Îl auzi, Bozenko?
PLUDKOVA: Calm, Oldo, calm! N-a
sunat cineva?
PLUDEK: Nu.
PLUDKOVA: Ascultă, Oldrich.
(Hugo face o mutare și trece de partea
cealaltă a tablei de șah). Ei, cum îți
merge?

HUGO: Bine, mămică, bine.
PLUDEK: Ce-ai vrut?
PLUDKOVA: Cît e ceasul?
PLUDEK: Unu.
PLUDKOVA: Ar fi trebuit să fie aici...
PLUDEK: O fi întirziat puțin.
PLUDKOVA: Cum adică, a întirziat?
PLUDEK: S-o fi întilnit cu cineva și
■-au luat cu vorba.
PLUDKOVA: Dar cu cine?
PLUDEK: Cu un prieten din timpul
milităriei...

PLUDKOVA: Parcă spunea că n-a fă-
cut armata!
PLUDEK: Păi vezi! Asta înseamnă că
vine cu siguranță! Pot să încep?

PLUDKOVA: Numai să vie! Trebuie!
PLUDEK: Dragă fiule! Miezul unei
națiuni sînt păturile mijlocii. De ce? Cine
se ceartă pentru nimic nu poate dansa cu
capra lîngă Podmokly. Iarș întotdeauna
spunea: vîlta e o carte necrisă. Tu,
chiar nu știi ce-ai să scrii în ea?

HUGO: Nu, tată.
PLUDEK: Îl auzi, Bozeno?
PLUDKOVA: Calm, Olda, calm! N-a
sunat cineva?

(între Petr)
PLUDEK: Nu. (lui Hugo) Dragă fiule!
(către Pludkovă) Pot?
PLUDKOVA: Cît e ceasul?
PLUDEK: Două.
PLUDKOVA: Trebuie!
PLUDEK: Dragă fiule!
HUGO (face o mutare): Șah! (schimbă
locul)

PLUDEK: Joacă băiatu, joacă?
HUGO: Da, tată.
PLUDEK: Și cum îți merge?
HUGO: Prost, tată, prost.
PLUDKOVA: Petr, n-ai vrea să te
duci pentru cîteva minute în pod? (Petr
pleacă) Dacă ar fi numai intelectual, mă
rog, treacă-meargă, în general intelec-
tualii sînt admiși în zilele noastre, dar dum-
nealui, parcă de-al dracului și-a adus a-
minte să fie tocmal burhez!
PLUDEK: Toate dinadins! (către Hugo)

Dragă fiule! Nici husarii din Holin nu se
duc în pădure fără dirlogi! Iarș s-a gin-
dit la viitorul lui și de aceea a învățat, a
învățat, a învățat. Tu te-ai gîndit vreod-
ată la viitorul tău?

HUGO: Nu, tată.
PLUDEK: Cum așa?
HUGO: M-am ținut de învățătură, tată.
PLUDEK: Îl auzi Bozeno?
PLUDKOVA: Calm, Oldo, calm! N-a
sunat cineva?
PLUDEK: Nu.
PLUDKOVA: Ascultă Oldrich... (Hugo
face o mutare și schimbă locul) Ei, cum
îți merge?

HUGO: Bine, mamă, bine.
PLUDEK: Ce-ai vrut?
PLUDKOVA: Cît e ceasul?
PLUDEK: Trei.
PLUDKOVA: Ar fi trebuit să sosească...
PLUDEK: O fi întirziat puțin.
PLUDKOVA: Cum adică, întirziat?
PLUDEK: S-o fi întilnit cu cineva și
s-a luat cu vorba.

PLUDKOVA: Dar cu cine?
PLUDEK: Cu un prieten din tinerețe.
PLUDKOVA: Știi doar că tinerețe n-a
avut!

PLUDEK: Tinerețe n-a avut, dar a
avut în tinerețe prieteni! Oare eu nu-i
sînt prieten din tinerețe?
PLUDKOVA: Bine, dar pe tine nu te-a
putut întilni!

PLUDEK: Păi vezi! Trebuie să vină!
Pot să continui?
PLUDKOVA: Numai să vie! Dă-i dru-
mul, trebuie! [...]
AMALKA: Doamnă, v-am adus o...
TOTI: Scrisoare!
AMALKA: Nu, telegramă!
PLUDEK: Citește-o!

AMALKA: (citește) DRAGĂ OI-
DRICH, NU POT VENI LA TINE ASTĂ
SEARĂ TREBUIE SĂ MĂ DUC LA UN
GARDEN PARTY AL COMITETULUI DE
LICHIDARE. Aničko, ai găsît? Nu ți-e
frig? De ce? Aha! La șapte și jumătate,
dar sigur! Pot să continui? ÎMI PARE
RĂU ȘI SPER SĂ NE VEDEM ALTĂ
DATĂ. Foarte mult! Vă face o siluetă
frumoasă! Ca întotdeauna, doamna Kan-
turkova a ieșit în colțul acela. Vescnic
cîntă pădurile. Iar duminică am putea să
ne ducem la Nespeky, să culegem afine,
ce spui? TE SALUTĂ AL TĂU — Așa!
Așa! Doar nu sînteți din porțelan! —
FRANTA KALABIS. [...]

ACTUL AL DOILEA

Intrarea în grădina unde are loc ser-
barea Comitetalui pentru lichidare. La o
măsuță încercată cu tot felul de hîrtoage,
ștampile etc., stau Secretarul și Secretara,
care asigură aici serviciul de ordine.
Apare Hugo:

HUGO: Bună ziua. Nutrețul e nutreț și
mazărea e mazăre. Colegul Kalabis e aici?
SECRETARUL: Care Kalabis? Iosef,
născut la 2 ianuarie 1940? Václav, născut
la 18 iunie 1891? sau František, născut la
4 august 1919?

SECRETARA: Kalabis František, nă-
scut la 4 august 1919, e motivat. Vorbește
astă seară la o ședință a locatarilor, des-
pre viitorul omenirii.

SECRETARUL: Nu vă scoateți cravata
și sacoul?

SECRETARA: Vă aflați la intrarea
principală B. 13. Aici puteți obține un bi-
let de intrare universal, care vă dă drep-
tul să vă mișcați liber pe toată întinderea
grădinii și să participați la aproape toate
manifestările din cadrul Garden-partiului
(serbării) organizat de Comitetul pentru
lichidare.

SECRETARUL: Ca de pildă convor-
birea cu șeful secției de perfecționare a
noilor metode de lichidare, ce va avea loc
pe spațiul din apropierea lacului...

SECRETARA: Sau un joc de societate
amuzant din istoria Comitetului de lichidare,
organizat în pavilionul trei roman.

SECRETARUL: Sau o suită de anecdo-
te hazlii culese din practica de lichidare
a secției a cincea, consemnate și poveș-
tite de șeful secției a cincea.

SECRETARA: Și la care puteți contri-
bui și dumneavoastră dacă ați depus textul
exact, prevăzut cu certificat medical
și asentimentul responsabilului de grupă
sindicală, cel mai tirziu cu două luni în-
aintea începerii serbării, la secretariatul
pentru umor și la comisia pentru regle-
mentarea ideologică.

SECRETARUL: Dacă vă procurați
aprobarea comitetului de organizare pu-
teți să și dansați, pe marele parchet A,
între orele unsprezece treizeci și două-
sprezece — iar apoi, între unu fără un sfert
și unu și jumătate. Înainte de asta, Marele
parchet A este rezervat secției pentru li-
chidare metodologică. Între timp, comi-
siei lichidatorilor populari, iar după aceea,
subcomisiilor pentru delimitare,

SECRETARA: Dacă vă interesează re-
cuzita fantezi, cum ar fi pălărioarele de
hîrtie, nasurile caraghioase din carton și
altele asemănătoare, le puteți obține de
la magazie prin secretarul secției dum-
neavoastră, iar apoi, vă puteți distra cu
ele în raza Micului parchet C.

SECRETARUL: Dar pentru asta tre-
buie să respectați coada care s-a format
încă de după amiază în fața Micului par-
chet C, coadă din păcate inevitabilă, ți-
nînd seama de marele interes pentru acest
gen de distracție și de spațiul limitat al
Micului parchet C.

SECRETARA: Cu cît veți fi mai disci-
plinat, cu atît mai repede veți ajunge la
rînd.

HUGO: Iertați-mă, dar Micul parchet
C este de bună seamă mai mic decît Ma-
rele parchet A. De ce n-ați trece distrac-
ția cu recuzitele fantezi pe Marele parchet
A și dansul secțiilor pe Micul parchet C?
De ce să ne băgăm nasul în lemne cînd
pînă și cînteziul cîntă singur? Șah!
(Secretarul și secretara fac un schimb de
priviri cu semnificație).

SECRETARA: Da, la prima vedere,
ceea ce spuneți ar avea o logică.

SECRETARUL: Din păcate însă, numai
formal.

SECRETARA: Iar conținutul propriu
zis al propunerii dovedește chiar necu-
noașterea unor principii fundamentale.

SECRETARUL: Dumneavoastră ați fi
de acord ca desfășurarea solemnă a ser-
bării să fie tulburată de niște bancuri da-
daiste, la care, cu siguranță, s-ar ajunge
dacă un punct atît de important, aproape
crucial, cum este Marele parchet A ar fi
deschis intelectualismelor lipsite de se-
riozitate?

SECRETARA: Și apoi, de unde deduceți
că Marele parchet A, este mai mare decît
Micul parchet C? De ce să ne amăgim
mereu cu cite ceva?

SECRETARUL: Colegii din comitetul
de organizare au știut foarte bine de ce
au limitat distracția cu recuzita fantezi la
spațiul Micului parchet C!

SECRETARA: Sau poate n-aveți încre-
dere în hotărîrea Comitetului de organi-
zare?

SECRETARUL: Alcătuit din lucrători
de frunte ai Comitetului pentru lichidare?

SECRETARA: Colegi vechi și încercați
care încă din vremurile cînd dumneavoa-
stră nici nu erăți pe lume lichidau cu spi-
rit de abnegație?

SECRETARUL: În condiții pe care ge-
nerația dumneavoastră nici nu le poate
bănuî? (apare Plzák)

PLZÁK: Ei, ce se aude pe la intrare?
Cum vă distrați? Discuția nu lîncezește?
Garden-partiul (serbarea) e a tuturor!

SECRETARUL: Vă mulțumim, nu lîn-
cezește.

SECRETARA: Nu lîncezește.

PLZÁK: Atunci e bine! În general e
bine că ați venit să ne dați concursul,
puteți să vă așezați, faceți-vă comizi,
eventual, dezbrăcați-vă, descălțați-vă, ce
dracu, doar sînteți singuri, între ai noștri!
Ei, cum v-a plăcut cuvîntul meu de des-
chidere? Bun, nu-i așa? Cred și eu — am
între, ca să zic așa, simplu, popular, ca
să-i mai dezmoșțesc nițel. Tonul acela
popular, se înțelege, nu l-am ales, ca să
zic așa, îl am de cînd lumea. Nu suport
frazologia și mă ridic tăios împotriva ori-
cărei vorbării goale. Asta, ca să zic așa,
izvorăște din însăși structura mea, sînt,
ca să zic așa, un om obișnuit din carne,
singe și lapte, într-un cuvînt, cum se
spune, unul de-al voștri! Și vă rog să
mîncați fără șfială, dacă aveți ce, că
doar n-o să ne ținem de formalități;
știți, mie nimic din ce-i omenesc nu mi-e
străin! Zău! Ei, dar asta n-are nici o im-
portanță, principalul e că am reușit să
creez aici o atmosferă prietenească, ne-
oficială, eu, ca să zic așa, oriunde mă
duc stîrnesc numai decît valuri de vese-
lie! Dar asta n-are nici o importanță, Co-
mitetul de lichidare e o instituție necesară
cu o amplă și complexă agendă adminis-
trativă. Și totuși, din păcate, dumneavoa-
stră aluneceți uneori, așa cîte puțin, ca să
zic așa, pe panta birocratismului. Lucrul
ăsta l-au și observat unitățile noastre, s-a
dus veste și pe sus, iar rezultatul este,
între-un fel, serbarea de azi. Nu vă spe-
riați, deocamdată puteți fi liniștiți, nu-i
vorba de nimic altceva decît să căutați să
stabiliți între voi niște relații umane calde,
frumoase și să vă puneți cu toții mințile
la contribuție, să mai faceți pe acolo ni-
țică aerisală. Căci la drept vorbind, măi
băieți, nu știu cum să spun, dar voi nu
trăiți ca oamenii, zău! Voi știți că femeia
poate rămîne gravidă și în lună? Dacă
pleacă acolo în concediu! Ce dracu, oare
nu sîntem cu toții, ca să zic așa, de la
aceeași mamă Cehă? Dar asta n-are nici
o importanță — acu trebuie să plec,
vreau să văd dacă nu cumva lîncezește
discuția în grădină. Între timp, distra-

ți-vă aici, fără mine. (Plzák iese, pauză
prelungită)

SECRETARUL: Ce se mai aude pe
acasă? Ce fac copiii? Nebunii, nebunii?

SECRETARA: N-aș putea spune n-am
copii, n-am.

SECRETARUL: Cum? Cum? Nu sin-
teți căsătorită?

SECRETARA: Nu sînt, nu sînt, dar
dumneavoastră?

SECRETARUL: Nici eu, nici eu.

SECRETARA: Și copiii? Copiii ce fac?

SECRETARUL: Parcă n-ați ști — ne-
bunii-nebunii. (pauză)

SECRETARA: Spuneți — Marele par-
chet A, dacă-l prîvim prîu detașarea
timpului...

SECRETARUL: Ce anume?

SECRETARA: E într-adevăr, dintr-un
anumit punct de vedere.

SECRETARUL: Ce?

SECRETARA: Mai mare decît Micul
parchet C...

SECRETARUL: În lumina situației is-
torice fără doar și poate!

SECRETARA: Și acest lucru ni l-au
ascuns hu-i așa?

SECRETARUL: Da, dar acum nu tre-
buie să ne mai fie teamă să spunem des-
chis că dacă mutăm distracția cu recuzită
fantezi pe Marele parchet A...

SECRETARA: Dăm posibilitatea unui
număr cit mai mare de funcționari să se
amuze cu recuzită fantezi!

SECRETARUL: La urma urmei, astăzi
nu trebuie să ne mai fie teamă de recu-
zita fantezi!

SECRETARA: N-o fi asta iarăși o cap-
cană pentru șoareci?

SECRETARUL: Colega!

SECRETARA: Iertați-mă! Marele par-
chet A e într-adevăr mare! Admir cura-
jul cu care acest lucru ne-a fost dezvă-
luit. Și pe acasă, pe acasă, ce se mai aude?
Copiii ce fac? Nebunii? Nebunii?

HUGO: Nu vă supărați, dar de cîte ori
e mai mare Marele parchet A decît Mi-
cul parchet C, de altele ori mai mulți
funcționari se pot veseli, simultan, cu na-
suri caraghioase! Cine pescuiește lîngă
Hlatovy, nu trebuie să sară în smeuștele
Șah!

SECRETARUL: Ei și? Să spuî toate
astea azi, nu e nici o dovadă de eroism!
Nu înțelegeți că dacă vom implota la ne-
sfîrșit un adevăr de mult cucerit și anume,
că Marele parchet A e într-adevăr mare,
nu facem prin asta decît să înlocuim o
frază cu alta. Nu, nu! Astăzi interesează
faptele, nicidecum vorbele.

SECRETARA: Intocmai așa m-am gîn-
dit de la început — pe cuvînt! (între
Plzák)

PLZÁK: Ei, ce se mai aude la intrare?
Cum vă distrați? Discuția nu lîncezește,
nu? Serbarea în grădină e a tuturor!

SECRETARA: Vă mulțumim, nu lîn-
cezește

SECRETARUL: Nu lîncezește...

PLZÁK: Ei, asta mă bucură! Cum s-ar
zice, v-am cîntat în strună cu cuvîntul
meu de deschidere! Nici nu se putea alt-
fel. Ce dracu, doar nu sînt un începător
în materie.

SECRETARUL: Luați des cuvîntul
în deschidere?

PLZÁK: Auzi întrebare! Păi, ca să zie
așa asta mi-e meseria Sînt doar specia-
list în deschiderea de șezători, conferințe
și festivități. Lucrez la Serviciul de des-
chidere, întreprinderea 02!

SECRETARUL: Cum ați luat cuvîntul
mi-am și dat seama că sînteți specialist,
luat în sensul adevărat al cuvîntului!

PLZÁK: Am o practică îndelungată, și
serbările în grădină sînt de fapt speciali-
tatea mea! Vorbesc în deschidere se în-
țelege, ce să zic așa, dintr-o necesitate
omenească, nu pur și simplu, pentru că
asta mi-e ocupația

SECRETARA: Și toți deschizătorii sînt
așa ca dumneavoastră?

PLZÁK: Din păcate, nu. Serviciul nos-
tru e împărțit în două tabere: vechii fra-
zeologi, dogmatici, și noi, tîncii, care
avem simț pentru umor. Precum vedeți și
noi avem problemele noastre interne! Și
se mai miră unii că le aveți dumneavoa-
stră! Ehe!, nici pe departe nu-i fiecare
deschizător la nivelul la care am vrea să-l
aveți!

SECRETARUL: Dar dumneavoastră
sînteți la nivelul la care ați vrea să vă
aveți!

PLZÁK: Încerc să-mi ajut colegii mai
slabi, să le arăt drumul. De altfel, prin-
cipalul e că astăzi, ca să zic așa, luat în
ansamblu, Serviciul de deschidere stă în
fruntea luptei pentru o nouă atitudine
față de om!

SECRETARA: Noi avem încă de invă-
țat de la dumneavoastră, mult, mult!

SECRETARUL: Mult!

PLZÁK: Mult! Ați citit broșura mea:
„Pentru un caracter popular al serbărilor
în grădină organizate de instituțiile nos-
tre?”

SECRETARA : Tocmai mă pregăteam... SECRETARUL : Și eu...

PLZĂK : Păi vedeți, măi băieți, și pe urmă vă mirați... lucrurile astea trebuie, ca să zic așa, urmărite, astea nu-s vorbe aruncate în vînt ! În cartea mea am dezvoltat, ca să zic așa, teză că orice servare în grădină ar trebui să fie, înainte de toate, o platformă pentru distracția sănătoasă, populară și totodată disciplinată, a tuturor funcționarilor. De altfel, serarea dumneavoastră are toate premisele să devină o astfel de platformă !

SECRETARA : Vă mulțumim. SECRETARUL : Vă mulțumim.

PLZĂK : Lucrez cu plăcere pentru dumneavoastră. Nouă, deschizătorilor, ca să zic așa, ne sînteți dragi voi, funcționarii lichidatori, așa cum dealtfel e firesc să fie între muncitorii !

SECRETARA : Și nouă, funcționarilor lichidatori, ne sînteți dragi voi deschizătorii !

PLZĂK : Păi vedeți ! În anumite faze e, într-adevăr, foarte important ca oamenii să-și spună deschis, fără ocoliș, că sint, ca să zic așa, oameni. Numai că vedeți, viața nu stă pe loc, și nici noi nu ne putem opri la niște proclamații abstracte ! Știți, eu întotdeauna spun : omule, omule, trăiește ! Și dumneavoastră, nu ne fie teamă s-o spunem cu gura plină, și dumneavoastră trebuie, ca să zic așa, să trăiți ! Viața, cum să vă spun, măi băieți, viața e un lucru nespus de frumos ! Nu credeți ?

SECRETARUL : Este...

SECRETARA : Nespun...

PLZĂK : Și în definitiv, funcționarul lichidator are și el dreptul, ca să zic așa, la o bucătică de viață adevărată, trăită ca să zic așa, din plin ! Și el, și el, fiecare trebuie să aibă cîte ceva din cusururile omenești — și ele tîn, mă-nțelegeți, ele, cusururile, tîn de el, de om ! Sper că și dumneavoastră aveți fiecare, cîte un cusur, căci altfel, ca să zic așa, nu am putea să ne înțelegem : serios ! Eu ca să zic așa, n-am de gînd să lucrez cu niște hîrtoğari ; vă rog să mă credeți, pe cuvînt de onoare !

SECRETARA : Eu am cusururi !

SECRETARUL : Și eu. Eu sint neobrăzat...

PLZĂK : În ce sens ?

SECRETARUL : Am acasă o fotografie obscenă.

PLZĂK : Da ? Și dumneata ?

SECRETARA : Și eu.

PLZĂK : Prea puțin, băieți, prea puțin ! Știți, mie nu-mi plac încluiții care își bagă capul în nisip în fața unor astfel de probleme cum ar fi de pildă o bucătică de viață afectivă. Ei, fire-ar să fie — ...oare dragostea, de — o asemenea dragoste, nu-i un lucru necesar, dacă știți cum să teții de ea ? Surprinderea acestor lucruri tîne doar, într-un fel, de munca noastră cu oamenii ! Cum spun și oamenii pe la noi în Podripisek : Prinde iepurele, să-l ai ! Spuneți și dumneavoastră.

SECRETARA : Bineînțeles !

SECRETARUL : Prinde iepurele, să-l ai !

PLZĂK : Mda, acum trebuie să plec, mă duc să văd dacă în grădină nu lîncezește discuția. Între timp, distrați-vă aici, ca să zic așa, fără mine ! (Plzák iese, pauză)

SECRETARUL : Dumneavoastră...

SECRETARA : Poftim...

SECRETARUL : Uitați-vă, o vrabie ! zboară, mușchii înfloresc, luncile susură, natura...

SECRETARA : Poftim ?

SECRETARUL : Spuneam : vrăbiile susură — mușchii înfloresc, luncile zboară...

SECRETARA : A, da, natura !

SECRETARUL : Așa, așa. Aveți un păr frumos — auriu — ca o gălbănerie, pardon, ca o gălbioară, și nasul, nasul ca un trandafir roșu, respectiv nu mă uita, și ei ...

SECRETARA : Uitați-vă, o vrabie !

SECRETARUL : Cum ?

SECRETARA : Zboară !

SECRETARUL : Și sinii îi aveți...

SECRETARA : Da știu că-l am !

SECRETARUL : Ca două — doi, ca două izvoare (pauză). Vă rog să mă iertați minci, ca două mingi am vrut să spun, iertați-mă.

SECRETARA : Asta-i bine.

SECRETARUL : Și ochii ochii, ca doi, două, doi, ca două, două mingi, respectiv gălbănoare.

SECRETARA : Dar pe acasă ? Pe acasă, ce se măi aude ?

SECRETARUL : Ei, parcă n-ați ști, natura, respectiv nu mă uita.

SECRETARA : Și mingile, mingile ce fac ? Nebunii ? Nebunii ?

SECRETARUL : N-aș putea spune, înfloresc.

SECRETARA : Aha, nu sînteți căsătorit ! SECRETARUL : Adică da, susură, nu vrăbiile, mușchii, mușchii zboară ca doi, ca două, ca doi cotoi, adică, of, doamne ! grozăv aș vrea să știu cine a mai născocit și această acțiune ! Prinde iepurele, să-l ai ! Idiotul !

SECRETARA : Colega !

SECRETARUL : Pardon, Marele parchet A e intrădevăr mare ! Admir curajul cu care ni s-a dezvoltat acest lucru. Uitați-vă, o vrabie !

HUGO : Iertați-mă, dar dacă acum un ceas distracția cu recuzita fantezi ar fi fost mutată pe Marele parchet A. coada ar fi putut să fie cu o sută de metri mai scurtă. Dacă vom împietri la nesfîrșit un adevăr de mult cucerit și anume, că Marele parchet A este într-adevăr mare, nu vom face altceva decît să înlocuim o frază goală cu alta. Acum e vorba de fapte, nu de vorbe ! Nu se recomandă niciodată să tragi cu carabina în urzici ! Șah ! SECRETARA : Protestez cu pasiune ! Există adevăruri care niciodată nu se pot banaliza ! Și nu permit ca niște adevăruri atît de dragi nouă tuturor, cum e de pildă adevărul că Marele parchet A e într-adevăr mare, să fie bagatelizate

printr-o simplă referire la evidența lor probabilă ! Nimic nu-i evident, atita vreme cit printre noi mai pindește ultimul dintre acei care ar prefera să nu ne mai vadă pe nici un parchet !

SECRETARUL : Întocmai așa gîndeam și eu, pe cuvînt ! (între Plzák cu un nas caraghios de catir)

PLZĂK : Ei, ce se mai aude la intrare ? Cum vă distrați ? Discuția nu lîncezește ? Serbarea în grădină e a tuturor !

SECRETARUL : Vă mulțumim, nu lîncezește.

SECRETARA : Nu lîncezește.

PLZĂK : Și, mă rog, despre ce vorbiți ? SECRETARUL : Despre dragoste.

PLZĂK : Ei da, asta-i frumos ! Și dragostea, ca să zic așa, tîne, într-un fel, de om ! Iar omul de azi e bogat în sentimente, mai bogat decît oricare dintre predecesorii săi ! Tocmai de aceea, astăzi, e necesar să fim mai atenți ca oricînd, ca dragostea să nu depășească o anumită limită optimală a rezistenței, căci în asemenea cazuri se poate intimpla ca dragostea să trezească în oameni și tristeți vremelnice !

SECRETARA : Și astea trebuie să liche date, radical !

SECRETARUL : Bineînțeles, numai dacă nu-i vorba de tristeți constructive, căci cunoaștem și din astea și de aceea nu ne este îngăduit să acționăm mecanic, ca să nu vărsăm odată cu copilul și apa din cădiță.

SECRETARA : Bineînțeles, în măsura în care sub cădița tristeților constructive nu se ascund și tristeți destructive.

SECRETARUL : În problema tristeții, eu sint optimist !

SECRETARA : Iar eu sint dușmanul optimismului deplin, de paradă !

PLZĂK : Mă bucur că discutați ! Astăzi noi trebuie să discutăm, și nu trebuie să ne speriem nici de păreri contradictorii, oricine pune la inimă, cu sinceritate, cauza noastră comună ar trebui să aibă una pînă la trei păreri contradictorii, așa cum se spune, atît de frumos, în hotărîrea celei de a treizeci și doua conferințe a secției de deschidere a ședințelor. Pe asta o știți ? Că femeia poate deveni gravidă pe lună ?

SECRETARA : Dacă pleacă acolo în concediu.

PLZĂK : (iritat) : Bancuri, bancuri, unde te duci numai bancuri. De ce nu discutați, de pildă, despre artă ? Slavă domnului, material ar fi destul ! Sau te pomești că în artă încă n-aveți sacul plin de probleme arzătoare ?

SECRETARA : Tocmai voiam să schimb vorba... pe făgașul artei.

PLZĂK : Artă, asta-i o vorbă aruncată în gol ! Personal, ca să zic așa, iubesc arta, o consider condimentul vieții ! Iar epoca noastră de-a dreptul reclamă dramă mari cu eroi suculenți, picturi și peisaje îndrăznețe și cutezătoare, spectacolul contemporan are nevoie de tot mai multe piese contemporane, din ce în ce mai contemporane ! Artă ar trebui să devină un component organic al vieții fiecăruia dintre noi.

SECRETARA : Just ! Chiar la prima constătuire a subcomisiei pentru delimitare vreau să prezint cîteva versuri lirico-epice !

HUGO (pentru sine) : Versuri lirico-epice.

PLZĂK : E bine, fără îndoială, că vă preocupă problema artei, dar nu trebuie să supraapreciați arta, ca să zic așa, unilateral, ca să nu alunecați pe panta nesănătoasă a estetismului, atît de străin spiritului serbărilor noastre în grădină. Asta e ca și cînd n-am avea un sac plin de probleme arzătoare, să zicem, în tehnică !

SECRETARUL : Tocmai intenționam să schimb vorba... pe făgașul tehnicii.

PLZĂK : Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol ! Eu sustin că trăim în secolul tehnicii-magnet, telefon magnet, despre asta nici Verne n-a visat !

SECRETARUL : Am citit nu de mult „Douăzeci de mii de leghe sub mări“...

PLZĂK : Iar noi vom dovedi în curînd că sîntem în stare să citim și mai adînc sub apă !

SECRETARUL : Despre descoperirile căpitanului Nemo.

PLZĂK : Nemo ! Habar n-are acest Verner despre descoperirile căpitanilor științei noastre ! Tehnica ar trebui să devină un component organic al vieții fiecăruia dintre noi.

SECRETARUL : Just ! Chiar la prima constătuire a Secției de lichidare metodologică voi propune să ne gîndim din nou la posibilitatea de chimizare a practicii de lichidare !

HUGO (pentru sine) : Chimizarea practicii de lichidare...

PLZĂK : Desigur, e bine că vă preocupați problema tehnicii, dar iarăși, nu trebuie să supraapreciați tehnica, unilateral, ca să zic așa, să nu alunecați pe panta tehnicismului dăunător, care transformă omul într-un accesoriu mecanic al lumii dezmăslate, al civilizației fără spirit. Asta e ca și cînd n-am avea, să zicem, în artă, un sac plin de probleme arzătoare !

SECRETARA : Tocmai voiam să aduc vorba despre artă.

PLZĂK : Artă, asta-i o vorbă aruncată în gol ! Colegii de la cultură știu, desigur, de ce intenționează să emită o decizie cu privire la îndrăzneala artistică ! Va intra în vigoare chiar din trimestrul al doilea !

SECRETARA : Just ! Artă trebuie provocată cu experimente formale, îndrăznețe, impresionismul și așa mai...

HUGO (pentru sine) : Impresionismul...

PLZĂK : E bine că vă preocupați problema artei ! N-ar trebui însă să supraapreciați tehnica !

SECRETARUL : Tocmai voiam să aduc vorba despre tehnică !

PLZĂK : Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol ! Colegii din industrie știu desigur foarte bine, de ce planifică in-

roducerea mașinilor chiar din trimestrul următor !

SECRETARUL : Just ! Tehnica trebuie să folosească chiar și cele mai noi descoperiri în domeniul ciberneticii !

HUGO (pentru sine) : Sistemul periodic al elementelor...

PLZĂK : E bine că vă preocupă problema tehnicii ! N-ar trebui însă să supraapreciați arta !

SECRETARA : Artă, asta-i o vorbă aruncată în gol !

PLZĂK : E bine că vă preocupă problema artei.

SECRETARUL : N-ar trebui însă să supraapreciați tehnica !

SECRETARA : Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol !

SECRETARUL : E bine că vă preocupă problema tehnicii.

SECRETARA : N-ar trebui însă să supraapreciați arta !

SECRETARUL : Artă, asta-i o vorbă aruncată în gol !

SECRETARA : E bine că vă preocupă problema artei...

PLZĂK : Ajunge ! În felul ăsta, ca să zic așa, nu ne vom înțelege niciodată ! Dacă vreți, sub masca discuției libere, să torpilați atmosfera prietenească pe care am izbutit s-o creez aici, printre dumneavoastră, și dacă aveți intenția să condiționați chiar, succesul serbării noastre, atunci pentru dumneavoastră nu-i loc în acest colectiv încheiat ! Eu n-am de gînd să acopăr aici nici un fel de imoralitate, eu sint deschizător și nu acoperitor ! Cine are de gînd să-mi facă pe aicea fisuri, uite, cu labele astoa il răsucesc și-l azvîrl de nu se vede ! Să nu vă mai prind în fața mea pînă cînd nu vă veți simți apropiați prin afinități omenești ! Fanfaronilor ! Huliganilor ! (Secretarul și Secretara bat în retragere, Hugo murmură în tăcere)

HUGO (pentru sine) : Versuri lirico-epice, chimizarea practicii de lichidare, impresionismul, sistemul periodic, versuri lirico-epice, chimizarea...

PLZĂK : Hei, ascultă, tu ce crezi despre toate astea ?

HUGO : Eu ? ! Ei, la început divergența a fost interesantă, pe urmă însă au luat-o puțin razna, nu-i așa ? (pauză) Desigur, chiar de la început a avut un caracter, cum să zic, nejust, personal, chiar dacă tot timpul a fost vorba de o problemă interesantă și actuală nu-i așa ? (pauză) Da, știu, problema poate fi privită din diferite unghiuri, laturi și poziții, întotdeauna însă, trebuie să cîntărim totul, și pentru și contra, n-am dreptate ? (pauză) De fapt, amîndoi, au avut un pic de dreptate și amîndoi au greșit un pic — sau, mai bine zis, invers : amîndoi au greșit și amîndoi au avut dreptate, nu ? Probabil că da, nu ? (pauză) Da, și eu cred că nu, chiar dacă nu cred că da. Amîndoi au uitat, ca să zic așa, că în viitor, artă și tehnica se vor completa, ca să zic așa, într-un fel, armonios ; versurile lirico-epice vor ajuta la chimizarea practicii de lichidare — sistemul periodic al elementelor va sprijini dezvoltarea impresionismului — pe fiecare produs tehnic va exista o latură specială anume rezervată pentru o percepție estetică eficientă — coșurile centralelor atomice vor fi proiectate de cei mai buni peisagisti — douăzeci de mii de leghe sub apă vor fi accesibile tuturor, ecuațiile diferențiale se vor scrie în versuri, pe acoperişurile ciclotronilor vor fi instalate teatrele genului scurt, și în ele se vor recita ecuațiile diferențiale într-un fel, ca să zic așa, omeneșc, nu ?

(Plzák se uită fix la Hugo, acesta, speriat, scoate legitimația și i-o arată. Plzák, de bună seamă, dă gestului o altă interpretare, scoate repede legitimația sa și i-o arată lui Hugo. În cele din urmă, se liniștesc amîndoi.)

PLZĂK : Frumos vorbești. Cum să zic, așa, omenește. Și în același timp, ești la înălțime. Îmi plăci ! Deschizător înăscut ! Ei hai, spune pe șleau, cînd te-ai lăsat de meserie ?

HUGO : Întotdeauna am avut afinități cu deschiderile.

PLZĂK : Și cum de-ai ajuns la lichidare ? Vreo nedreptate din trecut ?

HUGO : Uite așa îl suflă citeodată vîntul pe om.

PLZĂK : Sau poate, vreo însărcinare ?

HUGO : Fiecare cu sarcinile lui.

PLZĂK : O misiune specială, pe teren, înțeleg ! Păcat, astăzi n-am fost în formă !

HUGO : N-a fost rău.

PLZĂK : Ești un băiat cumsecade ! Nu că aș vrea să fac cu tine cîrdășie, nu-mi stă în obicei, dar trebuie să-ți spun că mi-ai intrat, ca să zic așa, în suflet, pe cuvînt !

HUGO : Și dumneavoastră mi-ați intrat...

PLZĂK : Uite ce, pe mine să mă tu-tuiești, mă numesc Ferda Libidi, s-a înțeles ?

HUGO : Și tu mi-ai intrat acolo, Libidino...

PLZĂK : Ce-ai zice motănașule, dac-am sta de vorbă, să ne spunem, ca să zic așa, ce-avem pe inimă ?

HUGO : Ca între oameni, Ferda ?

PLZĂK : Întocmai ! De acord ?

HUGO : Clar ! De cînd sint aici îmi tot spun ce bine ar fi să pot sta la un *besprechung* cu tine, ca să zic așa, cu inima pe masă ! (Hugo îi smîlge lui Plzák nasul de carton și și-l făcează pe nasul lui) Ce mai face bătrînul ? Nebunii ?

PLZĂK : Șeriful ? Ei, are el lipsurile lui, dar cel puțin trage ca un nebun. Și acum îl găsești la birou !

HUGO : Noaptea ?

PLZĂK : În definitiv, tu ce lichidezi ?

HUGO : Asta înseamnă că aș putea să mă reped chiar acum pînă la el ?

PLZĂK : Te duci la el ?

HUGO : Sau nu se poate ?

PLZĂK : De ce să nu se poată ? Dar ce-ai cu el, ce-ai cu el ?

HUGO : Ce să am, ce să am, mai stricăm și noi o vorbă, să mai...

PLZĂK : Înțeleg, nu vreau să iscodesc...

HUGO : De ce nu ? Iscodesște, iscodesște...

PLZĂK : Pot ?

HUGO : Clar !

PLZĂK : Și ce-ai cu el, ce-ai cu el ?

HUGO : Ce să am, ce să am, mai stricăm și noi o vorbă...

[...]

PLZĂK : Ei, s-au făcut, ce-i drept, greșeli și în sectorul Deschiderilor ! S-au făcut, asta o știm cu toții ! Principalul e că toată chestiunea va fi, ca să zic așa, în mina unui om de meserie.

HUGO : Ce crezi, n-o să-mi puie bețe-n roate ?

PLZĂK : Necesitatea istorică e necesitate istorică, asta va trebui să înțelegă. Au fost ei și alții și toți au trebuit să înțeleagă !

HUGO : În esență, eu sint un om cum nu se poate mai obișnuit, din carne, sînge și lapte, și tot ce-i omnesc nu mi-e străin !

PLZĂK : Cel puțin vei acționa cu sensibilitate, cu înțelegere pentru oameni, asta-i bine.

HUGO : Nu suport, bineînțeles, frazeologia și mă ridic cu energie împotriva oricărei vorbării goale !

PLZĂK : Asta, ți-o spun absolut sincer, pe cuvînt ! Parcă nu m-ai cunoaște, motănașule !

HUGO : Ca să nu mai vorbesc de încluiții care-și viră capul în nisip cînd e vorba de probleme arzătoare !

PLZĂK : Mie niciodată nu mi-a fost teamă de adevăr ! Cînd e vorba de cauză, la o parte cu interesele personale !

HUGO : Cu siguranță că mă vor sprijini — doar sîntem cu toții, ca să zic așa, din aceeași mamă cehă !

PLZĂK : Sint într-un tot de acord ! Nu trebuie însă să ne bagi pe toți, cum se zice, într-o oală ! Chiar și în acțiunea de lichidare, trebuie să se tîină seama, ca să zic așa, de anumite diferențieri ! De pildă, unul ca mine...

HUGO : Ei, dar nu despre asta-i vorba, sint bucuros că am reușit să creez aici o atmosferă prietenească, neoficială, acum, însă, chiar că trebuie să plec ! Doar nu ne vedem pentru ultima oară, cine știe dacă mine nu voi fi printre voi ca acasă !

PLZĂK : Cu noi terminî repede.

HUGO : Așa, și-acum distrează-te aici, ca să zic așa, fără mine.

PLZĂK : Te înțeleg ! Vremuri furtunoase, totul e în mișcare !

HUGO : Odihnește-te !

PLZĂK : Totul se desfășoară cu iuteală.

HUGO : Liniștește-te !

PLZĂK : Ceea ce-i astăzi nou, mine s-a învechit.

HUGO : Deschele-te.

PLZĂK : Căutăm drumuri noi.

HUGO : Fă-te comod.

PLZĂK : Deschidem ferestre.

HUGO : Poți să te și dezbraci.

PLZĂK : Ghiata plesnește, se topește.

HUGO : Descalță-te.

PLZĂK : Ieri Serviciul de deschideri a fost în frunte, mine va fi în coadă.

HUGO : Și culcă-te liniștit, ce dracu, în definitiv și deschizătorii sint într-un fel, ca să zic așa, oameni ! Cum se spune pe la noi prin Podripisek : Prinde iepurele, să-l ai ! Șah ! (ca un salut). (Hugo pleacă grăbit, Plzák distrus se așează pe un scaun. Încet apar Secretarul și Secretara, pauză ; apoi, Secretarul începe să scoată din el, nesigur, un „comunicat“.

Plzák stă scîrbit, se uită fix înainte și nu-i ia în seamă pe cei doi.)

SECRETARUL : Gata, ne-am găsit afinități — ne-am apropiat, ne-am spus diverse lucruri din intimitatea noastră. Ne-am gîdilat, ne-am împuns cu degetul, ne-am inghesuit unul în altul, eu am tras-o pe colega secretară lichidatoare de păr, la rîndul ei, colega secretară lichidatoare m-a mușcat, dar în sensul bun ! Pe urmă, ne-am arătat diferitele particularități pe care le avem și, în acest timp, ne-am atins fără jenă, ba, pînă la urmă, ne-am și tuțuit de cîteva ori !

PLZĂK : Isprăviți cu asta ! Ei, ce căsați gura ? Credeți că mie îmi pasă de voi ? Ei, aflați că nu, nu, nu, nu ! Pentru mine sînteți aer. Nu existăți ! Nici nu vă văd ! Ei, ce mai stați ? De ce nu plecați ? Serviciul de deschideri se lichidează, trebuie să fiți de față, să nu vă scape ceva ! (Plzák iese furios, Secretarul rămîne o clipă nedumerit, apoi înțelege și începe să zburde pe scenă.)

SECRETARUL : Isteti ! Isteti ! Serviciul de deschideri se lichidează ! (tresare) Potrivit cărui aliniat ? A sau Be ? (începe din nou să zburde) Într-adevăr isteti ! Bravo !

SECRETARA (tristă) : Asta-i tot ce-mi spui acum, Pepiku ?

SECRETARUL : Fii bucuroasă că iar s-au liniștit lucrurile ! Și hai să lichidăm, să nu ajungem prea tîrziu ! (Secretara începe să plîngă cu sughituri și pleacă repede, Secretarul privește în urma ei cu un zîmbet fericit pe buze. Dar pînă să iasă, dă buzna pe scenă Plzák și le strigă de la obraz.)

PLZĂK : Și dată vreți să știți ceva, atunci aflați că pînă să vă apucați voi de lichidat, eu voi fi de mult în pat ! În pat ! În pat ! (Plzák le arată furios limba.)

SFÎRȘITUL ACTULUI AL DOILEA

Fragmente din comedia satirică în patru acte traduse de

Jean Grosu

— România literară 21

Arena de zinc

(Urmare din pagina 5)

accentele hotărâtoare de la factori greu de analizat. În primul rînd ochii, și nu atît ochii cît mai ales privirea, apoi mișcările, înclinarea gîtului, felul de a spune anumite cuvinte, anumite inflexiuni ale glasului, dau frumuseții veritabila ei esență și o fac să fie o incîntare, un balsam și o binefacere. Asta nu exclude eventuale imperfecțiuni, ba unele au chiar un fel de grație. Adorabila Maria Schell, a cărei intensă frumusețe, examinată după criterii proporțiilor, poate că ar fi dezavantajată, arbora în filmul *Gervaise* o ușoară claudicație: asta o făcea cu atît mai emoționantă.

Frumusețea, așa cum o înțeleg, nu poate fi nici increzută, nici arogantă. E de înțeles că o făptură frumoasă, chiar și un bărbat dar cu atît mai mult o femeie, să-și vadă cu plăcere figura în oglindă sau să-și contemple cu plăcere culoarea pielii, linia mușchilor, glezele sau genunchii. Nu e în asta nimic rău, nici narcisism nici sentiment de superioritate, dimpotrivă. Eu nu văd în asta decît grațitudine față de natură sau divinitate, în fond un act de umilnță. O femeie amătoare de frumusețe, cu care-mi puteam permite familiarități, întrebă de mine cum se simte ea, așa, ca femeie, fiind atît de frumoasă, mi-a răspuns prompt, cu cea mai nereticentă sinceritate: „Mă simt umilă tot timpul, îngrozitor de umilă, cu atît mai mult cu cît îmi dau seama exact ce e în capul bărbatilor cînd se uită la mine. Sînt obișnuită cu asta și cu toate că a ajuns să mă plictisească și chiar să mă desguste, adevărul e că în fond îmi place”. Este aici un **amor fati**, o resemnare, o supunere și, fără îndoială, o voluptate.

SPUNEAM într-un loc că din cele mai îndepărtate fracțiuni de memorie păstrez impresia copleșitoare pe care mi-o impunea persoana tatălui meu, de o frumusețe care-mi tăia răsuflarea. Totuși frumusețea lui nu era ireproșabilă. Avea gura cam mică, pielea prea albă, bărbia, fără să fie, Doamne ferește, retrasă cîi marcîndu-și bine rolul în profilul lui de medalie, nu era totuși, după gustul meu de acum, destul de energică; trupul lui, altminteri svelt și elastic, nu avea, în ciuda aplombului lui viril, o osatură destul de accentuată. Mama era mult mai frumoasă ca femeie decît era el ca bărbat. Dar frumusețea ei nu-mi tăia răsuflarea. Frumusețea tatei avea ceva dominator, a mamei nu, dimpotrivă. O resimțeam ca ceva foarte familiar, foarte apropiat și liniștitor. Cînd o zăream pe mama alergam să-mi afund obrazul în poala ei, respirîndu-i parfumul nemaîntîlnit de atunci nici chiar la ea în anii mai tîrziu, o emanație abia perceptibilă dar îmbătătoare, pe care, cînd părea că pierе, încercam desperat să o recaptiez cu nările, alipindu-mă de fusta mamei ca pentru eternitate.

Mama avea părul negru, des, cu firul tare, și pielea măslinie, netedă, întinsă, de genul care nu cere menajamente. Cînd ridea i se făceau în obraji două gropițe. Era foarte rezistentă, nu obosea, nu răcea, putea suporta ușor canicula, intemperiiile, putea face eforturi, duce greutăți, fără a-și compromite nici o secundă grația mișcărilor. Miss Monroy o crescuse după preceptele pe care mai tîrziu mi le-a inculcat și mie (un gentleman sau o lady trebuie să poată dormi oriunde, să nu facă mofturi la mîncare, adică să nu aibă stomacul dificil și, mai cu seamă, să nu aibă pielea delicată), obținînd și cu mama și cu mine rezultatele voite; a nu se văicări, a nu evita curentul, a nu se infolia, a face față inconfortului, fără prejudiciu asupra finetei. În acest sistem de educație a fi „sensibil” și a „nu suporta” una sau alta sînt niște fașoane de cel mai inadmisibil prost gust. Eu am beneficiat de imblinzirea prin vîrstă a bravel englezoice, dar mama avusese parte de toate rigorile pedagogiei britanice, cu pedepse corporale aplicate impla-

cabil și acceptate fără murmur, în spirit de *fair play*; erau de altminteri deliberat agrementate cu umor, buna dispoziție, eventual simulată, fiind o normă de conduită obligatorie. Plăcerile elementare, epidermice, ale contactului brutal cu natura, mușcatul dintr-un fruct, tolănitul în iarbă, plimbările, în rochie subțire și în picioarele goale sub ploile violente de vară, regimul acesta, în copilărie și adolescență, i-a imprimat mamei un fel de a fi deschis, atrăgător și oarecum țărănesc. În cele patru luni pe care le petrecu cu părinții ei și cu Miss Monroy în fiecare vară la Blânzi, din copilărie pînă la vîrsta mărișului, mama nu era niciodată încălțată (decît cînd își punea costumul de amazoană ca să iasă călare), se juca toată ziua cu fetele țărănilor și lua parte la muncile lor, incît în octombrie cînd se întorcea la București avea degetele miinilor innegrite de la curățatul nucilor, iar tălpile ei, îngroșate și de o negreală care nu ieșea la spălat decît cu timpul, se acomodau greu cu încălțămîntea, mai ales cu ciorapii de fil d'Ecosse, care se agățau la tras.

Fără să fi devenit, har Domnului, o „intelectuală”, mama ajunsesese multumită pedagogiei lui Miss Monroy, să știe pe de rost sute de versuri din Shakespeare, din Tennyson, din Byron, din Shelley, o mulțime de psalmi și alte multe versete din *The Holy Bible*. Cu trecerea deceniilor le uitase, dar, măcar în privința lui Shakespeare, mai tîrziu, spre bătrînețe, cînd au început să vină filmele lui Laurence Olivier, auzind textele în acea dicție superbă, i-au revenit și ei în amintire, anticipînd în șoaptă, la cinema, versurile ce trebuiau să urmeze.

Frumusețea părinților mei a rămas inalterabilă și notorie tot timpul vieții lor, dar își atinsese culmea în anii cît au fost împreună, 1920—24, în casa din strada care ne poartă numele. Atît de frumoasă ca atunci, ci tînară, nu am mai văzut-o pe mama decît moartă, la 73 de ani.

Pe la trei-patru ani asistam dimineața la toaleta mamei. Pe vremea aceea în vechia noastră casă nu era apă curentă nici instalație de baie. Pentru abluțiunile curente părinții mei se foloseau de un lavabou de palisandru, cu placă de marmură și oglindă mare de cristal în ramă de acaj, plasat în dormitorul lor după un paravan, dar de spălat propriu zis se spălau într-un tub* de zinc aflat într-o încăpere alăturată, unde se aduceau dimineața cămile cu apă caldă. Mă uitam cum se spală mama, ca femeile din tablourile lui Degas (care, cînd le-am văzut, mult mai tîrziu, mi s-au părut niște imagini din copilăria mea). Impudorea tinerei mame în fața puului ei avea o inocență și o grație pe care țin să le subliniez. Stăteam drept, tăcut și grav, la oarecare distanță, și o priveam cum, după ce păsăa în arena de zinc, începea să se supună scenariului prevăzut: turnarea apei pe trup din cana mare de faință, presarea buretelui imbibat cu apă pe ceafă, pe umeri, pe șolduri, pe picioare, frecarea mai insistentă pe alocuri cu mînua săpunată, apoi, la sfîrșit, limpezirea totală, abundentă, cu restul de apă. Mă fascinau lăsarile pe un genunchi, ridicările în picioare, toată euristică aceasta, acompaniată de sclipirile pielii ude. Mai ales mă fascina pubisul, perfect triunghiular și negru, cum îl au femeile brune. Contemplam scenele acestea cu inima strînsă, ca și cum aș asista la un sacrificiu, la un spectacol de cruzime. Îmi părea că trupul gol și tînăr al mamei se oferă de bună voie unei misterioase penitențe. Mirifica materie carnală feminină ce mi se arăta ca o epifanie îmi părea sfîșietor de vulnerabilă. Mi se spusese, ceea ce ea, întrebată de mine, a confirmat, că a trebuit să îndure chinuri groaznice cînd m-a adus pe mine barza. „Și eu nu ?

*) **tub** (engl.) — cadă circulară, joasă, de zinc (sau de cauciuc, portativă), cu circumferință destul de mare ca să nu se stropască podeaua, în care se face duș cu buretele și cu cana.

De ce nu ?” „Tu erai prea mic”. „Dar tata ? De ce nu și tata ?” Mă explicat că numai mamele trebuie să treacă prin asta. O nedreptate strigătoare la cer, evident, dar mai cu seamă ceva misterios. E drept, cum îmi spusese mama, că și tata a avut partea lui de suferință, rănit grav în război, umărul sting fiindu-i sfărîmat de un glonte nemțesc și trebuînd să suporte mai multe operații pe viu în spitale de campanie (cicatricea lui adîncă mă îngrozea cînd o vedeam). Dar acesta era, îmi dădeam seama, un episod profan și bărbătesc, în vreme ce legătura dintre chinurile mamei și barza care mă adusesse pe mine era un mister insondabil.

BIJUTERII nu purta niciodată, decît verigheta și, sus, pe brațul drept, sub mușchiul deltoid, un lanț de argint (cele trei surori ale ei purtau și ele cite un lanț identic sub umărul drept; nu am putut afla ce semnificație avea, evident nu de frumusețe îl purtau). Odată, mi-aduc aminte, gătîndu-se să meargă cu tata la o serată, și-a pus parura de diamante de la bunica ei: ai casei, cu totii, s-au extaziat, au exclamat de admirație, mama se tot privea în diverse oglinzi, părea incîntată, dar înainte de plecare le-a scos de pe ea, le-a pus la loc în casetă și s-a dus fără nici o podoabă. În schimb vara purta, cu rochiile sau fustele ei de stambă, măgele și brățări leftine, de citiva lei, pe care și le cumpăra de la negustori ambulanți (mi-aduc aminte, odată la Iași, din piața Sf. Spiridon).

Mai tîrziu, pe la 50 de ani, a început să poarte două inele, unul cu rubin celălalt cu smarald, tot din caseta cu bijuterii vechi.

ASISTAM bineînțeles nu rareori și la toaleta tatei, dar nu avea nimic extraordinar, ținea, cum am spus, de o ordine profană. Oferea două aspecte contrastante, unul teribil, cicatricea, celălalt nostim, bărbieritul, la care mă amuzau grozav trasul briciului pe curea, clăbucul ca frisca pe față făcîndu-l pe tata să pară Moș Crăciun (un Moș Crăciun care-mi dădea cu pămătuful pe virful nasului cînd nu mă așteptam — dar de fapt asta așteptam—) și sunetul argintos al briciului trăgînd pîrtii netede și late prin grosimea clăbucului. Dar astea erau divertismente. Cu mama era altceva, cu totul altceva. Simțeam în mod obscur dar sigur că mama aparține nu doar altei categorii decît cea căreia îi aparțineam noi, tata și cu mine, ci altei esențe: nu era doar diferită de noi, constatare evidentă, netulburătoare, ci avea ceva uimitor și enigmatic de care ea nu era cîtuși de puțin răspunzătoare nici conștientă și care o depășea. Bineînțeles nu era zină sau si-renă, nu avea în ea nimic supranatural, din contra, parcă noi, eu și tata, ne-am fi aflat mai la periferia naturii, făcînd parte dintr-un regn deficitar sub raportul naturalului. Un regn socialmente privilegiat (vedeam asta), dar privilegiat din eroare și prin abuz. Astea le spun eu acum, cu vorbele mele de acum, atunci bineînțeles nu-mi erau așa de clare, dar de simțit le simțeam. Mai tîrziu cînd l-am citit pe Montesquieu și am dat de întrebarea **comment peut-on être Persan ?** m-am gîndit că altă întrebare ar fi de pus, primordială, anume: **comment peut-on être femme ?**

Nu mai știu în ce carte am citit că trupul femeiesc nu e frumos, fiindcă poartă prea manifest semnele funcțiilor genezice, dar că în schimb frumos ar fi cel bărbătesc, de o plastică mai pură, adaptată acțiunilor nobile și glorioase: luptă, victorie, dominație. Nu-mi amintesc dacă ineptia asta nu o susține cumva Nietzsche; oricum, o probă a vanității și turbulenței masculine. De milenii bărbaii au nenorocit omenirea cu războaiele și cu setea lor dementă de putere (numită organizare, legislație, guvernare, ordine).

Bărbaii sînt diferențiați prin rang și ocupație: rege, soldat, judecător, tilhar, slujbaş; la ei afectivitatea și viața privată rămîn subsidiare, iar dragostea, chiar cînd, prin excepție, e mare și adevărată, ca în cazul ilustru al Lordului Nelson, și

nu, ca de regulă, un simplu balet erotic cu un minim variabil de acompaniament, sentimental, ea nu e mai puțin o derogare. Dar o regină, o țărăncă, o dactilografă, o servitoare, sînt în primul rînd femei, natura le egalizează, ca în *Nunta lui Figaro* (poate mai clar în textul primitiv al lui Beaumarchais decît în capodopera lui Mozart). Toate sînt în mod egal condiționate de sex, de fiziologia lor ingrată și mirifică; ocupația lor esențială e aceeași: copii, casa, dragostea. Neinteresate de evenimente atîta timp cît nu afectează viața privată, ele dau importanță lucrurilor cu adevărat importante (din care fac parte și unele pe care le găsim puerile sau frivole și din cauza asta tratăm femeile ca ființe imature și fără minte, dar gresim).

NUNTA LUI FIGARO (Mozart) are un start vertiginos. Figaro măsoară odala; Suzana vrea să-i arate boneta cu floricele pe care o căpătase de la contesă. El măsoară mai departe, fără să-i dea atenție, ea insistă. Reluate de șapte ori, crescendo, replicile se repetă cu un brio irezistibil:

cinqe... dieci... venti... trenta... trenta sei... quaranta tre !

ca :

guarda un po', mio caro Figaro !

pînă ce în sfîrșit el se îndură s-o bage în seamă: **si, mio core, or è più bello / sembra fatto in ver per te**. Bărbatul e absorbit într-o ocupație serioasă, exprimată în cifre, în vreme ce femeia îl întrerupe, incîntată de un lucrșor oarecare. Numai că ea înțelesese din capul locului ce urmărea contele oferindu-le acea odaie, iar pe de altă parte lucrșorul era o bucurie, mică, mare, nu importă, o bucurie, adică ceva cu adevărat important. De altminteri ea, Suzana, e cea care vede clar în orice situație și tot ea găsește soluțiile.

NU știu cum o fi cu fetele, poate că pentru ele trupul matern nu are nimic extraordinar, dar pentru mine, ca băiat, însemna o revelație patetică. Ființa de care mă simțeam cel mai aproape, căreia mă încredințasem barza, ființa de care simțeam nevoia să mă lîpesc ca să-i respir efluviile acelea insesizabile, cea care se apleca spre mine și se lăsa pe vine sau în genunchi ca să-mi aranjeze ceva, să se joace cu mine sau să mă sărute, era totuși neînchipuit de altceva decît mine ! Nu pot spune că o iubeam mai mult decît pe tata. Nu, dar era altceva. Cînd apărea el, începea feeria, glumele, risul; venea din oraș cu birja încărcată de pachete: foie-gras în aspic, fisticuri, fructe fabuloase, sticle de șampanie și de porto, bomboane de ciocolată și fructe glasate de la Capșa. Era o apariție meteorică, strălucitoare, care schimba dintr-odată orice ambianță, o lua numaidecît în posesie. Mama nu, ea prefera să asculte, pe el mai ales îl asculta fascinat. Îi plăceau grozav intelectuali și bărbaii inteligenți, prieteni ai tatei; cînd veneau cite unii le făcea cafele sau le servea aperitive, apoi stătea atentă pe marginea divanului și-i lăsa să vorbească. O enervau cucoanele care se băgau în vorbă, considera că dacă erau în stare să înțeleagă ceva, tăceau și ascultau.

Nu prin frumusețea ei izbitoră mă impresiona mama. Frumusețea ei nu era decît împlinirea unei obligații elementare, eliminatorii. Tata mă impresiona prin frumusețea lui, ea nu. Totuși făptura miraculoasă era ea, nu tata. Miraculoasă, fără nimic excepțional. Tocmai asta era. Miraculoasă pur și simplu, fiindcă era femeie, miraculoasă tocmai fiindcă era una din nenumăratele milioane de femei de pe glob. Această ființă, cea mai apropiată de noi, cea mai strîns legată de viața noastră, această ființă care habar nu avea de altceva, făcea totuși parte din acea jumătate a omenirii din care nu făceam parte noi, tata și cu mine. Din care eu niciodată nu am să fac parte. Și niciodată nu am să știu cum e asta, să fi femeie.

Alexandru Paleologu

Am citit despre...

...ce vom citi cu toții

■ SĂ scriu scurt. Pentru ca, în spațiul retracții, ajuns treptat la jumătate din dimensiunile lui inițiale în care m-am străduiit mereu să înghesui informație densă și mai multe gînduri decît s-ar fi părut că pot încăpea, să mărturisesc în sfîrșit, pe față, în ce scop am născocit această rubrică, ce funcție am ținut să îndeplinească și cum s-a strecurat prin fisurile tot mai înguste ale zidului fortificat ridicat între noi și cultura universală, pipernicîndu-se, rîrîndu-și frecvența, dar nelăsîndu-se urnită din loc. Pentru ca azi, cînd îngrădirea a fost sfărîmată, să fie fericită că se apropie clipa cînd va putea să se dea liniștit la o parte, în favoarea cronicilor despre cărțile publicate în toată lumea și puse la îndemîna tuturor cititorilor de librării și bibliotecile din România.

A debutat la scurtă vreme după — nu, nu pot să-l zic revoluția culturală din 1971, nu pot minji în aceste zile cuvîntul revoluție amintînd înțelesul obscen pe care i l-a dat altă Elena Ceaușescu, altă criminală nemernică, desfrînată nevastă a lui Mao Tzetung — așadar după ce s-a decretat căderea cortinei de beznă. Numele inițial: „Am citit că s-ar citi...” definea exact obiectivul ei de atunci: să fie o revistă a revistelor literare străine care să reflecte o frîntură din imaginea actualității literare. Un prieten prudent a avertizat că titlul rubricii e prea descoperit, că el trimite imediat cu gîndul la inaccesibilitatea cărții străine în România. A fost transformat deci, în conformitate cu

practica rășluirii exprese a expresivității în „Am citit despre...” și destul de repede a devenit ceea ce a rămas pînă în ziua de azi: o prezentare directă — nu din mina a doua — a unor cărți anglo-saxone sau de limbă franceză, în așa fel incît cei ce, mai mult ca sigur, nu aveau de unde să le citească ei înșiși, să aibă o imagine cit mai exactă despre ele și despre valoarea lor, despre curentul de opinie sau modalitatea de expresie pe care o reprezintă și, pitită printre rîndurile acestei prezentări, sugestia că există spiritualitate și gîndire liberă, că viața freinată și civilizația avansează, că răul și binele, frumusețea și uritul sînt distincte, identificabile, că omul are dreptul la opțiune, la elan, la demnitate, dreptul de a gîndi cu capul lui și de a spune ce gîndește cu forță și cu finețe, nuanțat, de a-și alege singur cuvintele și de a pătrunde toate sensurile existenței.

Am avut formidabilul noroc ca „România literară”, George Ivașcu să-mi fie, tacit, complici, să trateze articolele mele de parcă am fi trăit în altă țară, sau în vechia Romînie democratică, normală, neimpunîndu-mi niciodată subiecte, neintervenînd în textele pe care le aduceam fără a-i consulta sau măcar informa în prealabil despre subiectele lor. Nu le-a fost ușor. De cele mai multe ori nici măcar nu mi-au comunicat vexațiunile la care au fost supuși pentru a se descotorosi de mine și pentru a anihila acest minuscul ochi de geam către literatura care se scrie azi pretutîndeni. Cînd cel ce-l vinău și hărțuiau pe toți deținătorii de rubrici pentru că „o rubrică nu e o moșie” și pentru că apariția regulată a unor semnături — semn distinctiv al publicațiilor de prestigiu — poate duce, doamne ferește, la cultul personalității autorului, i-au strîns prea tare cu ușa pe responsabilii redacției, rubrica n-a mai fost publicată decît o dată la două săptămîni. La sugestia lor, însă, și în săptămînilor alternative am prezentat cite o carte străină, fără titlu de rubrică, fără semnătură, A.L.O.-ul pus de redacție în coada articolului sunînd ca un „alo”. Alo, alo, literatura străină nu și-a încetat apariția și noi nu încetăm să vă amintim măcar acest lucru, dacă nu ni se dă voie și nici n-am avea cum să vi-l prezentăm sistematic, cum s-ar cuveni. Astfel am restabilit continuitatea semnălu-lui pe care l-am transmis, după puterile mele, vreme de 18 ani, fără a-mi îngădui nici cea mai „motivată” absență, pentru că îl consideram un serviciu public, unul din lucrurile mici care se mai puteau, totuși, face, pentru a nu rămîne total dezorientați, neputincioși în întunericul și frigul tot mai înfricoșătoare în care eram cufundați.

Foarte puțin, o picătură în ocean, nimic în condițiile asasinării premeditate a culturii române și prin rețezarea tuturor legăturilor ei cu cultura universală, la care eram obligați să asistăm neputincioși.

S-a terminat. Acum, în România se va putea citi din nou. Orice. Cărți, ziare, reviste din toată lumea. România e liberă. Spiritul e liber. Intrăm, am intrat din nou în satul cel mare în care cu toții sîntem vecini și ne putem cunoaște și ajuta ca prieteni. Cer iertare celor care m-au invidiat pentru că am avut în mină cărți pe care ei nu le-au putut vedea (le-am luat de la Biblioteca americană, Biblioteca franceză și Biblioteca engleză, cărora le pot mulțumi aici deschis pentru prima oară pentru că au fost, în toți anii deseculturalizării Romîniei, adevărate oaze în pustiu în care eram sechestrați). Acum vom citi cu toții. Vom citi după pofta inimii. Așa cum vom și trăi.

Felicia Antip

Noaptea lui 21 decembrie văzută de un scriitor străin

NOAPTEA de 21 spre 22 decembrie 1989, în ajunul căderii dictatorului, m-am culcat plin de necaz. Stătusem pe o baricadă printre tineri manifestanți până la miezul nopții și am văzut un tanc care a împins baricada. Și la poarta Spitalului Colțea am întâlnit câțiva tineri transportați pe tărgi în spital. Erau primele victime din București căzute în lupta pentru libertate. Astfel, ziua sfârșise nu prea încurajător. Dar să îmi reamintesc ziua de la început.

La 21 decembrie m-am sculat cu gândul să fiu concentrat în lectura **Noptii de sinziene** de Mircea Eliade, cartea pe care mult timp am căutat-o și recent am reușit să o împrumut de la un student. Dimineața am ieșit la o întâlnire în centru și am văzut o grămadă de manifestanți cu fotografii ale soților Ceaușescu mergând spre Piața Palatului. Am fost oarecum impresionat de atmosfera abătută a manifestanților și am făcut câteva poze, apoi m-am repezit acasă unde mă aștepta Mircea Eliade. Dealtfel știam că străinii sînt împinși afară de coloanele manifestanților, aveam experiență și de la 23 August.

Acasă, citind Mircea Eliade, am dat drumul radioului, Europa Liberă și Radio București, ca să prind eventuale vești despre Timișoara. Am observat ceva straniu în emisiunea București, adică Ceaușescu parcă a murmurat: „Ce?” și imediat a intervenit muzica. După puțin timp au început aplauzele. N-am observat faptul că partea de după muzică a fost o repetiție prin înregistrare. Și m-am scufundat mai departe în lectură.

După circa o oră m-a sunat un ziarist japonez din Londra, întrebând dacă orașul e cumva în mișcare. Am dat să-l răspund că aici e liniște, dar legătura s-a întrerupt brusc. Eu locuiesc pe Calea Șerban Vodă Nr. 43, lângă restaurantul Budapesta. De la fereastră văd Mitropolia și, mai încolo, Casa Republicii. Dar zgomotele din centru n-au pătruns în cameră. Vuietul de pe Magistrală, în spate, nu se aude. Și așa am revenit iarăși la Mircea Eliade.

La ora patru, cam obosit de lectură, am coborât în stradă. Abia atunci am auzit de la un vecin că s-a ivit o mare dezordine la adunare. Pentru că un băiat din vecini m-a sfătuit să nu mă duc în centru tocmai de aceea m-am îndreptat într-ocol. Am trecut Dimbovița pe la Piața Națiunilor Unite în Calea Victoriei și am văzut ici și colo

oameni care stăteau în grupuri și șopteau între ei. Aveam o senzație ciudată.

La Palatul Telefoanelor strada era blocată de scuturi albe. Am luat-o la dreapta, erau și tancuri la intrarea Pieții Palatului. Mergând pe strada Biserica Enei, am ajuns la terasa restaurantului Dunărea, unde m-am trezit într-o atmosferă neașteptată.

Mi-am spus: „Asta este parcă Quartier Latin din Revoluția lunii Mai...” Era ora 17:00 și încă era lumină. Studenții erau răspinși pe bulevardul Bălcescu, de la intersecția Bulevardul Republicii până în fața Sălii Dalles. Pe partea Teatrului Național mulți manifestanți tineau luminări. Strigătele, felurile, țîșnesc din diverse locuri. Am început să le notez în carnet. „Jos cu Ceaușescu!” „Timișoara, singe, România plinge!” „Asasinul de copii!” „Jos cu dictatura!” „Armata e cu noi!” „Nu plecăm! Nu plecăm!” „Noaptea asta să luptăm, viitorul să salvăm! etc. etc. Coruri cu **Deșteaptă-te române** cu **Hora unirii**. Ici și colo se începe câte un mic cerc de horă. Nu se văd planșete din lemn cu miner. Izbucnesc aplauze când vine un grup care ține în mîini o hîrtie cu o lozincă. Aici a venit fiecare din voință proprie și își strigă din răsunet gîndurile adevărate, ani de zile înăbușite. M-am plimbat, făcînd poze și notînd lozinci, printre manifestanți și în sfîrșit m-am oprit la colț cu strada Bătești, la vitrina Hotelului Intercontinental.

În fața la Societate Generale se vede un șir al scuturilor albe. Bulevardul e blocat de pe linia străzii 13 Decembrie de oamenii în uniformă militară cu arme și tancuri. Din cînd în cînd focuri de intimidare ale mitralierelor luminează cerul înserat. Dinspre sud trece câte o mașină de miliție. Circa zece duble pline de militari au trecut spre direcția Pieții Romane. În sens invers, vin mașini de pompieri cu tunuri cu apă. Manifestanții se retrag și imediat se întorc.

Apare o amfibie condusă de un soldat. Se strigă „Vin militarii!” „Armata e cu noi!” Vine un container, vine un autocamion, două. Se strigă: „Au venit și muncitorii!” Din mașini s-a ridicat o baricadă. Și corul se mai întărește: „Nu plecăm. Nu sîntem lași. Noi sîntem poporul!”

Da, acesta e românul, mi-am zis. Am recunoscut aici imaginea poporului român pe care mi-o închipuisem de mult.

Ani de zile, cînd era vorba de regimul odios, unii prieteni ai mei români

Cruciada copiilor

■ CUVINTELE care atîția ani au ținut locul realității, abia dacă mai sînt acum în stare să o numească. Spui eroi, și gesturile statuiilor nu reușesc să conțină curajul și nesomnul, rezistența și încordarea, oboseala și veghea acestor tineri; spui martiri, și îți dai seama că icoanele nu pot nici pe departe cuprinde tragedia asumată și sfîrșitul voluntar al acelor dintre ei care n-au mai putut să asculte colindele acestui an; spui liberi, și te oprești, înțelegînd aproape cu spaimă că fiecare literă și fiecare nuanță ale cuvîntului, pe care ei l-au reinventat murind, trebuie pătrunsă și învățată din nou. Realitatea — ascunsă în sicriele limbii de lemn — pe care decenii întregi am recompus-o cu migală din cuvintele îndepărtatelor posturi de radio în limba română și din imaginile apropiatelor posturi de televiziune în limbi străine, a explodat deodată cu o asemenea putere, încît înțelegerea noastră abia dacă reușește să o ajungă din urmă și vorbele noastre abia dacă mai sînt în stare să o încapă.

Și totuși, cu aceste vorbe bătrîne, schingiuite, anchilozate de cicatricele atîtor decenii, trebuie să exprim recunoștința fără de sfîrșit față de acești tineri coboriți de pe malul disperat al istoriei în apele ei stătute și murdare, pentru ca prin singele lor curat și repede curgător să le purifice și să le facă să spumege.

Vreau ca primele cuvinte scrise în acest colț de pagină, unde mă întorc cum m-aș întoarce în mine însămi, să fie un imn închinat lor, tinerilor morți și tinerilor vii care au produs miracolul acestei fapte în stare să ne înalțe din subteranele înghețate ale veacului pe culmile lui care ard.

Ceea ce trăim azi și ceea ce vom trăi în anii și deceniile următoare este și va fi opera acestor copii născuți de mame disperate că trebuie să-i nască, crescuți în tăcere, în frică, în frig și în foame, îngrijiiți de părinți terorizați de denunțuri și epuizați de statul la cozi, educați de învățători umiliți și obligați la duplicitate, învățați să vorbească în șoaptă, să pună radioul încet, să acopere telefonul, să se ferească unii de alții, să nu se încreadă în nimeni, să nu creadă în nimic. Tot ce trăim este fapta acestor copii condamnați la naștere și singurătate, care cu un uriaș dispreț pentru viața care li se dăduse cu sila au aruncat-o pe contoarele nemiloase ale istoriei, plătind cu ea solidaritatea și iubirea, credința și speranța și ne-au făcut să ne naștem cu toții în acest Crăciun însingurat și sublim.

Fie ca miraculoasa cruciadă a copiilor României să păstreze neschimbată libertatea cumpărată atît de scump și să o ducă prin ani, la fel de curată și de strălucitoare, pînă în maturitatea ireversibilei democrații.

Ana Blandiana

spuneau: „Noi românii, sîntem niște oameni lași”. Dar eu nu credeam. Eu credeam invers. Romanele lui Liviu Rebreanu și ale lui Marin Preda îmi furnizaseră imaginea unui popor care are răbdare, înțelepciune și în același timp curaj. Acum manifestanții îmi adevereau închipuirile asupra caracterului poporului român. Ei au înțeles că nu e cu putință să dea înapoi după ce și-au manifestat adevărata opinie.

Tinerii l-au primit cu căldură și l-au ajutat pe un japonez care umbra printre dinșii făcînd poze și consemnînd lozinci. Dar mi-a trecut prin gînd și: „Care o fi securistul?” Pînă acum mi s-a spus mereu că dacă se adună zece români unul este din securitate. Dacă e așa, pe aici, nu dincolo de baricadă, ci între manifestanți trebuie să fie sute de securiști. Auzeam mai mult: în toate camerele din casele străinilor sînt microfoane, toate convorbirile prin telefon sînt interceptate și așa mai departe. Astfel de alerte îmi părea uneori exagerată. Oare cine poate să controleze, cine are timp să asculte atît de multe benzi înregistrate?... Omul acesta o fi prea fricos, și exagerează pînă la intimidare, adică contribuie la propaganda Securității. În felul acesta, într-adevăr Securitatea, ar fi avut mulți colaboratori.

PE la ora 23:00 situația a început să se încordeze mai tare. Autoblindate sau tancuri încearcă să străpungă baricada. E mult fum și ochii încep să-mi lăcrimeze. Spre miezul nopții, numărul lozincilor însemnate în carnet a ajuns la 70. Mi-am spus că ar fi timpul de plecare pentru un străin.

Trecînd intersecția Universității, în fața Muzeului de istorie a orașului, se aude țîpătul: „Tancul!” Înseamnă că a trecut baricada. Cei din jurul meu au luat-o la goană spre strada Ion Ghica. Pe bulevard, zăbind silueta tancului în spatele nostru, am vrut să fac o poză, dar împiedicîndu-mă de ceva și fiind împins de alții, m-am rostogolit în noroiul de pe trotuar. De sus pînă jos pe partea stîngă m-am murdărit de noroi. Culegîndu-mi căciula minjită de pe trotuar, m-am uitat zăpăcit după tancul care se îndepărta zgomotos spre Piața Unirii.

Eram vizavi de poarta Spitalului Colțea. În fugă se apropia o țargă înconjurată de tineri. Mă apropii. Văzîndu-mă cu aparat, tinerii strigă: „Fotografiați, informați, dar grăbiți-vă”. Pe stradă și în curte, am fotografiat trei corpuri nemiscate pe țargă. Nu știam dacă mai erau în viață sau nu. Au fost primele victime din Capitală în lupta istorică, pentru libertate.

Acasă, în pat, mi-a revenit frica...

Mă gîndeam: ar fi foarte bine dacă mine se realizează greva generală după cum au strigat manifestanții. Dar dacă nu...? Răniții din spital vor fi pedepsiți. Și toți ceilalți participanți vor fi prigoniți. Chiar și eu... Am făcut poze și cu victime și cu scuturi albe. Un japonez printre manifestanți ar fi ușor de identificat. O să vină să-mi răpească filmele și mai știu eu ce... Bucuria a fost cu atît mai mare cînd, a doua zi, 22 decembrie 1989, am văzut pe Magistrală, dinspre Tineretului spre Unirii și mai în sus, nesfîrșite valuri ale oamenilor, nu numai tineri, ci tot felul de cetățeni, muncitori, femei, bătrîni. Cînd am ajuns la Sf. Gheorghe, am auzit că avangarda manifestației a intrat în Comitetul Central.

Odiosul regim s-a prăbușit. România a suferit mult sub ultimul stalinist din Europa răsăriteană. Miine România va fi în primul rînd al mișcării de democratizare din Europa de Est. Eu am încredere în vechiul prieten, poporul român, care are răbdare, înțelepciune și curaj.

SI eu am așteptat mult ziua aceasta. Am fost în 1975 pentru prima dată în România și am revenit apoi de cîteva ori. Am venit în anul 1986, perioadă considerată deja foarte grea, pentru doctorat pe cont propriu, crezînd că cel mai tirziu în răstimpul celor 3 ani de stagiu va fi o ameliorare și am stat cu gîndul să fiu prezent la momentul schimbării. Mi s-a realizat acest scop. Ca un vechi prieten însă, știu că sînt multe dificultăți în drumul spre o etapă înaltă a civilizației. Nu am calitate să spun ceva referitor la politică sau economie. Dar cel mai important lucru pentru reconstruirea țării acesteia ar fi, după părerea mea, înălțarea simțului de răspundere în toate sectoarele din viața socială. Ar fi prea ușor să se arunce toate cele rele pe seama celor doi. Dacă profesorul vinde note pe valută, Facultatea n-are autoritate. Dacă chirurgul cere un cartuș de Kent pentru o operație de apendicită, medicina nu-și mai poate împlini vitala menire. Dacă vinzătorul desface articole pe sub mînă, reforma economică e degeaba. Într-o țară civilizată, datoria funcționarului e să fie în serviciul populației și nu al superiorului său. Și populația aceasta nu trebuie să fie abstractul „popor” al lui Ceaușescu, ci omul din fața ta, care a venit acuma, de exemplu, pentru audiență, care are nevoie de priceperea ta.

La 22 decembrie a fost eliminat elementul principal al degradării. Anul Nou 1990 să ne dea numai speranță.

Sumiya Haruya

Interviu cu filozoful francez ANDRÉ GLUCKSMANN:

„Teribila revoltă a culturii europene...”

■ Alături de Bernard-Henri Lévy, André Glucksmann (n. 1937) se află în fruntea unei mișcări de idei din Franța numită a „noilor filozofi”. De ce „noi”? Pentru că după clasicizarea existențialismului, după instalarea, ce părea definitivă, a structuralismului în spațiul teoriei franceze, după Lacan și Deleuze, un „grup”, alcătuit din opt-nouă gânditori apăruiți în lumina iluziilor născute pe baricadele din mai '68, trece la critica radicală a unei stângi irresponsabile care cocheta cu Marx și Mao și ignora Praga și Gulagul. 1977, anul internațional al drepturilor omului, a fost acela în care „noua filozofie” a dat bătălia decisivă cu „hegelianismul lărgit” care a mutilat fața acestui secol și care făcea acum ravagii în Estul Europei. „Noii filozofi”, treziți de șocul Soljenițin, fac să „coboare filozofia în stradă”. Folosind articolele de o incisivitate devastatoare, televiziunea, emisiunile radio, interviurile și cărți care ating tiraje de 100 000 de exemplare — totul făcut cu o retorică a vervei și lucidității —, „noii filozofi” aduc stînga intelectuală franceză în fața opiniei publice și, folosind măturile și probele Estului european, „o bagă cu nasul în singele pe care ea îl condamnă, îl scuza și îl justifică”. (Foucault). Principalele cărți ale lui André Glucksmann: La cuisine et le mangeur d'hommes (1975), Les maîtres penseurs (1977), Cynisme et passion (1981), La force du vertige (1983), La bêtise (1985).

LIICEANU: Prima întrebare, André Glucksmann: De ce sînteți în România?

GLUCKSMANN: Pentru că s-a produs ceea ce n-aș fi crezut niciodată că este cu puțință, prăbușirea aproape instantanee a unui edificiu pe care l-am criticat fără încetare în aproape o duzină de cărți. Și, de asemenea, pentru că mă gîndesc deja la viitor și la enormele dificultăți care așteaptă de acum țările Estului. Am mers, aproape, pe urmele acestei prăbușiri. M-am dus să văd cum cade zidul Berlinului, am fost și la Praga să-l văd pe Havel, pe care-l cunosc de mult și pentru care, la Tîrgul de carte de la Frankfurt, am rostit anul acesta o *laudatio*. Oricum, la d-voastră am simțit, ca peste tot, bucuria pe care o arată televiziunea și totodată marea îngoasă în fața dificultăților care îi așteaptă pe constructorii unei societăți libere. Eliberarea Estului Europei în 1989 este de fapt începutul eliberării, este începutul unui proces al cărui capăt nu e niciodată vizibil. A trăi liber e un lucru dificil pe care noi încercăm să-l învățăm de 40 de ani; nu fără crize, nu fără disperări, nu fără tentații teroriste și dictatoriale. De aceea e nevoie de o mare solidaritate între Europa de Est și cea de Vest, pentru că amîndouă, în etape diferite, sînt prinse de acum în matca aceleiași experiențe. Începutul e însă cel mai dificil, pentru că după victorie vine deziluzia, depresia, dezamăgirea.

L. În cartea d-voastră *Les maîtres penseurs* („Directorii de conștiință”), apărută în 1977, scrieți la un moment dat: „A alfabetiza nu este niciodată o simplă lecție de citit sau socotit, ci înseamnă a reinvăța să vorbești, să te comporți, adică a dezvăța ceea ce Statul nu are privilegiul de a învăța.” În aceste cîteva incredibile zile, de cîte ori am deschis televizorul, m-a izbit să constat în ce măsură limba pare definitiv compromisă: odată eliberați, oamenii vor să contra-zică trecutul, dar termenii acestei operații inverse, ale acestei „noi ziceri” lipsesc. Sîntem arestați în „limba de lemn”. Vrem, de pildă, să spunem că în aceste zile oamenii au fost admirabili, că tinerii au fost sublimi — și spunem: „eroicilor nostru popor”, formulă care s-a aplicat zilnic vreme de 40 de ani unui popor amuțit de teroare. Cum credeți că se

poate reinvăța vorbirea în cadrul unui limbaj confiscat?

G. În toate țările din Estul Europei au existat mereu două elemente care au destabilizat și discreditat „limba de lemn”. Primul: există oameni numiți „disidenți”, care au dovedit că se poate trăi în adevăr chiar și în spațiul consacrat al minciunii. Acest lucru este teribil de dificil, și totuși posibil. Leit-motivul care a guvernat comportamentul disidenților estici este: *să nu minți* (Soljenițin, Havel). Viața staliniană totalitară trăiește în minciună. Și totuși, înăuntrul ei apare o limbă care nu e „limba de lemn”. De aici începe disidența; ea nu e un partid politic, ci este un adevăr literar, artistic care e purtătorul unui adevăr viu. Al doilea element al destabilizării limbajului totalitar este generația nouă. Ea nu este una culturală, ci este o generație a străzii, care iubește mai degrabă muzica și, în felul acesta al ei, ea contestă de asemenea limba de lemn. Există o imensă tinerime cehă care e adepta lui John Lennon, a unui cîntăreț, inițial interzis. Dar acest mod de comunicare — muzica —, muzica iubită de generația tînără, nu poate fi controlat: cîntecele trec prin radio peste granițe. Și, nu întîmplător, la d-voastră, Timișoara, un oraș de întîlnire a granițelor, a dat semnalul prăbușirii. Comunicarea internațională *rupe* perdeaua informatică, destramă închiderea. Dar acest fenomen termină prin a avea efecte *intra-naționale*; emoțiile comune unei generații devin o formă de complicitate și de comuniune între tineri. Acest fenomen a apărut în Occident mai întîi prin tineretul american care a cunoscut experiența războiului vietnamez. La concertele date împotriva foamei în lume, milioane de spectatori sînt prinși în același flux emotiv, în complicitatea aceleiași emoții. În asemenea împrejurări iese la suprafață o opțiune existențială, *universală*, și nu una politică, dar *această* opțiune face întotdeauna să explodeze un cadru politic, un partid. Chiar și partidele tradiționale, fie ele chiar democratice, dar uzate, din Occident au explodat pe această cale.

L. Există un element inedit al felului în care s-a prăbușit edificiul totalitar în România?

G. Pot să vă spun că la nivelul evenimentelor acest element există din plin: pentru prima oară în Est, d-voastră, românii, ați reușit să transformați o manifestație tradițională, organizată de la A la Z cu stricte metode staliniste, într-o contra-manifestație, într-o manifestație inversă. Așa ceva nu s-a văzut *niciodată*: este o mare premieră mondială a Imperiului comunist. Acest lucru dovedește că revolta era foarte adîncă și că minia era fantastică.

S-a vădit apoi în aceste evenimente fulgerătoare că, pînă și în cele mai teribile sisteme totalitare, există un element de permanență, pe lîngă cel al culturii tineretii: l-aș numi teribila revoltă a culturii europene contra culturii totalitare. Această cultură europeană există la cehi, la bulgari, la polonezi, așa cum există și la d-voastră; numai că ea era acoperită, ascunsă, invizibilă. Prin „cultură” nu înțeleg nici civilizația folclorică națională după cum nu înțeleg nici civilizația purtătoare de „lumini”. Această cultură e alcătuită din valori mai elementare, dar universale — pe care le moștenim în genere de la greci: valori *trans-naționale*.

L. De ce preferați să vorbiți de valori „mai elementare”, ca și cum în felul acesta ați vrea să ocotiți expresia „valorile spirituale” ale culturii europene? Parte dintre intelectualii umaniști din România au crezut că acel cadru spiritual totalitar putea

fi deopotrivă subminat printr-o educație făcută cu ajutorul marilor surse ale culturii *spirituale* europene. Vorbeați la un moment dat de capacitatea simplului adevăr artistic de a pulveriza limba de lemn prin mijlocirea căreia e vehiculată minciuna totalitară. Cu atît mai mult valorile *tradiționale* ale culturii europene puteau îndeplini această funcție. A traduce Platon, Kant, Nietzsche, Freud, Heidegger era în acest sens o activitate de-a dreptul disidentă, pentru că ea crea o cultură alternativă, un corp străin și neasimilabil în chiar interiorul sistemului totalitar. Insist: nu puțini intelectuali de la noi au rezistat de-a lungul anilor cu credința că rămînerea obstinată în spațiul major al culturii europene era o activitate cu efecte invizibile și imprevizibile.

G. Într-adevăr, nu îmi place expresia „valorile spirituale ale culturii europene”, pentru că în ea se ascunde și este protejată o indistinție. Există pe de o parte o cultură europeană ce trebuie veșnic valorificată, după cum există o alta care a fost sursa fascismului și a stalinismului. Comportamentul nostru totalitar, tentațiile noastre teroriste și dictatoriale sînt deopotrivă de cultura europeană și de „valorile ei spirituale”. Soljenițin a oferit în acest sens soluția cea mai simplă și mai radicală. El spune că nu ar fi putut niciodată să scrie despre stalinism, fără să fi fost stalinist în tinerețe. Trebuie deci să-l interogăm pe acel Stalin din noi pentru a putea înțelege fenomenul stalinist. Trebuie să ne exersăm mereu privirea viscerală, să vedem ce anume în noi ne împinge să spunem minciuni, ce anume ne împinge să facem cruzimi și lagăre de concentrare, ce anume ne face să fim activi sau pasivi, torționari sau complici prin simpla contemplativitate, așa cum, în acest secol, a fost democrația occidentală complice prin pasivitatea ei. Cultura europeană avea și are, deci, o pantă stalinistă. Acest versant al ei este mereu la pîndă și el se manifestă ori de cîte ori intră în joc respectul în fața șefului, al galoanelor etc. Așa ceva există în toate țările democratice. Se spune și la noi: *Le Président a dit*.

Democrația nu e bună pentru că scapă de riscurile dictaturii, ci pentru că oferă mijloacele de a lupta împotriva ei. Într-o democrație alegătorii se pot înșela; Hitler a obținut majoritatea în alegeri libere. Dictatorii însă nu se înșală: din clipa în care a dobîndit puterea, Hitler a suprimat puterea alegătorilor și democrația. Democrația pune multe obstacole paranoiei puterii: libertatea presei, comunicarea, libertatea religioasă etc. Ea ridică obstacole în fața puterii care locuiește în fiecare om; a celor mari în fața copiilor, a bărbatului în fața femeii și, mai ales, a președintelui în fața țării.

L. V-aș obiecta că înțelegeți puterea doar represiv, ca și cum puterea ar fi paranoică chiar în esență. Paranoică nu este decît puterea pervertită, în timp ce *adevărata* putere este puțința de a-l prelua celălalt în sfera libertății mele în vederea eliberării lui. Puternic nu este cel care are mijloacele de constrînge, ci acela care, liber fiind, îl educă pe al în spațiul libertății. Pe scurt, puterea este o relație de iubire între cel liber și cel ce va fi eliberat. aceea există conducători luminați, și nu doar tirani și dictatori, de aceea există maeștri și discipoli, nu doar pedagogi sadici.

G. Cînd vorbiți de raportul maestru-discipol este vorba într-adevăr de educație în sfera libertății. Dar occidentalii nu se mulțumesc cu o libertate care vine la sfîrșitul procesului. La început toți promit asta: o educație a libertății pentru libertate, dar mai ales *prin* libertate. Educația occidentală este în acest sens latura bună a culturii noastre. Dar lucrurile nu rămîn neapărat pe linia acestei deveniri. Iată de ce, cînd îmi spuneți: Platon este o valoare disidentă, spun da, în măsura în care el e respectat îndeajuns pentru a fi discutat. Am făcut cîndva la Praga un seminar particular, pe atunci ilegal, în apartamentul unui profesor (știau cu toții că riscă doi-trei ani de închisoare), despre *Menon*. Tot atunci am întîlnit și o traducere a lui Heidegger, *Sein und Zeit*, care circula în samizdat. Desigur, aveți dreptate, totul era esențial, pentru că acesta este materialul gîndirii noastre; fără Platon, fără Heidegger, pe care îl socotesc cel mai mare gînditor al secolului, este imposibil să gîndești, așa cum e imposibilă fierăria fără fier și timplăria fără lemn și cuie. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să fim platonicieni sau heideggeriani. Întrebarea însă rămîne mereu: ce anume în aceste texte alimentează tendința noastră către despotism și ce, către libertate. Iată de ce trebuie mereu să *discutăm*. Și iată de ce *libera* reflexie filozofică este subversivă.

Interviu acordat lui
Gabriel Liiceanu

București, 25 decembrie 1989

Adam PUSLOJIC

Haiku

Lui Mircea Dinescu

Moartea nu există.
Eu am inventat-o
și, acum, calm, eu îmi pun capul
în jurul ștreangului.

Belgrad, 22 decembrie, 1989.

În drum la București

Dedicat lui Ion Caramitru

Unde zidim noi, din nou,
Mănăstirea Văcărești?
Acolo, în drum spre cer,
pe acoperișul Palatului I
Și să venim, din nou, la Ea, sfînta
Să-i deschidem poarta și ușa,
să-i sărutăm cu vederea noastră
toate icoanele și frescele jupuite.
În fața altarului
să-i aprindem, totodată,
șapte sute de lumînări,
pentru cei șapte sute de copii,
de martiri și de mucenici.

23 decembrie 1989

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă coordonat de un comitet provizoriu format din
Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Cămpeanu

5 lei

REDACȚIA: București, Piața Scintilei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96.
ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” —
sectorul export-import presă P.O. Box 12-201, telex 10876, prsfr București, Calea Griviței, nr. 64-68. Tiparul: Combinatul Poligrafic București

